

A close-up portrait of an older man with grey hair and a mustache, wearing a dark suit jacket over a light blue shirt. He has a serious expression and his hands are clasped together in front of his chin. The background is a plain, light-colored wall.

АБДУЛЛО
ҲАБИБОВ

ВАҚТЕ АМР

ҚОНУНРО

ИВАЗ МЕКУНАД...

АБДУЛЛО ҲАБИБОВ

ВАҚТЕ АМР

ҚОНУНО

ИВАЗ МЕКУНАД...

ДУШАНБЕ

2009

ББК 84 тоҷик
7-4+63.3(2тоҷик)
Ҳ-12

Муаллифи сарсухан
Саттор Турсун

Мураттиб
Ислом Юсуфӣ

Абдулло Ҳабибов

Вақте амр қонунро иваз мекунад...
Душанбе, «Ватанпарвар», 2009. 160 сах.

Дар ин китоб мақола ва мусоҳибаҳои матбуотии Ҳабибов Абдулло Ҳабибович гирд омадаанд, ки хонанда ро бо воқеияти таърихи на чандон дури ҳаёти ҷомеаи Тоҷикистон ошно мекунанд.

ISBN 978-99947-710-5-9

© А.Ҳабибов, 2009

МАРДИ ФИКРАТ

Хар инсони покдил мехоҳад дӯстонаш, ёру рафиқонаш, умуман кулли мардум сарбаланду осуда бошанд, ба хонаводаи онҳо ҳаргиз рӯзи саҳт наояд, ҳама ба муроду мақсадҳои худ расида, аз ҳосили зиндагӣ дар ин дунёи равшан, ки яқин тирагиҳо низ дорад, дар маҷмӯъ қаноатманд гарданд. Вале ҳаёт зиёда мураккаб аст. Алалхусус дар муқобала бо ашхосе ки ҳассосанд, дар миёни ҷамъият мақоми хоса ёфта, пасту баланди зиндагиро дар ҳалқаи афқору андешаи худ ба таҳлил мегиранд. Яъне тӯтӣвор тақлид накарда, ба ҳар гуна зухуроти иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ҳатто сиёсӣ аз зовияи мулоҳизаву ақидаи солим, аз бурчи ҷаҳонбинии фарох, ки дар натиҷаи омӯхтанҳои мутасил ба даст овардаанд, бе ягон ғарази шахсӣ ҳолисона баҳо медиҳанд. Ва албатта, роҳу пайроҳаи чунин инсонҳо ҳамвор нест, гоҳо пур аз сангу хор аст. Зеро эшон зиёда фарқдоранд аз дигарон. Пеш аз ҳама дар тафаккур ва тарзи ифодаи он, мунтаҳо - дар баёни ҳақиқат.

Лекин на ҳама таҳаммулпазиранд, сухани ҳақро на ҳама

қабул медоранд. Ва мешавад, ки аз ин гуна тафриқа нафарони сабукфикру кӯтоҳандеш ба танг омада, аз тундии ҳақиқат ҳатто нафаспеч гардида, қалби озодагонро ба рафтору кирдори носавоб хуншор низ созанд. Вокиан, мо чунин номардиҳоро дар ҷараёни муҳолифати шаҳрвандӣ, ки мутаассифона, нимаи аввали солҳои навад дар диёрамон ба вуқӯъ пайваст, кам надидаем. Дар натиҷа бисёр фарзандони вафодори ватан талаф шуданд, қисме рӯҳи баланди худро бохта, аз буду набуди ҳастӣ канора чустанд, дигарон ба доми игво ва дағо печида, натавонистанд қудрати созандагии хешро мустақим ба қор баранд. Зеро беҳунарон аслан тӯдаи инсонҳои муттафиқанд, зуд ба ҳам омада, ғавҷуби ҷодаи мардонии бузург мешаванд. Ва ин гофиливу зухумат, бешак, бар зарари миллат буда, аз нақбати сирояташ то кунун сару сомонамон дуруст ба тартиб намеояд.

Яке аз шахсиятҳои дар байни халқ аз солҳои ҳафтодуми асри мозӣ эътирофгардидаи мо, ки муддати мадид дар миёни гирудори чунин беҳунарони тезчангол қарор дошт, Абдулло Ҳабибови шахсан барои ман хеле азиз аст. Имрӯз одамон ўро ҳар навъ ном мебаранд, аммо ба эҳтиром ва гарму нарм: Абдулло Ҳабибович, акаи Абдулло, генерал Ҳабибов... Рафту зарур ояд, дар ҳалли масъалаҳои душвори зиндагии худ аз ин марди батамкин, дунёдида ва басо дурандеш маслиҳат низ мепурсанд; ҳатто меҳоханд вай дар роҳи ҳақиқат пушту паноҳ гардад ба онҳо. Ва Абдулло Ҳабибов, агар мебинад, ки касе дармондааст дар зиндагӣ, ё гирифтори ноҳаққӣ шудааст дар ин ё он ҳолат, ба ӯ ҳатман дасти мадад дароз мекунад. Зеро, ба андешаи камина, вай аз радифи ҳамон шахсиятҳои худододаест, ки дар тӯли тамоми ҳаёти хеш дигар хел буда наметавонанд, ор медонанд аз ҳам ҷудо омадани эҳсоси қалбу гуфтори забонро. Дар душвортарин вазъияти зиндагӣ низ якдилу якрӯянд. Гузаштан аз силки ҳаққу ҳақиқатро бузургтарин неъматӣ дунё, балки хоса меҳрубо-

нии Парвардигор меҳисобанд.

Абдулло Ҳабибовро ман нахустин бор соли 1978 дар арафаи тайёриҳо ба ҷашни 100-солагии устод Айнӣ дидаам. Дар бинои он вақт навбунёд ва бошукӯҳи Иттифоқи нависандагон... Муддате боз вай муовини мудирӣ шӯъбаи маданияти Кумитаи марказии Ҳизби коммунистии Тоҷикистон буд. Тифоқо ба ҳам шинос шудем. Ҳоло меҳоҳам таъкид созам, ки ин марди ситорагарми суханаш боҳарорат худи ҳамон лаҳза ба ман хуш омад. Аз он рӯз эътиборан банди шахсияти акаки Абдулло аз мадди назар дур намекардам. Ва медам, ки ӯ дар мақоми донишандӯзиву фаъолияти ниҳоят душвори хеш чӣ гуна устувор монда, кадам ба кадам чӣ обрӯву эътибор ба даст меорад. Фикр мекунам, пас аз қариб ду сол доир ба идеологияи котиби Кумитаи ҳизби коммунистии шаҳри Душанбе будан фаъолияти Абдулло Ҳабибович дар сохтори милиси Тоҷикистон, бо вучуди баъзе печидагиҳо, самараи бағоят муассир дошт.

Чӣ тавре медонем, охири соли 1982 дар Иттиҳоди Шӯравӣ яке аз сиёсатмадорони барҷастаи он айёми мушкил Юрий Андропов ба сари қудрат омада, дар низоми давлатдорӣ, ки заъфаш ҳар чӣ бештар эҳсос мегардид, тағйироти ҷиддӣ дохил намуд. Алалхусус ба риояи одоби ахлоқ, интизом дар муассисаву корхонаҳо, мактабу донишгоҳҳо, умуман дар тамоми кишрҳои ҷомии ҷаҳон чӣ шаҳру чӣ деҳот эътибори давлат афзуда, ба ҳама гуна зухуроти мардумфиребиву ришватситонӣ муборизаи қатъӣ ибтидо гирифт. Аз ҷумла дар сохтори милиси мамлакат шӯъбаҳои сиёсӣ таъсис ёфтанд, ки албатта, ҷашму гӯши ҳизби ҳуқуқрон буданд.

Сарварии чунин шӯъбаро дар таркиби Вазорати корҳои дохилии Тоҷикистон ба зиммаи Абдулло Ҳабибов гузоштан. Пас ӯро дар мақомоти ҳизби коммунистӣ инсонӣ покиза медонистанд. Ва Абдулло Ҳабибович, унвонаш якбора полковник, дар сатҳу ҳуқуқҳои муовини вазир ба фаъолият

пардохта, зиёда аз ҳашт сол, то нахустин моҳҳои аз ҳам рехтани Иттиҳоди Шӯравӣ дар ин вазифаи ниҳоят масъулиятнок ва серташвиш, ки голибан бадхоҳони касро низ ба майдон меорад, содиқона қор кард.

Далер буд ӯ, дар айни замон берун аз доираи фарҳанги инсонӣ қадаме намегузошт. Яқин аз овони кӯдакӣ дар сини волидайнӣ худ асоси тарбияти бисёр мустаҳкам дошт. Ва ин тарбиятро, ки қабулаш нахуст чавҳари ирсӣ мебошад, вай дар масири дониш андӯхтану муомила бо ҳар гуна одамон дар рафти фаъолияти комсомолӣ ва ҳизбӣ дар фитрати ҳеш такмил меод. Аз боби ҳар он чи мутолиа кардааст, ҳамаҷониба ва солим андеша меронд, ки банда аз ин ҳақиқат хуб огаҳам. Ва медонам - ӯ то ба имрӯз як инсонии фозил буда, роҷеъ ба осори баҳсталаби бадеӣ, таърихӣ ё фалсафӣ метавонад беҳтар аз хеле мунаққидон ҳулосаи зеҳнгир барорад. Яъне акаи Абдулло рисолати инсонии худро нек медонад; идрок мекунад, ки беҳабар мондан аз донишҳои замона ҷаҳонбинии касро маҳдуд намуда, бинои ақли шарифро низ хароб месозад.

— Воқиян, чунин хислати лоиқ ба тақлид дар замири Абдулло Ҳабибович шояд аз он сабаб якмаром раванқ меёфт, ки гузаштагони ӯ - бобову бобокалонаш - дар ватани ҳеш, дар деҳаи хушманзари Ҳочидара, воқеъ дар Даштиҷамъи хиттаи Хатлон, чун ашхоси босавод вирди забони халоиқ буданд. Мактабу мадраса доштанд; имону инсофро аз ҳама авло дониста, бе ягон иллату миннат ба фарзандони мардум ҳарфу ҳичо меомӯхтанд. Дар ин радиф касби марҳум Ҳабибулло Шарифзода - падари бузургвори акаи Абдулло низ муаллимӣ буд. Муаллими даврони шӯравӣ...

Аммо вай азоби бисёр дид. Эҳтимол мақоми волои аҷдодашро ба назар гирифта, солҳои пургиреҳи шахспарастӣ ӯро яққоя бо аҳли оилааш муддати мадиде ба вилояти Кӯкҷатови ҷумҳурии Қазоқистон бадарға карданд. Чанд сол дар

Сирдарёи тобеъ ба Ёзбекистон ҳам зиндагӣ дошт. Аз ин рӯ овони бачагиву навҷавонии цигарбандаш - акаи Абдулло низ дар гурбат пушти сар шуда, вай танҳо пас аз дохил гардидан ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон худро пурра фарзанди ин куҳандиёр шинохтааст.

Азбаски дар вақташ факултети филологияи русро ба итмом расонд, Абдулло Ҳабибович забони Пушкину Толстойро хуб медонад, аз гуфтори туркӣ ҳам то андозае оғаҳ мебошад. Ва албатта, чунин дониш рӯҳи касро дучанд қавӣ гардонда, ўро дар муносибат ба одамони гуногунмиллат ҳассосу баъътимод нигоҳ медорад. Бар замми ин табиатан рамузфаҳм аст акаи Абдулло, ҳар гуна зухуротро метавонад аз худи решааш ба таҳлил бигирад. Ҳамин тезхушӣ буд, ки вай дар идомаи фаъолият чун сарвари шўъбаи сиёсии Вазорати қорҳои дохилӣ тартибу интизоми кормандони ин соҳаи басо муҳимро ҳатталимкон ба ифоқа оварда, дар навбати аввал ба сатҳи ахлоқи онҳо эътибори ҷиддӣ меод. Зеро ақидаи собит дошт - милисаи бадахлоқ на камтар аз ҷинояткор буда, ҳаргиз наметавонад дар пеши ҷамъият масъули сулҳу сафо бошад.

Одамоне ки дар ҷодаи минбаъди нақӯи халқу Ватан қувваи рӯҳониву ҷисмонии худро дарегу дард напинтошта, дар кадом вазифае лоиқ донанд, бо дасту дили гарм ва покиза фаъолият мекунанд, бешак, ба ҳама хуш намеоянд. Аслан муносибатҳои инсонӣ аз рӯзи азал дар чунин як меҳвари мураккаб қарор дорад. Мешавад, ки ба ин гуна азизон ҳатто сарваронашон аз радифи ашхоси болонишин, зимоми бисёр масъалаҳо дар ихтиёр, таҳташшуур бошад ҳам, рашк мебаранд. Зеро марди донишманду қорбандро танҳо монои худаш метавонад табиатан қабул дорад. Ниҳоят, ба вай тан дихад... Чунин нафарон, албатта, каманд дар ҷомиа. Ба мисли он ки, масалан, дар як синф бачаҳои аълоҳон, агар бошанд, ду-се нафаранд... вассалом! Умуман дар идроки му-

химтарин масоили зиндагӣ, чӣ тавре расм шудааст, на аксарият, балки ақолият ҳақанд. Вале дар байни чамъият роиҷ намудани ин тасаввуроти равонӣ ҳанӯз мушкилоти зиёд дорад.

Абдулло Ҳабибов низ, ба назари ман, аз доираи ҳамин ақолият буд ва ҳаст. Бинобар ин дар рафти фаъолияти ҳеш, ҳангоме гуну-гуна мансабҳоро ба ихтиёри ӯ мегузошанд, на ба ҳама мефорид. Аз ҷумла ба турфа роҳбароне ки дар зиндагӣ фақат ба лаганбардорони чарбзабон рӯи хуш медиҳанд. Ба тахмин маҳз мустақилияти фикрии акаи Абдулло сабаб мегардид дар баробари дӯстони ҳақиқӣ сафи бадхонаш низ афзуда, торафт қувват гирифта, дар муқобили ӯ муттаҳид шаванд, фурсати муносиб чӯянд.

Билохир чунин фурсат даст дод, - воқиаҳои феввали соли 1990 ба миён омад. Як тасодуф, дурусттараш, як эътибори Абдулло Ҳабибовичро ба мушкили марди ношиносе калтак карда, дар қатори онҳое ки шояд гунаҳкор ҳам буданд, ўро ба тавтиа дар роҳи табаддулоти - гуфтан мумкин аст - давлатӣ... хостанд муттаҳам созанд. Ҳоло як лаҳза андеша мекӯянд, ки то даме парвандаи ҷиноӣ қатъ гардида, ниҳоят ҳақ ба ҳақдор расид, ин марди дар ихотаи балои қазо ногаҳон ба тори заҳрогини тӯҳмат печида чӣ азобҳои равонӣ кашид. Ба хусус ки инсонҳои наҷодан озодманишро чунин зарбаи шадид метавонад зуд ба ҳалокат расонад. Дар кори номаш таҳаммул, албатта, муносиби табиати азалии худ, устоданд танҳо одамони беномус. Ба мисли он ки дузди зӯр соҳиби говро баста, боз сарфарозӣ ҳам мекунад...

Аммо яқин ба ҳикмати Худованд ва бар рағми душманонаш акаи Абдулло пойбарчо монд. Иродаи оҳанини ўро, ки дар қоимаи Имон ва фарҳанги бавусъат қарор дорад, шакистан мушкил омад. Ва шахсияти ин марди асил дар пеши аҳли оилааш, дар муҳити ҳешу табор ва ҳалқаи дӯстони ҷониаш бештар азизу мӯътабар гардид. Инак ҳафтадсола мешавад

генерал Ҳабибов. Ба ин муносибат адиб ва журналисти варзида Ислом Юсуфӣ аз матбуоти давр ибрози андеша, мақола ва сӯҳбатҳои ӯро бо рӯзноманигорон гирд оварда, китобе тартиб додаст ба унвони "Вақте амр қонунро иваз мекунад...", ки бемуҳобот хонданист. Дар ҳар сурат ба ман хеле хуш омад. Зеро аз саҳифаҳои ин ҳуҷҷати қарир дар маҷмӯъ паҳлуҳои то кунун ба бисёр қасон номаълуми ҳаёти Абдулло Ҳабибович кушода шуда, ҷаҳонбинӣ, мавқеи шаҳрвандӣ, тадбирирандешӣ, хулоса - рисолати инсонии ӯ дар мадди назари хонанда баръало таҷассум мегардад.

Ҳоло мехоҳам бигӯям, ки бародари бузурги банда Абдулло Ҳабибов дар муддати бист соли охир низ, ки ба даврони истиқлолияти давлатӣ, сиёсату иқтисодӣ, фарҳангӣ, ҷамҷунин дарёфти ифтихори миллии тоҷикон рост омаданд, то ҳуди Парламент дар бисёр мансабҳои шоиста ифои вазифа карда, дар ташаккули ҷомиаи демократии мо саҳми босазо гузошт. Агар лозим ояд, тайёр буд ҷонашро фидои мушкилиҳои роҳи ҳақиқат созад. Бинобар ин, ҳарчанд осон нест, ҳама ноинсофиҳоро дар умқи вучудаш фуру нишонда, бештар аъмоли неки мардумро ба инобат мегирифт. Рафтору кирдори бади пастфитратонро ба ҳукми Худои ҳозир но-зир месупурд. Вагарна саҳл буд магар дар авҷи муқовимати шаҳрвандӣ таҳаммули гаравғонии падараш Ҳабибулло Шарифзодаи 78-сола, ки ба ном ҳамсафони акаи Абдулло дар шаҳри Кӯлоб ба амал оварда, бо ҳамин баҳона мехостанд фарзандони пирамардро низ ба доми найранги офатбор кашанд? Ва ӯро яқоя бо падар дар сояи бесарусомонӣ ба ҳалокат расонанд...

Яъне буданд кинавароне ки дар бадали солиёни дароз қасд доштанд ба ин авлоди некандеш. Аммо ҳар инсони покиза-ро Парвардигор дар паноҳаш ниғаҳ медорад; намоёна ба пой ӯ бесабаб хоре халад. Ин буд, ки Абдулло Ҳабибович, агарчанд он рӯзҳо илоҷи аз Душанбе баромадан намеёфт,

ба телефон бошад ҳам, тавонист дар Кӯлоб нафарони то ҳадде баинсофро пайдо карда, муҳимми худро ба миён гузорад. Яке аз онҳо Қонхон Ризоев буд. Вай он вақт дар сохтори милисан вилояти Кӯлоб ба шӯъбаи мубориза алайҳи ҷинояткории муташаққил сарварӣ мекард. Агарчи ашхоси дигар низ кӯшиши зиёде ба харҷ медоданд, бештар ба иродати маҳз ҳамин инсон, ки дертар дар ҳалқаи даргириҳо худ ба ҳалокат расид, падари бо вучуди пиронсолӣ рӯҳаш маҳками Абдулло Ҳабибовичро аз дами шаҳодати яқин начот дод. Рафту чунин никорталабии банӣ-чаҳолат ба хуни ноҳақ анҷом мегирифт, оқибаташ чӣ мебуд? Албатта, боз як бераҳмии зуҳураш бағоят куҳан, ки мутаассифона, дар он айёми сияҳбахтӣ низ такрор ба такрор ба вуқӯъ мепайваст.

Дар зиндагӣ акаи Абдулло қабл аз ҳама ҳақиқатро қудрати созанда медонад. Аз ин рӯ дар баробари фалсафа ва таърих вай ба адабиёти асил эҳтироми хоса дорад. Инчунин ҳамвора эътимод мепарварад, ки дар ин се шоҳи сабзи тафакқури башар сараввал роҳҳои гуногуни дарёфти ҳақиқат ба тадқиқ омада, тавассути онҳо инсоният метавонад тадричан дар мақоми аз рӯзи азал воло таъингардидаи худ шоиста қарор бигирад. Вобаста аз ҳамин ақидаи якмаром Абдулло Ҳабибович то алҳол дар фаъолият буда, ормонаш - дӯстии содиқонаи халқову пайванди ақлҳо, қатъи назар аз баъзе қач дору марез ва носипосии муҳит дар идомаи ҳаёти на чандон созгор, худро як нафар шахсияти толеаш саъд меҳисобад.

Ва ба чӣ сабаб чунин набошад? Охир, ӯ дар чараёни умри пурбаракати хеш зиёда амъоли нек дошт. Ҳатталимқон шогирдони хуб тарбия карда, ба онҳо тариқи муносибатҳои солими инсонӣ омӯхт. Падари саҳтгир ва дар айни замон меҳрубони шаш писару чор духтар, чамъ даҳ фарзанди босавод, солаху созанда ва набераҳои чигарбанд аст. Дӯстонаш дилпазир ва хушбину некандешанд. Ҳамсари азизаш -

омӯзгори собикадор, батааммул ва иззатманд Ҳикоятбону Амирова, ки банда ӯро хуб мешиносам ва гумон мебарам саҳми ин зани бузург дар саломатӣ ва комилан ташаккул ёфтани шахсияти генерал Абдулло Ҳабиби фарҳангшинос хеле муҳим буд, имрӯз ҳам на танҳо дар бараши солим, балки то ҳол кӯдакони мардумро бо як муҳаббати модарона ошиқи хату қалам мегардонад.

Ба як нафар инсонӣ ҳокӣ боз чӣ лозим аз неъматӣ дунё? Дигар ҳеч... Фақат ин ки, дар натиҷаи дидаву доништа ҳалал расондан ва ҳатто ҳасад бурдани иддае аз зиммодорони замона ба акаки Абдулло на ҳамеша муяссар мешуд истеъдоди зотии худро дар тадбирсозии кишвари ба ҷону дил баробараш пурра ба амал татбиқ кунад. Чаро? Умедворам, ба ин суоли мантиқан дуруст беҳтар аз ҳама қилу қол "Вақте амр қонунро иваз мекунад..."-и бамағзу маънии ӯ, бигузур аз байни сатрҳо... аммо ҷавоби равшан хоҳад дод. Инак аз самими қалб тани сиҳату хотири чамъ мехоҳем ба ин марди воқии камназир, ки қоматаш умре дар ҷустуҷӯи ростини ҳақиқат қоим аст.

*Саттор Турсун,
Нависандаи халқии Тоҷикистон*

РОҲИ ҲАҚИҚАТ ТЎЛОНИСТ

Баъзе сокинони колхозҳои "Правда" ва "Дружба" хоҳиши намуданд, ки дар хусуси натиҷаи тафтишоти Додситонии кулли ҷумҳурӣ доир ба алоқамандии депутати халқии ҷумҳурӣ, сардори таълимгоҳи Вазорати корҳои дохилӣ полковник Абдулло Ҳабибов ба воқеаҳои феввалии шаҳри Душанбе маълумот диҳем.

Чанде пеш мухбири ҷамоатиамон Ислому Юсуфӣ ба А. Ҳабибов вохӯрда, бо чанд савол ба ӯ муроҷиат кард.

- Абдулло Ҳабибович, дар бораи Шумо чанд вақт боз овозаҳои зиёде паҳн гардидаанд. Меҳоҳем аз забони худатон ҳақиқатро бифаҳмем...

- Роҳи ҳақиқат дуру дароз будааст. Ба ман бегуноҳии худро исбот кардан басо мушкил буд. Ин аз ман на танҳо муборизаи саҳту қатъӣ талаб кард, балки бароям санҷиши ҳаёт гардид. Дар зарфи якуним сол чӣ азобҳои рӯҳие, ки кашидам! Инро худам медонаму бас. Ҳодисаи ба сари ман омада

барои ҳамсару фарзандонам, ҳешу таборон ва дӯстони содиқам ҳатто фоҷиа буд.

- Вале Шумо исбот кардед...

- Бале, исбот кардам, ки он гапу калочаҳо дар ҳаққи ман сохтаю бофтаанд, асосе надоранд. Аз ин рӯ ба ман билети ҳизбиамро баргардонданд.

- Дар ин давра муносибати рафиқон ва собиқ ҳамкорон бо Шумо чӣ гуна буд?

- Одам то рӯзи сахтро набинад, ба қадри зиндагӣ намерасидааст. Чунин рӯзҳои сиёҳ дар ҳаёти ман бори дуҷум рух медиҳанд. Бори нахуст охири солҳои шастум, хангоми дар ҳамин ноҳия ба ҳайси котиби дуҷуми кумитаи комсомол кор карданам, ба таъқиби ноҳаққи роҳбарони ноҳия гирифта шуда будам. Он вақт маҷбур ин чорро тарк намуда, ба Душанбе ба кор рафтам.

Акнун, баъди воқеаҳои феврал, ин зарба боз ҳам сахттар буд. Вале ба тантанайи ҳақиқат бовар доштам.

Одамони ҳубу бавиҷдон маро мефаҳмиданд, дилбардорӣ мекарданд, мекӯшиданд, ки ақаллан бо сухане ба ман тасалло бахшанд, аммо буданд онҳое, ки дар чунин ҳоли бароям душвор боз сангандозӣ ҳам мекарданд. Номзадиамро ба депутатӣ дар овоз мондан намехостанд ва хангоме ки мардум маро вакили худ интихоб намуданд, барои аз депутатӣ ноzil карданам давутоз доштанд. Вале ташаккур ба онҳое, ки ба дуруғ бовар накарданд, тӯҳмат будани ҳамаи ин овозаҳоро фаҳмида, маро дар ин рӯзи бароям мушқил дастгирӣ карданд. Дӯстони ҳақиқиро маҳз дар ҳамин айём шинохтам.

- Киҳо буданд онҳо?

- Онҳо? Пеш аз ҳама худи халқ. Ҳамон халқе, ки маро тарбия карда, ба камол расондааст, ҳамон халқе, ки ба ман роҳи дурусти зиндагиро нишон додааст. Ҳамон халқе, ки дар чунин рӯзҳои пурғавго ба ман бовар карда, ба депутатӣ пешбарӣ намуд ва интиҳоб кард. Ман дар назди бузургии халқи худ сари таъзим фуруд меорам.

- Акунун, ки бегуноҳии Шумо исбот шуд ва аз Додситонии кулли ҷумҳурӣ амонхат гирифтед, дилатон аз ҳизб намонд?

- Не. Ба ақидаи ман, дар чунин айём ҳам на халқ ва на ҳизби мо дигар нашудаанд. Ин аз як тараф. Аз тарафи дигар, агар котиби кумитаи ҳизбии Вазорати корҳои дохилии ҷумҳурӣ Казимир Василевич Касенко, ки бо супориши "максус" ба ноҳияи Маскав фиристода шуда буд ва онҳое, ки ўро бо мақсадҳои ғаразнок ба ин ҷо роҳӣ карда буданд, коммунистони ҳақиқӣ мебуданд, ба деги гайбату тўхмат об нарехта, ҳақиқатро дуруст месанҷиданд, он гоҳ дар худи ҳамон рӯзҳои аввал бегуноҳии ман собит мегардид. Мутаассифона, на танҳо Касенко, балки баъзе садрнишинони ноҳия низ он рӯзҳо нақши тарғиботчи "зидди Ҳабибов"-ро бозида, мекушиданд, ки маро бадном созанд.

- Вобаста ба ин масъала мехоҳам ақидаатонро доир ба пленуми гайринавбатии XVII Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии ҷумҳурӣ бифаҳмам.

- Ҷараёни воқеаҳои пурталотум дарёи мавҷхезеро мемонд он рӯзҳо. Аз ин рӯ табиист, ки баҳодихӣ низ ба воқеаҳои февралӣ аз рӯи эҳсосоти шахсӣ ва қисман ғаразнок буд. Тафтишот аксар вақт рӯякӣ бурда мешуд. Инро гузашти вақт исбот мекунад. Ҳамин саросемакорӣ дар санҷиш ба сари ман

Майдони назди Кумитаи марказии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон

гаму кулфати бекарон овард.

Имрӯз тафтишоти Додситонии кулли ҷумҳурӣ ба бисёр гумону саҳвҳо хотима гузошт. Худи рафти ҳаёт нодурустии хулосабарорихои шитобкоронаи он айёми пуртахлукаро исбот кард. Ҳақиқати охирине, ки меҳоҳам таъкид кунам, маҳз ҳамин аст.

- Ба ҳар ҳол, Абдулло Ҳабибович, ба як савол мардуми ноҳия, хусусан интихобкунандагони Шумо ҷавоби мушаххас интизоранд. Бигӯед, ки ба гардани Шумо чӣ гуноҳро бор кардани шуданд?

- Рӯзҳои 12-14 феввали 1990 ман якҷоя бо дигар кормандони Вазорати корҳои дохилӣ барои ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ сафарбар будам. Вазъияти он рӯзҳоро ҳоҷати шарҳи зиёдатӣ нест. Бегоҳи 14 феврал мувофиқи таклифи телефонӣ ба назди ҷонишини ҳамонвақтаи раиси Совети Вазирони ҷумҳурӣ Бӯрӣ Каримов омадам. Сабаби даъват шуданамро намедонистам. Дар ҳузури ӯ боз чанд тан сарварони бонуфузи ҳизбию ҳукуматӣ буданд.

Баъди панҷ-шаш дақиқаи дар он ҷо будан ба ман гуфтанд, ки рафта корамро давом додан гирам. Ҳамин вақт ҷавоне, ки ман ӯро бори аввал меиддам, ба Каримов рӯй оварда, гуфт: - Кӯчаҳо ноороманд, нақлиёт ҳаракат намекунад. Дар ҳона кӯдаки хурдсолам бемор аст. Илтимоҷ, ба ман барои то ҳона рафта кӯмак расонед...

Ва Бӯри Каримов аз ман хоҳиш намуд, ки мушкили ӯро осон кунам. Ман розӣ шудам.

Пас дар назди ҳонаи худ аз мошини хизматӣ фаромадаму ронанда он ҷавонро, ки аз маҳаллаи Испечак будааст, то манзилаш бурд. Ин вақт соат ҳашти бегоҳ буд.

Дар Пленуми Кумитаи Марказии ҳизб маро ба он гунаҳгор карданд, ки гӯё талаботи вазъи фавқулодда ва ҳолати

комендантиро вайрон карда, шахсеро, аниқтараш, ягон чинояткорро аз Кумитаи планкашӣ то Испечак бурда бошам. Вақте ки ман гуноҳе надоштан ва номи он ҷавонро надонистани худро гуфтам, ба гарданам гуноҳҳои "самимӣ набудан", "нисбат ба тобеон дағалмуомила будан"-ро бор карданд.

Бояд бигӯям, ки ин тӯҳматҳо ба сари ман чун барфи чиллаи тобистон фуру рехтанд. Ачибаш он буд, ки маро фурсати даҳон кушодан надода, "гунаҳгор ҳастед, гуноҳатонро ба гардан гиред" мегуфтанд. Вақти комендантӣ аз соати 10-и шаб сар мешуд. Ман бошам, ҳанӯз соати 8 аз он ҷавон дар назди хонаам чудо шуда будам. Хайр, вақти комендантӣ ҳам бошад, охир, ман ҳамчун корманди орган ҳуқуқи пурра доштам, ки ба кӯча бароям, аз паи кори давлат ё иҷрои ягон супориш бошам.

Баъдтар тафтишоти додситонӣ нишон дод, ки он ҷавон ягон чинояткор ё, ба қавли баъзеҳо, "ҷосус" не, балки духтури шӯъбаи таъҷилии касалхонаи шаҳри Душанбе Саидов будааст.

Дар бораи ба назди Бӯрӣ Каримов даъват шуданам бошад, ба сардори бевоситаам - вазири корҳои дохилии ҷумҳурии Навҷувонов худи ҳамон бегоҳ хабар дода будам ва гуноҳи "самимӣ" набудан ба ман намечаспид. Ҳодиса ҳамин буд.

- Мебинам, ки Шумо бо интиҳобкунандагони худ зуд-зуд вохӯрда, аз масоили қору зиндагии онҳо ба қадри ҳол воқиф мегардед. Агар имкон бошад, бигӯед, ки дар вохӯриҳои навбатӣ Шумо ҳалли кадом масъаларо ба миён гузоштанӣ ҳастед?

- Бюрои Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, ки охири моҳи апрел баргузор шуд, эътирози қатъии маро дар бораи аз сафи ҳизб нодуруст хориҷ гардианам

дида баромад. Чунон ки эътимод доштам, бегуноҳии ман собит шуд. Маро ба сафи ҳизби коммунистӣ бе тағйирот дар собикаи ҳизбиам аз нав барқарор карданд ва дар ҳуди ҳамин маҷлиси бюро котиби аввали Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, Президенти ҷумҳурӣ Қаҳҳор Маҳкамов ба ман гуфтанд, ки дар ҳавзаи интихоботии шумо бетартибӣ ба амал омадааст. Рафта вазъиятро фаҳмида, мардумро ором кардан лозим. Ин супориши ҳизбии шумост.

Инак ман ба ҳавзаи интихоботии 204, ки асосан мардуми ду хоҷагӣ - колхозҳои "Дружба" ва "Правда"-ро муттаҳид менамояд, омадам. Бо мардум вохӯрдм. Шукр, ки оромӣ будааст. Мардуми заҳматкаш тинҷ, ба кори саҳро машғул. Нооромӣ дар ҳавзаи интихоботии рақами 205 рӯй додааст. Мардуми колхозии ба номи Ленин, ки ба ҳавзаи интихоботии 205 дохиланд, ба вазъи бади зиндагӣ эътироз баён кардаанд.

Ҳис кардам, ки нисбат ба мардуми заҳматкаш ғамхорию дилсӯзӣ хеле кам аст. Ба ёдам ҳаст, ки солҳои пеш дар ноҳия анъанаяи хубе ҷорӣ буд. Дар вақти долу зарби корҳои мавсимӣ ҳар хоҷагӣ барои заҳматкашон дар бошишгоҳҳои саҳроӣ хӯроки гарми беғул ташкил мекард. Аз кӯдакон то пиронсолон ба саҳро баромада, ҳар кӣ ба қадри имкон, дар пешрафти корҳо ҳисса мегузоштанд. Санъаткорон, кормандони соҳаҳои савдо, хизмати маишӣ, тандурустӣ ба назди мардум омада, бисёр мушкили онҳоро осон мекарданд. Ин тарзи кор муҳити маънавию устувор мегардонд. Ин ғамхорӣ одамонро муттаҳид ва рӯҳбаланд мекард ва натиҷаҳои хурсандибахш мешуданд. Афсӯс, чунин анъана ҳоло қариб аз байн рафтааст. Магар имрӯз имкон нест, ки эҳтиёҷоти шаҳрвандонро чуқур омӯхта, онҳоро бо чизҳои зарурӣ ба қадри ҳол таъмин кунем? Наход одамон барои чиз соатҳои дарози вақти пурқимати худро дар назди мағозаҳо

сарфи навбатпой кунанду ягон роҳбарро аз ин ҳол парвое набошад? Охир, халки мо беҳуда нагуфтааст: вақт рафт, нақд рафт.

Мо нақдро аз даст дода истодаем. Бесарусомонӣ, бенизомӣ, риоя накардани вақти корӣ бар зарари кист? Албатта, бар зарари мардум!

Бале, ман бисёр коммунистони ноҳияро мешиносам. Онҳо ўҳдабаро, кордон, соҳибмаълумот ва аз ҳама асосиаш - бавиҷдону меҳнатдӯстанд. Маҳз онҳо буданд, ки ба халқ сарварӣ карда, ин ноҳияи дар гузашта тўғайзору ноободро бемуҳобот ба гулистон табдил доданд. Ҳоло ҳам, дар ин айёми мушкил, гарави муваффақиятҳо, ба фикрам, пеш аз ҳама дар муттаҳидӣ, якдигарфаҳмист. Бо халқ вохўрдан, бо халқ маслиҳат кардан, фикру ақидаи мардумро оид ба ин ё он масъалаи зиндагию кор фаҳмидан, ба эроду эътирози онҳо эътибор додан - дар ҳамин аст калиди комёбиҳо.

- Ба фикрам, сўҳбатро дар ҳамин ҷо хотима диҳему минбаъд дар бораи аз тарафи Шумо то чӣ андоза иҷро гардидани талабу дархоёсти интихобкунандагон сўҳбати дигаре ороем, хеле хуб мешуд.

- Ман ҳамеша ба хизмати мардуми диёри худ тайёрам. Ҳоло ҳамин як байти Саъдии бузургворро муносиби ҳол медонам, ки гуфтааст:

Ҳар кӣ фарёдраси рўзи мусибат хоҳад,

Гўй: айёми саломат ба ҷавонмардӣ кўш.

*Исломи Юсуфӣ,
рузномаи "Зафар"
(ноҳияи Москва, 22 июни 1991)*

ПРОКУРАТУРА И СССР
ПРОКУРАТУРА СССР

ПРОКУРАТУРА И
РСС ТОЧИКИСТОН

ПРОКУРАТУРА
ТАДЖИКСКОЙ ССР

734622, ш. Душанбе, к. «Правда» 4.
734622, г. Душанбе, пр. «Правды» 4.

18.01.1991 № 18/100-48-90

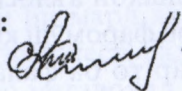
гор. Душанбе,
ул. Федина, д.7, кв.9
гр. Хабибову А.

УВЕДОМЛЕНИЕ

Сообщаю, что расследованием уголовного дела о массовых беспорядках в Вашей действиях признаков состава какого - либо преступления не установлено.

В связи с этим часть материалов уголовного дела прекращена за отсутствием в Ваших действиях состава преступления на основании ст.5, п.2 Уголовно - процессуального кодекса Таджикской ССР.

Руководитель
следственной группы, заместитель
начальника следственного управления
Прокуратуры Таджикской ССР
старший советник юстиции:

 С. Джурев

БОД БИДИҲЕД КОҲИ КҶҲНАРО, БОД БИДИҲЕД...

Мешавад, ки он рӯзхоро аз ёд бубарем? Чун варақи кӯҳнашудаи тақвим биканем? Метавонем зеботарин бинои шаҳрро, ки ранги пӯсти бӯрсӯзро дораду дӯр поғаи он хуни шаҳидон рехтааст, аз хотир бубарем?

Ҳар бор кулчаи рӯи аз офтоби баланд сӯхтаи духтари тоҷикро бубинам, ҳар бор ба пой шахшӯли тифле, ки нофашро дар чӯяи пахтазор буридаанд, даст расонам, ин бино ба ёд мерасад (зеро ҳар се якранганд) бо ҳама шахомати соқинонаш, зинаҳои қолинпечаш, деворҳои мрамарпӯшаш, курсиҳои роҳату ошхонаҳои аълосифаташ...

Ҳар кӣ рӯзи бадро фаромӯш кунад, имон надорад. Оё рӯзро, ки навҳаи модар то ба фалак рафт (ӯ гуфта: "Ай худо, бачаи қотилро дар банди дилаш бикуш, ки бачаамро дар банди дилам кушт...), фаромӯш карда мешавад?

Ҳар бор дар парлумон сухан аз баҳманмоҳи 1990 ба миён ояд, қисме аз намояндаҳои халқ дасту по афшонда, норозигӣ нишон медиҳанд, ки бас будагист коҳи кӯҳнаро бод додан, бехтараш, ба масъалаи дигар гузарем (яқин он масъала тақсими "портфел" аст).

Агар ҳукумат ба воқеаҳои баҳманмоҳи 1990 олуида набошад, чаро ин қадар аз баррасӣ шудани ин масъала мегурезад? Онро "коҳи кӯҳна" мешуморад, вале зеро ин "коҳ" оби зиёде ҷорист.

Мардумро сода ҳаёл кардаанд, гуноҳро ба гардани ду-се нафар коркунӣ бе пушту паноҳу бетаҷриба (дар сиёсатбозӣ) ниҳода, бо ҳамин гӯё ҳукуматро сафед карда, боварии халқро сазовор гардиданд.

Вале ба гӯри шаҳидон имсол баҳорон сабза дамид ва модари тоҷик то ҳол роҳи қабристонро аз ёд набурда.

Пас ҷавоб мебояд ба ҳар як гӯр, ба ҳар як модар, ба ҳар як тоҷик, ба ҳар як одам.

"Сиёҳҳо"-ку сафед шуданд (бо амонхати додситон), вале "сафедшудагони пушти парда"-ро кӣ сиёҳ мекунад? Зӯри кӣ мерасад?

Оё бошад, ки яке сари инсоф биёяндӯ бигӯянд: "Фалонӣ фармони аз нерӯ истифода бурдан дод".

Не, он коҳ кӯҳна нашудааст. Ва мо онро бод медиҳем, бод медиҳем...

Мешавад, ки он рӯзхоро аз ёд бубарӣ?.. Полковник Ҳабибовро? Намешавад.

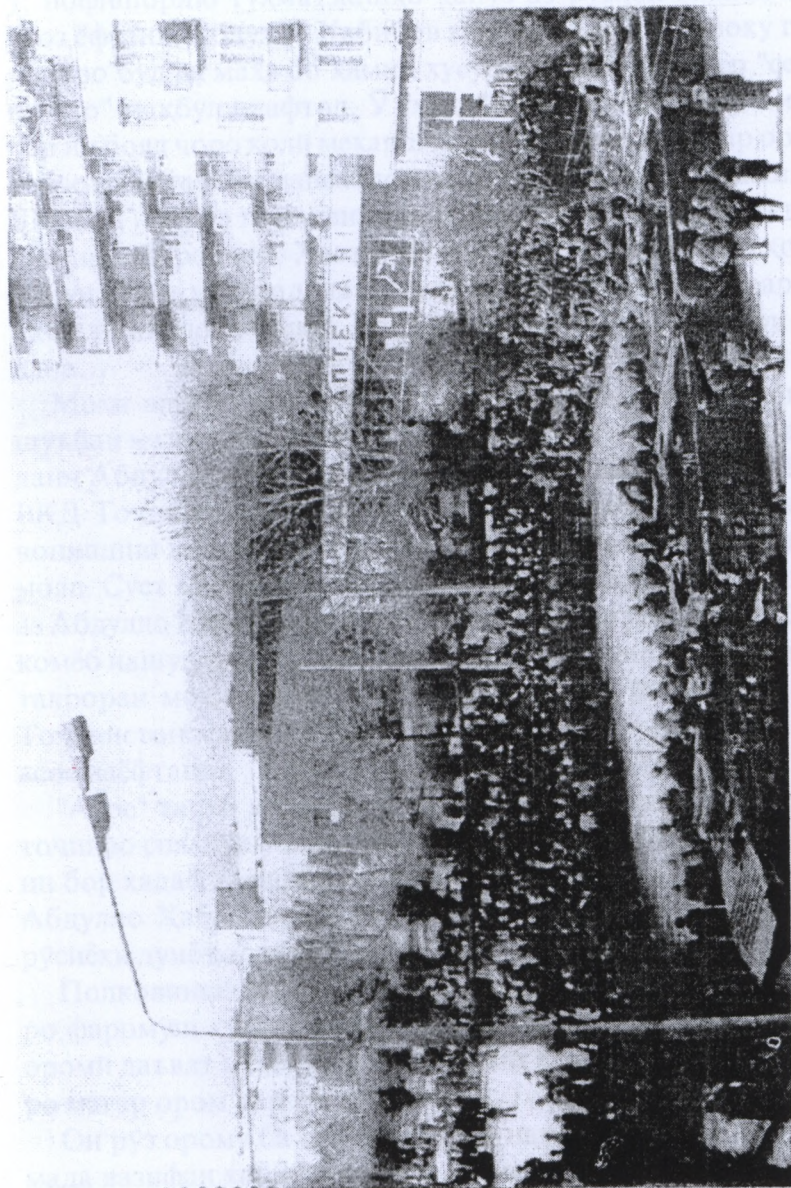
Абдулло Ҳабибов. Ин ном ба ҳар як фарди ҷумҳурӣ чун яке аз гунаҳкорон ва ташкилкунандагони воқеаҳои феврал ошност. Осон буд оё барои ин мард як солу се моҳ тавқи лаънат дар гардан зистан? Осон нест, бадномӣ барои марди баномус осон нест. Беномус метавонад ба рӯяш пӯсти хук бикашаду боз бо сари баланд миёни мардум бошад. Барои Абдулло Ҳабибов он айём рӯзҳои мудҳиштарини ҳаёт буд,

хамаи он дардхоро наметавон ба пуррагӣ баён кард. Бояд соле, моҳе, ақаллан рӯзе дар пӯсти Абдулло Ҳабибов зист, то даҳшату ваҳшати он бадномиро дарк кунӣ... Ӯ шахси кӯчагӣ не, узви созмони "Растохез" ё Ҳизби демократӣ набуд, ки сабаби он фишоровариро сарфаҳм равем. Абдулло Ҳабибов тифли домони ҲКИШ аст, тифли домони ҳизбе, ки барояш ҷони ҷавон, нури чашм, ҳарорати бадан ва инак номи некашро курбон кард. Кист ӯ ва дар сӯсатбозиҳои баҳманмоҳ чӣ арзише дошт?

Абдулло Ҳабибов фарзанди омӯзгор буда, чун аксари баҷаҳои деҳ мазаи гуруснагию камбағалиро чашида. Танҳо ба фарқ аз ҳамсолон зираку босавод буд ва тақдир баландӣ кард, ки ӯ таёқи подабонино, каланди деҳқонино бо қаламу китоб иваз намояд.

Даставвал муаллим буд, баъди хатми ДДТ ба номи Ленин, баъд котиби кумитаи комсомоли ноҳияи Москва интиҳоб гардид. Тартиби аз мансаб ба мансаб гузаштанаш чандон диққатчалбқунанда нест: кор дар КМ комсомоли ҷумҳурий, инструктори КМ ҲК Тоҷикистон, ҷонишини мудирӣ шӯъбаи КМ ҲК, сипас котиби кумитаи ҳизби шаҳри Душанбе. Умуман аз соли 1968 узви ҲКИШ аст.

Соли 1979 бо роҳхати КМ ҲК Тоҷикистон ба аспирантураи Академияи улуми ҷамъиятшиносии назди КМ ҲКИШ (шаҳри Маскав) дохил гардид. Таҳсилаш ба охир нарасида ва рисолаи номзади илмро дифоъ накарда, КМ ҲК Тоҷикистон даъват фиристонд, ки бозгардад. Сабаби даъвати очил ӯро котиби кумитаи ҳизби шаҳри Душанбе интиҳоб намудан буд. Чанде дар ҳамон вазифа кор кард, вале баробари дар сохтори Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон кушода шудани шӯъбаи сиёсӣ ба сарвари он тавсия доданд. Котиби якуми онвақтаи Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон Раҳмон Набиев аз байни номзадҳо танҳо номзади Абдулло Ҳабибовро пазируфт. Ба ақидаи

... Кӯчаҳо пур аз афсару хуну танку тӯп аст...

ӯ, пофишорию тӯхматзаниҳо ҳанӯз аз рӯзҳои аввали кор оғоз ёфтанд. Абдулло Ҳабибов гӯё одами принципноку гап-нодаро буд ва маҳз бо ҳамин хусусиятҳои ба бисёр "секашинҳо" мақбул наафтанд. Ӯ "худӣ" шуда натавонист, бинобар ин бояд чоро холи мекард. Ҳабибов мегӯяд, ки дар орган баъзе ҳешу табори мансабдорон кор мекунанд (дар бахшҳои БХСС, ГАИ) ва полковник он тараф истад, ба генерал гардан намефуроранд. Хост нишон диҳад, ки орган танҳо ба қонун итоат мекунад, на ба ҳуқуқи телефонию амру фармонҳои ташкилоти болоӣ. Нишон дод ва ба ӯ низ нишон доданд...

Моҳи августи соли 1989 бюрои КМ ҲК Тоҷикистон аз шӯъбаи маъмуриаш талаб кард, ки барои сабуқдӯш гардондани Абдулло Ҳабибов аз вазифаи сардори шӯъбаи сиёсии ВКД Тоҷикистон, ки аз рӯи мансаб ба котиби райком ва ҷонишини вазир баробар буд, маводи лозимӣ пешниҳод намояд. Суҳб будани корро дар орган асос оварданд, гӯё пеш аз Абдулло Ҳабибов қори ВКД гул мекарду гӯра мебаст! Вале комёб нашуданд, асос чандон ба ӯ дахл надошт. Ин масъала такроран моҳи январӣ соли 1990 низ дар Бюрои КМ ҲК Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифт. Вале боз ҳам асос наёфтанд.

"Асос" танҳо моҳи февралӣ соли 1990, сола, ки мардуми тоҷикро сияҳпӯшу бадному хокдаҳан кард, пайдо шуд... Ва ин бор ҳадаф вазифаи мудирӣ шӯъбаи сиёсӣ не, ҳадаф ҳуди Абдулло Ҳабибов буд, ӯро аз пой афтондан, шармандаю рӯсиёҳи дунё кардан буд.

Полковники ВКД Абдулло Ҳабибов, метавонад он рӯзҳо ро фаромӯш кунад? Миёни халқ равуо дошт, мардумро ба оромӣ даъват мекард, вале мардуми хундидаву хунгиристаро магар ором кардан осон буд?

Он рӯз орому ба сабури даъват намудани халқи башӯрмада вазифаи ҳабибовҳо буд, ки мебоист баъди тӯфон пая-

шонро аз дунёи сиёсат рӯфтан...

Аз нуктаи назари Абдулло Ҳабибов, воқеаҳои февралро маҳз худи ҳукумат пухта расондааст. Ҳанӯз чанд моҳ пеш аз ин тӯфони марғбор дар ноҳияи Колхозобод мардум ба нишони эътироз назди бинои кумитаи ҳизбӣ баромаданд. Байни тоҷикон ва ўзбекҳои ин ноҳия низоъҳои чиддӣ сураат гирифт. Назди бинои кумитаи ҳизбӣ маҳшар буд, садои дегу табак, фиғони зану мард ва тифлон ба фалак мепечид. Вале ҳукумати ҷумҳурӣ ин амалро "шӯхӣ" пиндошта, сари он ақида буд, ки "меистанд меистанду дар дилашон ки зад, хона ба хона мераванд".

Лекин мардум нарафт. Ва ин хатои маҳз бохти обрӯи роҳбарони ҷумҳурӣ гардид.

Мешавад, ки он рӯзҳоро аз хотир бишӯй?..

Кӯчаҳои пойтахт хомсозанд, агар яке аз кор барояд, дар ҳама кӯчаҳо нақлиёт банд мезанад. Он рӯз низ чунин буд, гуё аз осмон одам борида. Дар чунин рӯзи маҳшар, ки кӯчаҳо пур аз афсару хуну танку тӯп аст, фикри ҳокимият ва ҳокимӣ дар дили касе мегунҷид? Шояд фикри ҳукумат дар сари шахсе мегунҷид, ки феълан гунаҳкори ҳодисаҳои феврал буд ва соҳиби ҳукумат гардидан ўро аз ҷавобгӯӣ начот меод.

Ҳукумат тавассути телевизион ошкоро даъват кард: "Ба даст яроқ гиред ва дастовардҳои худро ҷимоя кунед!"

Аз кӣ? Аз халқи беяроқ, аз шавҳар, бародар ё ҳамсоияи худ?

Абдулло Ҳабибов дар ин байн боре соати 8 бегоҳ бо даъвати Бӯрӣ Каримов - собиқ қонишини раиси Шӯрои вазирон ба дафтари кори ӯ ҳозир шуд. Дар он ҷо чанд каси дигар буданд, ки дар сари масъалаи воқеаҳои ҷорӣ гуфтугузор доштанд. Дар рӯи миз протоколе меистод, ки Нур Табаров ўро ба он шинос кард! Ҳукумат истеъфо дода буд...

Бо ҳамин дар байни онҳо зиёда гуфтугӯе нашуд. Абдулло Ҳабибов дид, ки дигар касе ба ӯ аҳамият намедихад, иҷозати рафтан пурсид. Назди Бӯрӣ Каримов ҷавоне меистод, ки

аз хусуси бемории фарзанд ва нооромӣ дар кӯчаҳо бо ӯ су-
хан мекард. Бӯрӣ Каримов аз Абдулло Ҳабибов хоҳиш кард,
ки он чавонро то манзилаш расонад. Дар роҳ Абдулло Ҳаби-
бов назди хонааш фуromaд, то хӯрок хӯрад ва тағйири ли-
бос кунад. Ронанда бошад, чавонро бурда, бозгашт.

Ҳамон шаб полковник Ҳабибов ба "Госплан" даъват шу-
данаширо ба роҳбари бевоситаи худ генерал М. Навҷувонов
гуфт. Вале М. Навҷувоновро хотира қавӣ набудааст - дар
пленими кумитаи ҳизбии шаҳр ба хотир оварда натавонист,
ки Абдулло Ҳабибов ба ӯ ҳисобот додаст ё не? Чӣ илоҷ, дар
ноомади кор атола дандон шиканад!

Баъд тӯфон гузашт.

Истеъфои ҳукумат ҳамон гардиду пленими таъриҳӣ ҳамон.
Аҷаб афсонаи дарозест он се рӯзи баҳманмоҳ. Ҳар қадар ки
бигӯиву бинависӣ, мебинӣ, ки нотамом аст. Гунаҳкоронро
бо методи маъмули ҳизбӣ "маҳкум" карданд. Ҳама сарба-
ланду рӯсурх чапак заданд, ғалабаи "адолат"-ро муборақбод
гуфтанд ва он се нафар чун латтаи дар об афтада ба худ ме-
печиданд.

Он рӯзҳо ку ҳадде, ки аз бинӣ боло гап занӣ. Мувофиқи
фармони ҳукумат барои сухани ноҷо дар ҳаққи миллати ғай-
ритаҳҷой (ҳарчанд ба сарат сангу сафол резад ҳам) ҷарима
меситонданд, аз 500 сӯм боло. Бехуқуқтарин, бечуръат ва
бечоратарин кас тоҷик буд. Нигоҳи хунсардонаи афсари рӯи
танкнишаста аз як сӯ, мили камон аз дигар сӯ. Нуқ гуфтӣ,
мурдӣ.

Моҳи марти ҳамон сол дар пленими Кумитаи ҳизби шаҳр
масъалаи аз сафи ҳизб баровардани полковник Абдулло
Ҳабибовро муҳокима карданд. Ҳама розӣ. Танҳо шоир Гул-
назар сухан пурсида, ҳозиронро ба он даъват кард, ки дар
ҳалли ин масъала саҳлангор набошанд, то фардо аз хатон
имрӯз шарм надоранд.

Сухани ӯро котиби ҳамонвақтаи кумитаи ҳизби шаҳри

Душанбе Чамшед Каримов бурида, гуфт, ки ҳеҷ гап не, холӣ мекунем, фардо, агар зарурате пайдо шавад, боз барқарор хоҳем кард. Ва бароварданд ўро аз сафҳои хизб. Сарфаҳм намеравам, чаро мардум баъди қанда шудан аз сафи хизби коммунистӣ ин қадар месўзанд?

- Барои қадом қадрииносии хизб як сол сўхтӣ, полковник Абдулло Ҳабибов?

- Барои бовариам сўхтам, барои садоқатам, барои бегуноҳиям... Ман гуноҳе надорам, ҳарчанд маро ба бепринципу вайронкорӣ муттаҳам карданд. Баъди пленум моро ба хонаҳои алоҳида бурда, истинтоқ ҳам карданд. Маро назди Абдурахмон Додобоев дароварданд.

- Заходите, генерал! - тамасхур кард ў.

- Тамасхур накунад, ман ҳоло полковникам, - гуфтам ман.

- Охир, генерал шудан мехостед...

Фардои он рӯз ба Маскав паридам. В. Бақатин - вазири онвақтаи қорҳои дохилии Иттиҳоди Шуравӣ аз истифодаи яроқ бар зидди мардуми беяроқ норозигӣ баён кард.

- Дар назари ҳамхизбҳои гуноҳи Шумо дар чӣ буд?

- Айбдоркуноҳии соддалавҳона. Аввалан, чаро дар байни мардум бе либоси низомӣ будаам? Нависандагонро дар назди Иттифоқи нависандагон чамъ оварда, ба дасташон баландгўяк додаам, чавони ношиносоро бо фармони Бўрӣ Каримов аз дафтари ў то манзил расондаам. Ва бо ҳамин гўё қонунӣ вазъи комендантиро вайрон кардаам.

- Аз ин айбҳо қадоме ба ҳақиқат наздикӣ дорад?

- Танҳо яке, балангўякро ба дасти нависандагон додам,

то халқро ба оромӣ даъват кунанд. Охир, дидам, ки халқ сухани ҳукуматдорон ва коркунони органро ба инобат намегирад.

Воқеаҳои баҳманмохро чанд тараф гел доданд: табадулоти давлатӣ, хурӯчи ваҳобиён, "Растохез", арманиҳо ва оқибат экстремизм, вандализм ва бисёр "изм"-ҳои дигар. Вале аз ҳама хатарнокаш шӯриши миллатгароӣ.

Дурӯғ охирин воситае буд барои ҷонхалоскунӣ аз масъулият ва ҷавобгӯӣ ба марказ. Агар гӯянд, ки тоҷикон русхоро заданду ҳукумат барои ҳамин ба сӯи халқ тир парронд, Маскав ҳатман дастгирӣ хоҳад кард. Вале касофати ин дурӯғ то ҳол ба мардуми тоҷик мезанад ва кушта шудани аскарбаҷаҳои тоҷик берун аз марзи Тоҷикистон яке аз нишонаҳои асосии ин касофат аст.

- *Ҷавоне, ки аз дафтари кори Бӯрӣ Каримов бурдедаш, дар ҳақиқат "ҷосус" буд?*

- Ӯ духтури касалхонаи ёрии таъҷили С. Саидов будааст, ки баъди шунидани нохушии ба сари ман омада аз тариқи телевизион ва радио баромад карда, инчунин назди Веселков - котиби дуюми КМ ҲКТ рафта, кӣ буданаширо арз кардааст. Вале ин санад дигар ба касе зарур набуд. Худам шахсан назди котиби дуюми кумитаи хизбии ноҳияи Октябр Костирия...

- *Ҷамоне, ки ҷавонони тоҷикро дар ҷапта ва лагадкӯб кардани мошини нон тӯҳмат кард?*

- Бале, худи худаш... назди ӯ даромада, арз кардам, ки бо С. Саидов гуфтугӯ кунед. Ҷавобаш - "Это уже ваше дело" буд.

- *Шикаст дарди вазнин аст?*

- Вазнин аст, агар аз тӯҳмат расида бошад. Охир, бо номи ман шаъни миллатро паст заданд.

- *Ноумедтарин лаҳзаҳо дар тӯли як сол кадом буд?*

- Рӯзе, ки панҷоҳсола шудаму бидуни ҳешу табор касе ба хонаам наомад... Ман кистам? Як инсонии оддӣ, он қадар вазифаи баланд ҳам надоштам. Баъзан офарин мегӯям ба матонати Раҳмон Набиев, ки тӯли ин солҳо шикасту нарехт...

- *Аввалин эҳсоси баъд аз вазифа озод гардидан чӣ буд?*

- Дарк кардам, ки атрофиён чун бутпарастонанд. Онҳо инсонро не, "вазифаашро" мепарастанд, ҳамин ки афтодӣ, тамом. Ҳатто табассуму нигоҳояшон дигар мешаванд. Як чиз аниқ аст дар ҷумҳурӣ - қонун амал надорад. Ҳама корро нуқтаи "назар" ҳал мекунад.

- *Бо вучуди ҳамаи ин нобарориро дасисабозиҳо голиб баромадед, халқ Шуморо намояндаи худ дар парлумон интихоб кард, пас нуқтаи назар ба халқ таъсир надоштааст?*

- Ҳарчанд котиби ташкилоти ҳизбии ВКД Казимир Касенкоро ба ноҳияи Маскав фиристоданд, ки дар байни интихобкунандагон дасисаю дурӯғ паҳн кунад, ин амал ба мардум таъсири баръакс расонд... Баъдтар ба ман ҳамон билети ҳизбиямро гардонда доданд.

- *Оё зарурат дошт?*

- Ин ҷо масъалаи принцип ҳаст ва дар айни замон ин ягонаи василаи сафедшавист.

- Имрӯз, ки боз узви ҳизбед, шояд нагӯед, ки фармони аз яроқ истифода бурданро кӣ дод?

- Чаро нагӯям? Вақташ ояд, ба ин савол низ ҷавоб хоҳам дод.

- Воқеан, оё намедонистед, ки ҳамчун депутат ҳақ доред то охири ваколати депутатӣ дар ҷои кори собиқи худ бимонед?

- Медонистам, вале маҷбур карданд, фишор оварданд, ки зуд рапорт нависам, холо сари андешаам.

- *Худо тавфиқ диҳад...*

Намефорад ба бисёриҳо сафед шудани полковник Абдулло Ҳабибов. Вале мо ба ин кор надорем ва коҳи кӯҳнаро бо амри виҷдону замон бод мекунем.

Бале, ман коҳи кӯҳнаро бод медиҳам.

Мардум бояд бовар кунанд, ки ростиро заволе нест ва полковник Абдулло Ҳабибови имрӯза ба фоли кушодаи Додобоев генерали фардост! Бод бидихед коҳи кӯҳнаро, бод бидихед...

Соҷидаи Мирзо
(ҳафтаномаи "Адабиёт ва санъат"
8 августи 1991)

...Абдулло Ҳабибов яке аз он шахсиятҳоест, ки дар қатори Бӯрӣ Каримову Нур Табаров ва дигарҳо ҳокимон мехостанд бори нангини хунрезихои баҳманро бар дӯшаи гузоранд. Гуноҳи ӯро дар он диданд, ки духтури ёри таъҷилӣ Саидовро (ҳукумат даъво дошт, ки он "чавони ношинос" сарвари бенизомиҳои февралист) аз дафтари кори Каримов то Испечак бурдааст. Ин баҳона буд, то мавсуфро аз сарвари шӯъбаи сиёсии ВКД дур созанд...

Маҷаллаи "Тоҷикистон", № 19,
31 августи 1992

ФЕВРАЛЬСКИЕ СОБЫТИЯ - ДЕВАЛЬВАЦИЯ ВЛАСТИ

Извините меня, дорогие читатели, не всем, вероятно, будет легко вспоминать те дни февраля прошлого года, когда, казалось, мир в Душанбе стал раскалываться надвое, казалось, надвигается то, что принято считать концом света. Еще многие помнят глаза людей, безумно мечущихся по улицам, танки и БМП, как мотоциклы, мчавшиеся по душанбинским проспектам, автоматные очереди, рассекавшие устоявшуюся тишину города.

Мы жили, казалось, настолько спокойно, что все наши бытовые неурядицы, скудность магазинов, непонимание друг друга никогда не станут причиной того, что случилось в те пасмурные дни. Раскол продолжается, несмотря на последние события, несмотря на ошалевшую от счастья Россию, Латвию, Литву, Эстонию. Это их счастье: у нас же люди до сих пор смотрят друг на друга искоса, подозревая всех и вся. Слухи и домыслы преследуют население республики на протяжении полутора лет. В официальных сообщениях, авторы которых

занимали одну позицию, предлагали своим согражданам версию, раздутую до неправдоподобия. Но в каждой истории есть сторонники и противники, согласные и несогласные с той версией, но не все равнозначно могли рассказать о том, что видели, в чем принимали участие. И все же пришло время истины, когда надо прислушаться и к тем, кто не имел доступа к прессе, чьи имена в той или иной степени затронуты, а попросту они оклеветаны.

Абдулло Хабибов был одним из "заговорщиков", одним из тех, кого клеймили на наспех собранном Пленуме ЦК компартии Таджикистана, к чьему имени прилепили клеймо "враг народа". Знакомьтесь: полковник внутренней службы, родился в Муминабадском районе Кулябской области в 1940 году, в горном селении, в семье учителя. Окончил факультет русского языка и литературы ТГУ, учительствовал, был комсомольским работником - в райкоме, в ЦК ЛКСМ Таджикистана, некоторое время работал в Совмине, затем в аппарате ЦК КП, был заместителем заведующего отделом ЦК. Учился в Академии общественных наук при ЦК КПСС (г. Москва) в аспирантуре, защитил диссертацию, стал кандидатом исторических наук. Вернулся в Душанбе, избрали секретарем Душанбинского горкома компартии. Когда в МВД были образованы политорганы, предложили возглавить политотдел в МВД республики. Предложение было неожиданным, но в ЦК настояли...

- Для меня, мирного человека, филолога, и вдруг - в органы - было более чем неожиданным.

- Это произошло при Рахмоне Набиеве?

- Да, в общем убедили. Надо было много работать в плане воспитания нравственности. В 1982 году при назначении мне было присвоено досрочно звание полковник, что было расценено сотрудниками органов более чем неоднозначно.

Я служил в армии, имел воинское звание майор, а новая генеральская должность была равнозначна должности замминистра. Очень сложно на первых порах было войти в коллектив, потому что милиционер - специфическая профессия...

- Меня когда-то привлекала работа эксперта-криминалиста, даже хотел поступить на юридический факультет. Но, увидев, насколько сложны взаимоотношения между офицерами, сотрудниками милиции, зарекся - действительно, слишком уж специфична ваша работа.

-Конечно, в милиции есть свои "внутренние" законы, работают разные люди - и интеллектуально развитые, и такие, прямо скажу, которые вряд ли бы нашли другую достойную работу на "гражданке" по причине умственной отсталости. Действительно, первое время человек ощущает себя в милиции как бы в другом мире, и сложно работать именно по этой причине. Раньше они были теми, которым было дано право спрашивать со всех, допрашивать всех, обвинять всех, и вдруг к ним стали предъявлять требования морального порядка, изменения отношения к гражданам, соблюдения их прав, независимо от того, подозреваемый ли он или пострадавший. Это одна сторона. Другая - мы столкнулись с проблемой такого порядка: большинство сотрудников милиции вообще над собой не работают, ничего не читают, не посещают театры. Охраняют театры - да, за порядком следят вокруг театра, но что делается внутри, их не интересует.

- Помните, когда-то был очень популярный американский фильм "Новые центурионы" - о работе полиции. Многие, кто видел тот фильм, задавались вопросом: почему же у нас милиция физически неразвита? Я смотрю на Вас, подтянутого,

но большинство же и стометровку не пробегут.

- Прежде всего, в своей работе я столкнулся с тем, что при приеме на работу в органы милиции нет отбора, идет всякий, кто хочет.

- И берут всех?

- И берут всех. В последнее время, правда, в ГАИ стали отбирать людей, но и там набор еще несовершенен. В милиции есть разные подразделения, например, вневедомственная охрана. Это люди, которые выполняют функции сторожа. Строжат на различных объектах в милицейской форме. Пришел такой вооруженный сторож в форме, отбыл свои сутки, потом двое отдыхает. Вот по ним, мне кажется, большинство людей и судят о милиции. Для них вопросы защиты чести и прав граждан и занятия физической подготовки не являются главными, и они этим делом почти не занимаются. Есть другая служба - патрульно-постовая, она более мобильная, более подтянутая, но и среди них есть разные люди. Особое уважение у меня вызывают сотрудники уголовного розыска: это подтянутые, физически развитые люди, преданные своему делу. Напротив, сотрудники ГАИ, например, не всегда тактичны, не всегда могут вежливо и культурно обратиться к водителям. Вот так и складывается у населения мнение о милиции. Сейчас раздули штат, а ведь органы содержатся за счет налогов, взимаемых с зарплаты граждан. Здесь, я думаю, надо помнить слова Суворова о том, что не числом надо брать, а умением.

- Ваша работа как начальника политотдела МВД заключалась в идеологическом воспитании или все-таки в моральном, этическом?

- В комплексе, в том числе и в профессиональном: чтобы каждый гражданин видел в работнике милиции настоящего защитника и блюстителя порядка.

Бузуловно, милиция была политизирована, пропагандировались идеи компартии, много было схоластики, много формализма.

- Но вот бывший комсомольский и партийный функционер, кандидат наук, человек, известный среди сотрудников МВД и коллег по партии, Вы вдруг появляетесь в числе "заговорщиков", обвиненных в организации февральских событий.

- Ответ будет длинный, потому что следует отметить место политработника среди личного состава МВД. С первых дней событий я был в гуще происходящего, делил с товарищами все тяготы, все оскорбления, все, что было высказано митингующими в адрес милиции и не только. Но я по характеру человек, ищущий работу, не довольствующийся малым, простым наблюдением и исполнением. Поэтому я считал своим долгом сделать все, чтобы снять напряжение, уберечь людей от несчастья, как-то успокоить. Меня можно было в те дни увидеть везде - на улицах, площадях, в микрорайонах. Я просил, требовал не нарушать общественный порядок. Митинговать и выдвигать требования - право людей, но без нарушений, в рамках закона. Мне же предъявили абсурдное обвинение. Когда на проспекте Путовского, напротив базара, собралась многотысячная толпа людей, против них была выставлена всего цепочка милиционеров и солдат, которых смести можно было в два счета. Напряжение росло, возмущению людей не было предела. Я увидел, что под козырьком Дома литераторов стоят писатели, подошел к ним, поздоровался. Там были Убайд Раджаб, Борис Пшеничный, Мехмон Бахти, Ибод Файзуллоев и другие. Я сказал, что им

надо идти в народ, чтобы его успокоить, что их в народе знают и уважают. Они ответили, что ЦК к ним плохо относятся, не считает их силой, которая могла бы воздействовать на народ. Кто-то назвал милицию "убийцами". Я ответил, что сегодня не время выражения личных обид и эмоций, сегодня надо сделать все, чтобы избежать кровопролития. Ибод Файзуллоев спросил, могу ли я создать условия для того, чтобы они обратились к народу. Тогда я подогнал милицейский газик с громкоговорителем, пригласил писателей и дал им микрофон, посчитал свою миссию выполненной, дал возможность писателям говорить и отошел в сторону. Помните фильм о событиях, там есть такой кадр: в микрофон говорит парень, рядом стоит Мехмон Бахти и кивает головой. Потом была опубликована большая статья следователя генпрокуратуры Амиркула Азимова, в которой он назвал нас "врагами народа"?

- Потому, что и Вы, вроде, поддакивали?

- Он писал, что Мехмон Бахти поддакивал, а Хабибов не мог остановить того парня. Я толком и не слышал, о чем говорил парень, да и не это было главное в то время. Главное, что писатели смогли вступить в контакт с людьми и стали говорить с ними. Поэтому факту меня обвинили, хотя в той ситуации ни писателей, ни митингующих останавливать было нельзя: многотысячная толпа была готова взорваться в каждую минуту. Далее, возле здания ЦК, стали убивать людей. Я впервые увидел своими глазами, как пули впиваются в человеческие тела. В кино показывают, как в человека стреляют, он еще стоит какое-то время. Чепуха, человек падает, как камень, попала пуля - рухнул, как подкошенный. Тела уносили в здание ЦК, там были врачи. У меня тогда не было других мыслей, кроме как помочь людям, чем мог. В министерство я пришел 14 февраля, когда туда стали съез-

Площадь перед зданием ЦК Компартии Таджикистана

жаты журналисты из разных стран, а ЦК, помните, был парализован. Министр сказал, чтобы я занялся журналистами. Мы образовали временный "пресс - центр" и создали условия для работы журналистам.

Что тогда творилось на площади, я не знал, работал с журналистами. Вдруг вечером звонит мне Нур Табаров, человек которого я хорошо знаю много лет, и просит, чтобы я приехал к заместителю председателя Совмина Бури Каримову. Я не придавал этому никакого значения, слишком сложная была обстановка, чтобы расспрашивать по какому вопросу и почему именно меня вызывают. Я поехал в Госплан, поднялся на второй этаж. До того я никогда не был в кабинете у Каримова и лично не был с ним знаком. Там сидели какие-то люди, был председатель горисполкома Максуд Икромов. Я спросил, по какому поводу меня просили приехать, Табаров протянул листы протокола об отставке руководства республики. Я прочитал, спросил, что дальше, заметив, что обстановка в городе контролируется. В этот момент входит в кабинет Каримова зав. отделом ЦК Нурулло Хувайдуллоев. Он отозвал в сторону Табарова и они стали о чем-то говорить. Я был там всего несколько минут. Какой-то парень из присутствующих стал говорить о своем больном ребенке, просил отвезти его в район Испечака. И когда я уходил, Каримов попросил меня забрать парня. Мы спустились вниз, доехали до МВД, взяли милиционера-автоматчика, поехали. Возле своего дома я вышел, а водителю сказал, чтобы парня отвезли домой. Я переоделся, подошла машина, и мы поехали обратно на работу, зашел к министру, сказал ему о протоколе, тот ответил, что знает о нем. Вот и все.

- Но затем Вас же обвинили в том, что Вы, якобы, отвезли, чуть ли не организатора событий.

- Я не спрашивал парня, кто он такой, не до этого было: ночь не спал, нервы на пределе. Помню только, на вид ему было лет 24-25, с усиками. Я так и написал в объяснении главному идеологу ЦК Абдурахмону Додобоеву, который и обвинил меня. Потом уже никто никогда не расспрашивал меня об этом парне, а Додобоев все вывернул наизнанку, сделал вывод, что я, мол, обеспечил охрану сообщнику Бури Каримова. А мое присутствие в кабинете расценили как участие в перевороте.

- Прошло полтора года, в печати появилось несколько десятков статей, но недаром митингующие недавно требовали дать истинную политическую оценку событиям. Я своими глазами видел, как все начиналось, потому что был на площади перед ЦК 12 февраля, и меня никто даже пальцем не тронул, а когда началась стрельба, парни таджики просили меня отойти в сторону, чтобы, не дай Бог, пуля не попала. Поэтому я могу вполне откровенно сказать, что события развивались не как националистическое выступление. На мой взгляд, это была хорошо подготовленная политическая инсинуация, чтобы скрыть истинные причины событий.

- Есть предыстория. Вы помните первые пленумы ЦК в период перестройки, когда одних называли "генераторами" перестройки, других - чуть ли не "двигателями". Потом группа этих "генераторов" в Душанбе придумала клуб "Решается все на месте", приглашали людей в Киноконцертный зал. Они приходили со своими вопросами, проблемами, болячками. В президиуме сидели секретари райкомов, горкома, ЦК, министры, им задавали вопросы: почему воды нет в том или ином доме, почему магазины пусты, почему телефоны молчат и сотни других. Клуб называли "Решается все на месте", но ничего не решалось, та структура власти не могла их

решить. То есть, это были первые признаки девальвации власти. Подрыв веры людей в способность что-либо изменить. Вспомним еще. Было несколько встреч членов бюро ЦК со студенчеством в Доме политпросвещения, где тоже были поставлены вопросы, и, прежде всего, улучшения быта, системы общественного питания, работы транспорта, повышения стипендий. Через год опять собрались, и студенты сказали, что ничего не изменилось. Потом, появился клуб "Ру ба ру" ("Лицом к лицу"), и на его заседания приглашались руководители различного ранга, но ни один из них не мог ответить, как разрешить накопившиеся проблемы. Я помню, как прибывших на встречу со студенческим активом секретарей ЦК обвинили в неспособности возглавлять республику. Плюс ко всему, наша пресса стала свободно писать о накопившихся проблемах. Одним словом, политизация общества проходила очень активно. Добавим и фактор - восточный темперамент.

Армянские беженцы - это был повод, а в основном, февральские события были спровоцированы медлительностью ЦК, и последнее, в ЦК стали игнорировать демократические движения, вместе того, чтобы внимательно разобраться в их программах и идеях. Произошла конфронтация с демократически настроенной интеллигенцией и студенчеством. Финал - февральские события.

Люди пришли на площадь не из-за армян, они пришли услышать от руководителей ЦК, способны ли они вообще руководить республикой. А на площади Махкамов, Хаёев и Паллаев их обманули, они не захотели выйти из своих кабинетов, не смогли поговорить со своим народом. Каххор Махкамов разговаривал через мегафон из окна третьего этажа. Но могли же они выйти и сказать, что если надо, вот, возьмите наши жизни, но не допустите кровопролития. Вместе этого Махкамов и другие дали обещание уйти в отстав-

ку, подписали протокол о своей отставке, но не ушли и опять обманули народ. Была дана команда на применение силы против митингующих.

Есть очень интересная деталь, о которой никто не хотел говорить. Это испорченные взаимоотношения трех первых лиц республики. Ведь они не были командой. Более того, февральские события раскололи и их. С первых дней событий Изатулло Хаёев перебрался в здание МВД и занял кабинет первого замминистра МВД. Гоибназар Паллаев практически не покидал свой кабинет в здании Верховного Совета. Таким образом, Каххору Махкамову приходилось брать удар на себя и нести всю ответственность за происходящее.

- А кто конкретно дал команду применить оружие?

- Махкамов. Это однозначно. И он должен за это ответить. А когда пролилась кровь, они задумались, что делать дальше, как выкручиваться. Вы помните первую ложную информацию о поджоге больницы в Кара-Боло, о том, что взорвали Киноконцертный зал и другие важные объекты? Потом пустили слух о том, что всех задержанных выпустил министр внутренних дел? Хотя сделано это было по личному указанию Махкамова.

- Так к этой истории приплели еще и Отахона Латифи.

- Это было указание Махкамова и это доказано документально. Петкель тоже понял, что проиграл, и тогда началась инсценировка. У них был один выход - сделать все, чтобы охарактеризовать выступления в Душанбе как националистические. Хотя ни один русский не был убит митингующими. Все были убиты теми, кто охранял спокойствие ЦК.

- Но ведь случаи избивения русских все-таки были?

- вспомните, все силы, вся милиция были стянуты к зданию ЦК. То есть они защищали Махкамова, а не город. И будем называть вещи своими именами - те митингующие, в которых стреляли, пошли по городу и в злобе ломали все, избивали всех, кто попадался им на глаза - и русских, и таджиков, всех.

- Вам не кажется, что сценарий последующих событий был запланирован?

- Когда преступный мир увидел, что город не охраняется, они, безусловно, воспользовались этим. Те, кто был недоволен властью, милицией, КГБ, армией. И эти грабежи, погромы, избивения их рук дело. Ими, безусловно, управляли, ведь надо было "наследить", чтобы потом обвинить митингующих.

- Так чьих рук это дело? Кто руководил?

- Я такими данными не располагаю. Но могу сказать, что преступный мир имеет свою структуру. Мы живем не в Италии, но мафия у нас все же существует, и какие-то связи ее с ЦК могли быть. Вообще, я думаю, что разрабатывался не один сценарий, чтобы оправдаться перед центром.

- После первого дня событий?

- Да, после первого дня, а может быть и раньше.

- Значит ли это, что первый день митинга носил социальный характер?

- Да, я считаю, что в первый день собрались люди, потерявшие веру во власть, в руководителей, у них лопнуло терпение.

- А можно ли считать обманом те официальные сведения о том, что событиям предшествовала какая-то подготовка среди собравшихся на площади?

- Я работал в МВД и имел бы информацию на сей счёт. Действительно, в ЦК мы давали информацию о росте недовольства среди народа, и я останусь при своем мнении, что после первой крови руководство стало искать виновных, "приклеивать им хвосты". Им надо было, во что бы то ни стало убедить центр, что это был межнациональный конфликт. Приглашенные журналисты Александров, Пономарёв, Кружилин, тот же Амиркул Азимов, этим людям были даны определенные установки, они выполняли заказ. Теперь-то мы осознаем, сколько вреда республике принесли ложные статьи. Помните абсурдный домысел о том, как русского парня расчленили? Какая гнусная ложь! А слух о беременной таджичке, якобы изнасилованной за то, что она одета по-европейски. Надо же было придумать это, и ведь специально, чтобы придать антирусский характер событиям. К этому приложил руку Петкель, это его стиль.

- Вы не задумывались над тем, что все "горячие" точки в Средней Азии возникали на странность одинаково. Я никогда не поверю, чтобы простой крестьянин узбек взял кетмень и пошёл убивать крестьянина-киргиза, как было в Оше.

- Вот вам информация к размышлению. На последней сессии один из депутатов спросил, почему в первые дни митинга люди требовали отставки Махкамова, Хаёева и Аслонова, а когда ушел Махкамов, эти призывы исчезли.

Чувствуете, как кому-то хочется накалить обстановку. Вот тем же и нужны были душанбинские события. Да, на быто-

вой почве межнациональные конфликты были - в троллейбусах, в очередях, но никогда эти конфликты не принимали республиканский масштаб. Вспомните время, когда обсуждался Закон о таджикском языке, как его преподносило руководство ЦК: с одной стороны, поддерживало русскоязычное население, а с другой, - сторонников Закона. А ведь можно было честно поступить и объяснить всем, что настало время для Закона, но русский язык был и останется. Вспомните, как таджикская партийная печать громила противников Закона, а русская партийная печать отвечала тем же, но уже "била" сторонников Закона. А республиканское руководство отмалчивалось, происходило специально сталкивание людей, создание среди русскоязычного населения напряжения. И в дни февральских событий напряжение сыграло на руку ЦК. Но все же помнят, как в те дни плечом к плечу в микрорайонах люди были вместе - и русские, и таджики, и узбеки, и евреи. Зачем же надо было обманывать?

- Почему вас, "заговорщиков", наказали неравнозначно? Нур Табаров работает ответственным секретарем газеты "Сухан", Бури Каримов - зам. Управляющего трестом, а Вы и У. Усманов остались на высоких должностях?

- Произошла тактическая ошибка у организаторов инсинуации. Вначале Кружилин написал, как будто был заговор "южан" против "северян", и упомянул фамилии и тех, кто был родом с "севера". Но нас же все знают, кто откуда родом, а когда опомнились, тактику изменили.

А моя должность равнозначна должности Нура Табарова. Впрочем, Бури Каримова они сами тогда попросили выступить перед народом, и популярность его можно объяснить хотя бы тем, что он единственный среди них, кто мог говорить на нормальном таджикском.

- Как Вы думаете, кому выгодно распространять слухи о создании исламской республики?

- Мой анализ дает четкий адрес - это старая партийная номенклатура, та, которая отживает свой век, которая скомпрометировала себя и желает остаться при власти, не брезгуя ничем. Хотя и в самой компартии происходит раскол. Люди, я имею в виду, прежде всего, таджикский народ, понимают, что к чему, что эти слухи распускаются специально, чтобы вызвать испуг у русскоязычного населения. Я располагаю сведениями, где и как и кем распускаются эти слухи, и считаю это наглой провокацией. Парламентом однозначно определено название - Республика Таджикистан, и я убежден, что для процветания республики мы должны идти только демократическим путем.

К сказанному А. Хабибовым могу еще добавить, что он был избран народным депутатом, кстати, в те дни, когда официальные лица называли его "врагом народа". И с самого начала работы нового парламента состоит в группе демократической оппозиции. Не знаю, стоит ли говорить о личном мужестве этого человека, но когда я узнал, что у А. Хабибова большая семья - десять детей, понял, что он не из тех, кто печется о собственном благополучии, его поступки в февральские дни были вызваны и беспокойством о будущем своих детей. Пройдет время, будут, надеюсь, опубликованы многие документы, неизвестные людям до сих пор, и люди смогут понять, насколько правы были те, кто отсиживался в здании ЦК, окруженном танками, и те, кто пытался связать нить взаимопонимания, легко разорванную политиками, не желавшими выслушать свой народ... Жаль невинно убитых, жаль разочарованных, веровавших в справедливость, жаль испуганных, жаль республику, в историю которой были вписаны жуткие страницы февральской трагедии. Дай Бог людям благоразумия.

Олег Панфилов
("Комсомолец Таджикистана",
20 сентября 1991года)

...На следующий день, 12 февраля, перед зданием ЦК собралось около 7 тысяч человек. Люди ждали, что к 15 часам к ним выйдет первый секретарь ЦК Каххор Махкамов (11 февраля он обещал, что на все их вопросы он ответит завтра 12 февраля). Однако вместо этого в назначенный час милиция принялась разгонять собравшихся дубинками. В ответ в бюстителей порядка и в окна ЦК полетели камни. Тогда по демонстрантам был открыт огонь. В первые минуты было убито 4 человека, в том числе оператор "Ленфильма" Н. Матросов, снимавший происходящее, и ранено двое. Все ранены от пуль автомата Калашникова. В этот и последующие три дня из огнестрельного оружия были ранены 117 человек, из них 25 погиб. Депутатская комиссия сделала вывод: стреляли отнюдь не "боевики", а исключительно военные и милиция. Ни один из погибших не был нетрезв или одурманен наркотиками, все работали и положительно характеризовались...

Сергей Литвинов,
наш специальный корреспондент:
Душанбе, "Пресс-центр" (Москва),
№1, 1991г (перепечатано в газете
"Адолат", №9, 91)

ЎРОТСКОЛИ

машваратии байни тарафайни рохбарияти ҷумхури ва
созмони мардуми аз 14.02.1990 ш.. Душанбе бо

ИШТИРОК МЕКУНАНД:

рафиқри Маҳмамов К.М., Ҳаёев И.Х.,
ва Паллаев Ғ.П.

ва ҳамаи аъзоёни созмони мардуми:

1. Меҳмон Бақти
2. Ҳридов Ҳалиҷабобо
3. Мадалиев Аҳмад
4. Имомназаров Мирзоназар
5. Муҳаммад Абдулҷоҳид
6. Ҳасибуллоев Ҳамидулло
7. Заробеков Олим
8. Саидов Боир
9. Холиков Абдуқодир
10. Назари Мӯсовода
11. Бозор Собир
12. Мирбобо Мирраҳим
13. Тоҳири Абдучаббор
14. Бобоев Қосим
15. Боев Азаматулло
16. Мастонзод Сафар
17. Аскар Ҳаким
18. Ибодуллоева Мавҷигул
19. Файзуллоев Ҳидоятулло
20. Каримов Бачабек - раис

Қарор қабул шуд:

- I. Вазъияти неҳоят шадид ва тезутунди дар шаҳри Душанбе ба миёномадари ба назар гирифта, барои пешгирии қардани хунрезӣ ва ҳрлати ғавқуллода мо ба ҳулосае омадем, ки аз рӯи қонуни конституционӣ истиғфо диҳрм:

1. Маҳмамов К.М.
2. Паллаев Ғ.П.
3. Ҳаёев И.Х.

2. Рӯзҳри 15,16 ва 17 феввали соли 1990 дар тамоми ҷумхури рӯзҳри мотам дълон қарда шавад.

- 2 -

3. Гурӯҳи маҳдуди Армияи Совети ва Вазорати қорхри дохили барои хидду амнияти қорхри муҳрими давлати ва хочаги истифода бурда шавад.

4. Намояндагони созмони мардуми аз қриби худ барои бас шудани раҳраймой, қамъомад ва тазохурот ёри мерасонанд. ва ҳамаи қувваро барои бартараф қардани ҳама гуна бетартибихр дар ҳудуди шаҳри Душанбе ва дигар ноҳияхри тобаи қумхури сарф мекунанд.

ИМЗОХИ ТАРАФАИ:

Маҳкамов Қ.М.	Мехмон Бахти
Паллаев Ғ.П.	Хридов Халифабобо
Ҳаёев И.Х.	Мадалиев Аҳмад
	Имомназаров Мирзоназар
	Муҳаммад Абдуллохон
	Ҳабибуллоев Ҳамидулло
	Заробеков Олим
	Саидов Боир
	Холиқов Абдуқодир
	Назари Мусозода
	Бозор Собир
	Мирбобо Миррахим
	Тоҳири Абдуҷаббор
	Бобоев Қосим
	Боев Азаматулло
	Мастонзод Сафар
	Аскар Ҳаким
	Ибодуллоева Мавҷигул
	Ҷайзуллоев Ҳидоятулло
	Қаримов Бачабек

НИ УМА, НИ ЧЕСТИ, НИ СОВЕСТИ?

*Неэмоциональное выступление народного депутата
Абдулло Хабибова на чрезвычайной сессии Верховного Совета
Республики Таджикистан*

Уважаемые депутаты! Уважаемый Президиум!

На прошлой сессии я обращал ваше внимание на то, что русскоязычная часть населения республики находится в положении заложников и не знает, что происходит в этом зале, о чем говорят депутаты, как решаются судьбоносные вопросы. Однако никаких мер аппаратом Верховного Совета не было принято. Поэтому с вашего разрешения я выступлю на русском языке.

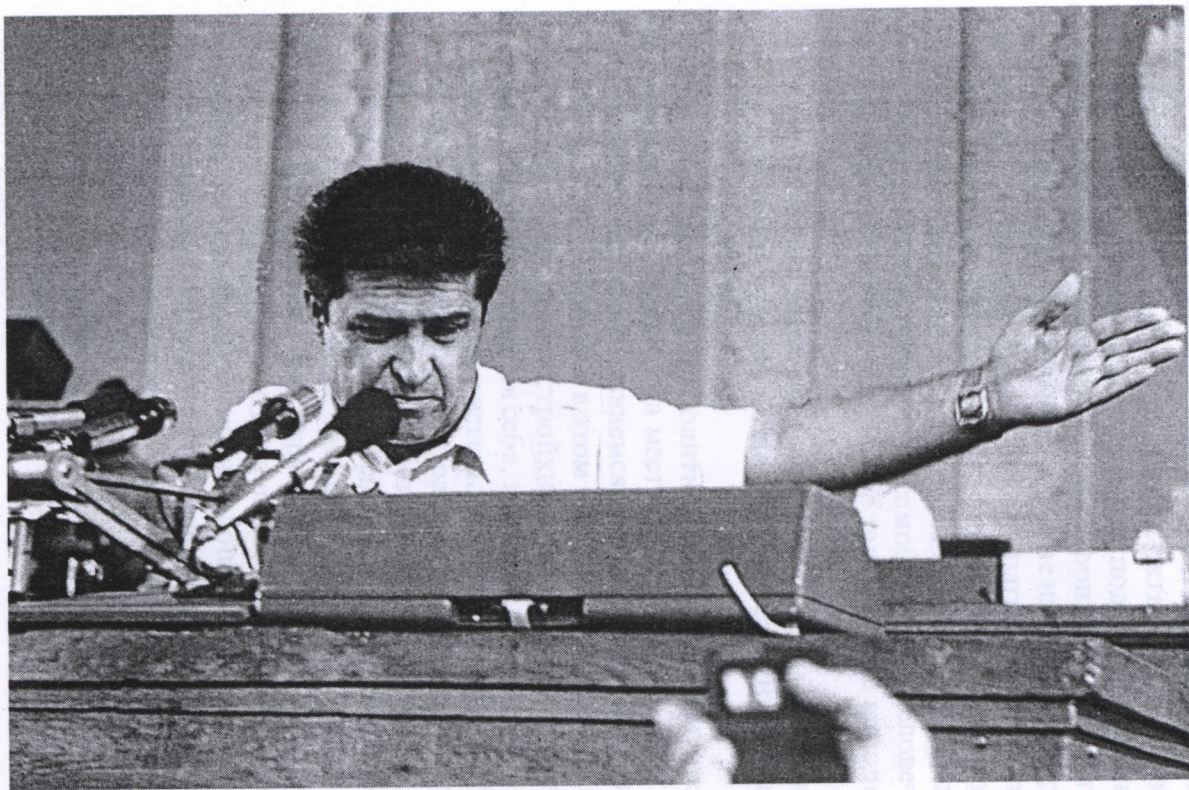
Дорогие депутаты! Я полностью поддерживаю выступления предыдущих депутатов Сохибназарова, Акбарова, членов демократической фракции и хотел бы высказать несколько своих соображений, касающихся обсуждаемого вопроса.

Каждый раз задаю себе один и тот же вопрос: в течение 70-ти лет мы твердили, что Коммунистическая партия самая гуманная, самая демократическая, самая народная политическая организация, а сегодня она выступает в противовес, противостоит демократическим силам и движениям страны и республики. Более того, ее деятельность на территории страны приостановлена, и у нас требуют её запрета, называют ее, и не только на площади "Озоди", преступной организацией.

Где правда? Где ложь? Где логика? Она в истории Коммунистической партии. Ее история свидетельствует о том, что эта партия, называя себя народной, по сути, давно перестала выражать волю народа, эта партия, выдавая себя защитником интересов народа, на самом деле защищала интересы элиты, эта партия стала огромным государством в государстве со своими правилами, законами, требованиями. Со своим принципом рабской подчиненности, принципом отбора, выращивания и уничтожения кадров.

Железным на протяжении ее истории был принцип - "Если не с нами - то против нас", руководствуясь которым, она жестоко подавляла, репрессировала всякое инакомыслие, безжалостно уничтожала передовые умы, лучших сыновей и дочерей всех народов, при этом, превратив в своих послушных рабов-исполнителей - органы КГБ, МВД, прокуратуру и суд, располагающих широкой сетью слежки и подслушивания, преследования и наказания. Таким образом, под ее руководством был создан самый мощный тоталитарный режим в истории человечества, при котором человек был лишен каких-либо прав и свобод, он являлся рабом системы и должен был влачить жалкое существование.

Полнейшая изоляция, мощная идеологизация всех сфер жизни общества внутри страны, военный диктат, действие только с позиции силы на международной арене - вот во что была превращена наша страна. И правильно отметил, выс-

На сессии Верховного Совета

Ни ума, ни чести, ни совести?

тупая депутат Аслиддин Сохибназаров, что после рождения из каждого из нас без разбора делали октябрят, пионеров, комсомольцев, коммунистов, стригли под одну гребенку, одевали в одни одежды, заставляли говорить на одном языке, принуждали думать одинаково, мы не имели право праздновать национальные праздники, пропагандировать свой язык и культуру, хоронить по обычаю своих близких, потому что это не вписывалось в рамки коммунистической идеологии. Подавлялась национальная самобытность, человеческое достоинство. Разве это было не так, дорогие народные избранники?

Это горькая правда, но это было так. И все мы здесь сидящие прошли через это. Но в еще большей степени испытал на себе это наш народ.

Так кто же проводил эту политику? Разве не коммунистическая партия и ее органы на местах?

Так давайте сегодня признаемся, что каждый из нас, сидящих в этом зале, принимал в этом посильное участие. И вот когда мощный ветер перестройки сорвал покров и оголил нас, наше общество, как для себя, так и для других, у нашего народа раскрылись глаза, у него появился слух, он приобрел голос. Теперь простой дехканин, рабочий, домохозяйка, учитель, врач, студент, школьник без оглядки, без опаски, без боязни заговорили. Но оказалось, и говорить-то было народу не о чем, кроме своих проблем, нищеты и бесправия. Он понял, что все годы был окружен ложью, обещаниями о лучшем дне завтрашнем. Он вышел на улицу - но и там ответа не было, потом люди пошли на площади - как это происходит сейчас у нас. Но его там тоже не поняли, его не приняли, с ним не захотели говорить потому, что этого не было в партийных уставах и наставлениях. Это не допускалось, это жестоко подавлялось и каралось. Примером могут послужить кровавый февраль 1990г. в городе Душанбе, события в Тбилиси, Алма-Ате.

Народ понял, что так дальше жить нельзя, но руководители Компартии не поняли, что так руководить нельзя. Здесь и наступила девальвация власти. Компартия катится под откос, но ее руководители не хотят видеть и признать это, они не хотят уступать пальму первенства никому другому и не уступят. В ход идет саботаж, игнорируются выполнение решений государственных органов, идут на крайние меры, типа ГКЧП. Но народ все понял, рейтинг партийных работников, а значит и партии падает. Разве не об этом говорит тот факт, что на недавних выборах депутатов в Верховный Совет по 203 избирательному округу в Московском районе первый секретарь обкома компартии, член бюро ЦК Султон Мирзошоев получил чуть больше 10 процентов голосов граждан. Народ отдал предпочтение заместителю председателя райисполкома А. Шамсову.

И нужно ли утруждать себя и допускать лишние расходы народных средств на проведение республиканского референдума по партии, что предлагали отдельные депутаты? Думаю, нет необходимости в этом.

Мне думается, сегодня Сессия Верховного Совета должна заявить о том, что рядовые коммунисты, которые своим трудом умножают наше богатство, наши славные ветераны не виноваты ни в чем. Они стали заложниками амбициозной политики руководства КПСС и Компартии Таджикистана. Каждому здравомыслящему понятно, что компартия сама реформироваться не может. Этому свидетельство - прошедшие два пленума и внеочередной съезд Компартии Таджикистана. Единственное чего достигли - это обвинили руководство ЦК КПСС за бездеятельность в дни путча, а себе за аналогичный поступок забыли дать оценку.

Мы вчера ожидали от уважаемого Шоди Шабдолова более искренней оценки и правдивого рассказа о незаконных действиях руководства ЦК Компартии Таджикистана в дни августовского путча в Москве и путча 23 сентября в Душан-

бе. Но сегодня ясно, что Компартия Таджикистана, мягко говоря, была не против действий ГКЧП и сама 23 сентября в столице повторила путч в малых масштабах. Ведь по регламенту и процедуре сессию Верховного Совета созывает Председатель, а в его отсутствии его заместитель и вносится на рассмотрение Президиума Верховного Совета. И только после принятия положительного решения Президиумом Верховного Совета оповещаются депутаты. А как было 23 сентября? Кто дал право ЦК созывать сессию? Никто не отнимал у депутатов-коммунистов законодательной инициативы, но оповещать, созывать сессию Верховного Совета - это прерогатива самого Верховного Совета. Таким образом, созыв и принятые решения в первой части работы нашей сессии вызывают сомнения и требуют уточнения. Думаю, что Комитет Конституционного надзора тщательно исследует это.

И второе, с какой целью секретари ЦК товарищи Шабдолов, Акилов, Тургунов и Султанов настаивали на скорейшем подписании Указа о введении ЧП в республике, которое вчера мы отменили?

Стало еще яснее, уважаемый Рахмон Набиевич, что ЦК никогда не допустит, чтобы вы стали Президентом, не допустит, чтобы однажды смещенный, опороченный, отвергнутый ими, вновь воспрял. Преследование будет бесконечным, я лично убедился в этом. Вас принесли в жертву. Вы это поняли поздно и очень жаль, что это может Вам дорого обойтись.

Мы не ожидали такого и от тов. Аслонова. Уважаемый Кадриддин Аслонович, ведь вы сами признали себя виновным. Почему-то, о чем говорили вчера, вы не сказали депутатам 23 сентября. Видимо, многое могло бы измениться.

Не понятна молчаливая позиция в те дни Комитета Государственной безопасности и Генеральной Прокуратуры, которые стоят на защите конституционного строя, а ведь был организован

самый настоящий коммунистический путч.

Уважаемые депутаты! Мы ввели в нашем государстве Президентское правление. Эта форма государственной диктатуры. У Президента не менее полномочий и прав, чем у бывших ЦК и Совмина. Это форма правления должна осуществляться на строгом соблюдении правовых норм. Эти нормы у нас есть, но они очень хрупкие и об их защите должен беспокоиться Генеральный Прокурор. Но где он был, чью сторону защищал, почему допущено нарушение конституционных норм?

И последнее - Коммунистическая партия располагает огромным потенциалом созидания и разрушения. В настоящее время, когда она теряет бразды правления, она способна на противостояние. Поэтому экономическая, социально-политическая обстановка в республике требует от нас принятия мудрого решения. Таковым является решение о приостановлении деятельности Компартии Таджикистана, национализация ее собственности, замораживания всех ее счетов. Нужно также принять решение о департизации депутатского корпуса.

В заключение хотел отметить, что судьба будущей республики решается в этом зале и на площади "Озоди". Это не кучка "вахобистов", как кое-кто здесь выражается. Это наш народ, это представители всех регионов, это демократические силы. На площади "Озоди" пересекаются в эти дни политические взгляды, вырабатываются концепции, обостряются противоречия, идут поиски путей консолидации.

Поэтому призываю вас, уважаемые коллеги, к разуму, мудрости и решимости. Благодарю за внимание.

*Газета "Адолат",
№10, 29 сентября 1991г*

АЗ МЕРОСИ ҲАРБИИ ИҶШС БЕНАСИБ МЕМОНОМ?

Имрӯз ҳар як шахраванди ҷумҳуриамон ба хубӣ эҳсос мекунад, ки дар чӣ ҳолати вазнину ҳассосе қарор дорем. Иқтисодиёти харобгаишта ва мушиклоти бешумори иҷтимоӣ, ки ба мо мерос мондаанд, ҳам ба роҳбарият ва ҳам ба аҳолии ҷумҳуриӣ душворихоӣ зиёде пеш овардаанд. Дар қатори дигар масъалаҳои ҳалталаб масъалаи дифоъ ва ҳифзи сарҳадҳои давлати соҳибистиклоламон ба миён омадааст. Мутаассифона, дар ин масъалаи барои миллату давлатамон бисёр муҳим моро нисбат ба аксар ҷумҳуриҳои собиқ ИҶШС душворихоӣ бешанд. Аз як тараф, аксари ҷумҳуриҳои пеш аз ҳама Русия ва Украина, урдуҳо ва вазоратҳои дифои худро ташиқил доданд. Тамоми моликияти низомиро, ки дар қаламравашон ҳаст, моли худ эълон карданду моро, ки то ҳанӯз баҳри ободии ин қувваҳои заҳмат мекашем, аз мероси Ҳарбии ИҶШС маҳрум сохтанд. Гӯё мо яке аз ҳамон понздаҳ бародарон нестему ҳуқуқе ба як туфанг ҳам надорем. Аз тарафи дигар, худи мо заифӣ ва беҳавсалагӣ зоҳир намуда, то ҳанӯз

дар ин масъала қадами устуворе нагузоштаем. Бо назардошти ин вазъият мо ахиран бо депутати Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, полковники хидмати дохилӣ, сардори мактаби таълимии Вазорати корҳои дохилии ҷумҳурии мӯҳтарам Абдулло Ҳабибов вохӯрда, атрофи ин масъала андешаҳои ӯро пурсон шудем. Мӯҳтарам А. Ҳабибов, лутфан ба чанд суоли мо посух гуфтанд.

- Мӯҳтарам Абдулло Ҳабибов, Шумо ҳамчун одами низомӣ ва депутати Шӯрои Олӣ дар масъалаи дифоъ ва ҳифзи сарҳадоҳои Тоҷикистони соҳибистиқлол чӣ назар доред?

- Пеш аз ҳама бояд гуфт, ки дар масъалаи урду душвориҳои зиёде пеш омадааст. Ҳоло замонест, ки армияи муқтадири Шӯравӣ таназзул меёбад. Вобаста ба ин шумораи аскарони фирорӣ рӯз ба рӯз меафзояд. Овозаҳо дар бораи муносибатҳои хушунатомез ё гайриуставӣ дар қисмҳои ҳарбӣ ҳамаро ба ташвиш овардаанд. Дар баробари ин сари вақт иҷро нашудани Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10 январи соли 1992 дар бораи бозхондани ҷавонони тоҷикистонӣ аз сафҳои армия, ки дар дигар ҷумҳуриҳои хизмат мекунанд, мардумро ба воҳима андохтааст. Одамони зиёд аз тақдирӣ фарзандони худ хавотиранд. Дар ин маврид беҳавсалагии ҳукуматамон хуб эҳсос мешавад. Барои исботи фикр фақат ҳамин мисол бас, ки бо баҳонаи камбудии маблағ бозовардани ҷавононе, ки дар Шарқи Дур хизмат мекунанд, мавқуф гузошта шудааст. Инро чӣ гуна фаҳмидан мумкин? Дар вақташ барои бурдани онҳо маблағ ёфт шуд, аммо барои овардан маблағ нест. Албатта, ҳамаи ин боиси норозигии шаҳрвандон мегардад, ки оқибати хуб надорад. Аз тарафи дигар, ҷавонони бозомада ба хонаашон фиристода мешаванд. Дар натиҷа сафи бекорон дар ҷумҳурии меафзояд, қисми ҷавонон даст ба ҷиноят мезананд.

Ив. В. Кусов; И.И. - 1988(1)
26.05.88.

ГЛАВНОКОМАНДУЮЩИЙ
ОБЪЕДИНЕННЫМИ ВООРУЖЕННЫМИ
СИЛАМИ
СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ
ГОСУДАРСТВ

ПРЕЗИДЕНТУ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
Р.Н.НАБИЕВУ

17 мая 1992 г.

*Министр обороны Таджикистана
Генерал-полковник
А.А. ДУРРУЗОВ*

Уважаемый Рахмон Набиевич!

Большинство государств Содружества взяло под свою юрисдикцию соединения и части бывших Вооруженных Сил СССР, дислоцированных на их территории.

Этим самым создается правовая основа их пребывания на территории государства. Встают вопросы финансирования и обеспечения.

На территории Таджикистана дислоцированы 201 мсд, 536 эрп, другие части и подразделения, которые не взяты под чью-либо юрисдикцию.

Убедительно прошу Вас решить вопрос о взятии под юрисдикцию Республики Таджикистан войск, дислоцированных на ее территории, с финансированием их.

Если данное предложение в настоящее время неприемлемо, то можно было бы согласовать передачу войск под юрисдикцию Российской Федерации.

Президент Российской Федерации по данной проблеме информирован.

Е. Шапоvalов
Е. ШАПОВАЛОВ

8-1588
28.05.88

Мушкили ҳалталаби дигар ин аст, ки зери пардаи фиреб дар бисёр қисмҳои ҳарбӣ ва қувваҳои сарҳадӣ аслиҳа, таҷҳизот ва техникаи навро бо кӯҳна иваз намуда истодаанд. Ин кор дар ҷумҳурии мо низ ҷой дорад. Дар баробари ин як қатор ҷумҳуриҳо Қувваҳои Мусаллаҳи худро таъсис дода, қисмҳои ҳарбии дар ҳудудашон бударо моли худ эълон доштанд. Имзои Созишнома дар бораи Қувваҳои Мусаллаҳи ягона байни давлатҳои ИДМ кашол меёбад. Ҳамаи ин ба аскарону афсарон, бешубҳа, таъсири манфӣ расонда, боиси пастшавии интизоми онҳо мегардад. Худ қазоват кунед. Масалан, Украина ба тамоми ҷавонони худ, ки дар қаламрави ҷумҳуриҳои дигар хизмат мекунанд, муроҷиат намудааст, ки онҳо бозгарданд. Магар ин даъват бенатиҷа менамояд? Аз ин рӯ мо бояд ҳарчи зудтар аскарони ҷамоҳири дигарро пас гардонда, ҷавонони худро ба ҷои онҳо биёрем.

Камбудии калоне, ки имрӯз мо дорем, шумораи ками афсарони тоҷик дар ҳайати фармондеҳии қисмҳои ҳарбӣ мебошад. Дар вазъияти душвори ҳозира ин ҳақиқатест бисёр ноғувор.

- Бубахшед, шахсан худи Шумо чӣ ақида доред, Тоҷикистон ба урдуи миллии худ ниёз дорад ё не?

- Шахсан ман бар онам, ки урдуи худро дошта бошем. Як урдуи хурд, зудамал ва бовафо. Вале сарфи назар аз он ки мо урду месозем, бояд талош варзем, ки аз мероси ҳарбии ИҶШС-и собиқ ҳаққи ҳалолои худро рӯёнем. Ҳиссаи Тоҷикистон низ дар ташаккули он армияи пуриқтидор зиёд аст. Бояд ё бо пул, ё бо техника - ба кадом воситае, ки бошад, кӯшиш кунем ҳиссаи худро аз нирӯҳои низомӣ ва Флоти баҳриву ҳавоӣ рӯёнда, онро ба нафъи ҷумҳурии худ истифода кунем. Коре бояд кард, ки дар ин масъала низ фиреб нахӯрем.

- *Ба фикри Шумо, баҳри он, ки Тоҷикистони соҳибистиқлол дар ин масъала комёб шавад, чӣ чора бояд кард?*

- Пеш аз ҳама бо фармони Раиси ҷумҳур бояд тамоми қисмҳои ҷарбие, ки дар қаламрави ҷумҳурӣ мавҷуданд, моли Тоҷикистон эълон карда шаванд аз ҷумҳурӣ баровардани ҳама гуна намудҳои аслиҳа, техника ва таҷҳизоти ҷарбӣ манъ гардад. Дар қаламрави ҷумҳурӣ зиёда аз 20 қисмҳои ҷарбии гуногунвазоиф арзи вучуд доранд, ки иқтидори хуби ҷарбию техникӣ ва силоҳу аслиҳаи гуногунро доро мебошанд. Зиёда аз 500 воҳиди бронитехника (танк, пушкаҳои худгард, БТР ва БМП), теъдоди зиёди ҳавопаймоҳои низомии (МИГ ва СУ) истеҳсоли ҷадид, тақрибан зиёда аз 50 ҷарҳболи ҷангӣ, тӯпу миномету дигар лавозимоти ҷангӣ, мошинҳои боркаш ва ғайра дар ихтиёри ин қисмҳо ҳастанд, ки ин боигарии бебаҳои мо ҳисоб мешавад. Дар қадами дуум мо бояд тамоми афсарони зодаи Тоҷикистонро, ки дар ҷамоҳири дигар хидмат мекунанд, бозхонда, ҳайати фармондеҳии қисмҳои ҷарбии худро пурра гардонем. Тамоми аскаронамонро, ки дар давлатҳои берун аз ИДМ адои хизмат мекунанд, ҳамчунин пас оварда, аз ҳисоби даъвати баҳорӣ тамоми қисмҳои ҷарбии дохили Тоҷикистонро тақмил диҳем. Қабули қонунҳоро дар бораи хидмати ҷарбӣ, аз ҷумла хидмати ҷарбии алтернативӣ таъхир додан бар зиёни қор хоҳад буд. Баъд аз анҷом додани ҳамаи ин қорҳо ва каме дилпур шудан мо метавонем дар асоси шартномаи байнидавлатӣ, дар асоси контракт ихтиёриёро барои хизмат ба дигар ҷамоҳир фирстонем.

- *Шумо сардори мактаби таълимии Вазорати қорҳои дохилӣ, пас тарбияи кадрҳои низомиро дар Тоҷикистон чӣ гуна тасаввур мекунад?*

- Солҳои дароз набудани таълимгоҳҳо барои тарбияи кадрҳои баландиҳтисоси низомии Кумитаи амнияти миллий, қувваҳои сарҳадӣ ва умури дохила моро маҷбур мекард, ки онҳоро дар ҷамоҳири дигар тайёр намоем. Ҳоло ин кор маънӣ надорад. Бо вучуди он ки баъзеҳо ҳанӯз ҳам ҷонибдори ин ақидаанд, бояд гӯям, ки ин кор бар зиёни ҷумҳурӣ хоҳад буд. Барои тарбия ва таълими кадрҳои маҳаллӣ мактаби мавҷудаи олии Вазорати корҳои дохилиро ба Академияи ҳарбӣ табдил додан мувофиқи мақсад аст. Он аз чор факулта иборат буда метавонад:

тарбияи кадрҳо барои Кумитаи амнияти миллий ва қувваҳои сарҳадӣ;

тарбияи кадрҳои ҳарбӣ;

тарбияи кадрҳо барои ВУД ва дигар органҳо;

таълими ғоибона ва тақмили ихтисоси кадрҳо.

Шароити мавҷуда барои ҳуди ҳамин сол оғоз намудани кор имкон медиҳад. Баъдан метавон онро тақмил бахшид. Гузашта аз ин, чанд сол аст, ки дар атрофи бастан ё табдили кори омӯзишгоҳи педагогии шаҳри Кӯлоб сухан меравад. Дар асоси он метавонем мактаби тарбияи афсарони ҳудро таъсис диҳем. Ҳол он ки дар наздикии он қисми ҳарбӣ ҷой дорад, ки дорои машқгоҳ ва шароити хуби таълим аст. Дар Хучанду Қўргонтеппа низ чунин мактабҳоро таъсис додан имкон дорад. Дар ҷои омӯзишгоҳи касбӣ-техникии ноҳияи Москва, ки дар наздикии қисми сарҳадӣ ҷой дорад, кушодани таълимгоҳ барои афсарони хурди қувваҳои сарҳадӣ низ мумкин аст. Барои ин шароити моддиву таълимӣ муҳайёст.

- Мўҳтарам, Абдулло Ҳабибов, масъалаи ҳифзи сарҳад яке аз масъалаҳои мушкил аст. Ҳалли масъаларо чӣ гуна мебинед?

- Бехатарии сарҳади мо - ин ҳамчунин амнияти ҷумҳу-

риҳои Ўзбекистон, Қирғизистон, Қазоқистон ва Русия мебошад. Онҳо низ ба халалнопазирии сарҳадҳои худ манфиатдоранд. Аз ин рӯ, шахсан ба назари ман, хароҷоти ниғаҳдории қувваҳои сарҳадӣ бояд байни ин ҷамоҳир баробар тақсим бошад.

- *Тавре аз сӯҳбататон бармеояд, Шумо пешниҳодоти мушаххас ва баҳри ҷумҳурӣ манфиатоваре доред. Аммо бигӯед, ки ин пешниҳодҳову мулоҳизоти худро ҳамчун депутат ба роҳбарияти ҷумҳуриамон расондаед?*

- Бале, ҳанӯз як моҳ қабл зарур шуморидам, ки фикру ақидаи худро ба роҳбарияти ҷумҳурӣ расонам. Бевосита ба мӯҳтарам Раҳмон Набиев - Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муроҷиат карда будам. Аммо то ба ҳол ҷорабиние аз он мақом эҳсос намешавад. Ба назар чунин мерасад, ки ин масъалаҳо дар ҷумҳурӣ касеро ба ташвиш намеоранд...

*Мусоҳиб Хусейн Қутбӣ
(рӯзномаи Ҷумҳурият", 15 апрели 1992)*

ҲОЛО ҲАМ АМРУ ФАРМОН АСТ ДАР ҚОИ ҚОНУН

Ҳабибов Абдулло Ҳабибович соли 1940 дар Хатлонзамин ба дунё омадааст. Хатмкунандаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ва Академияи илмҳои ҷамъиятии назди ҲКИШ (Москва). Таи чанд сол дар мақомоти комсомолӣ, ҳизбию давлатӣ ифои вазифа намудааст. Аз соли 1982 то соли 1990 дар Вазорати умури дохила ба ҳайси сардори шӯъбаи сиёсӣ кор карда, дар воқеоти баҳманмоҳи соли 1990 ба гирдоби дасисаву тўҳматҳои саркардагони онвақтаи ҳизби коммунистӣ гирифтور шуд ва бе ҳеҷ гуна далелу асос аз сафи ҳизб ва қои кор сабукдӯш гардид. Санҷиши Додситонии ҷумҳурий собит намуд, ки дар ҳақиқи А. Ҳабибов тўҳмат кардаанд. Ба ӯ амонхат доданд. Ва соли 1991 ба ҳизб барқарор шуда, таи ду сол сарвари таълимгоҳи ВКД-и ҷумҳуриро ба ўҳда дошт. Номзади илм, депутати халқи ҷумҳурий, рутбаи полковникӣ дорад. Оиладор, соҳиби 10 фарзанд. Дар сессияи 13-уми

Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон раиси Кумитаи қонунгузорӣ, тартиботи ҳуқуқӣ ва ҳуқуқи инсонии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб шуд.

- Мӯҳтарам Абдулло Ҳабибов, вақтҳои фориғ аз кори асосӣ ба чӣ машғул мешавед?

- Чун аз кор фориғ шудам, рӯ ба китоб меорам, аз он панду ҳикмат меҷӯям, то ки, чӣ хеле Рӯдакии бузургвор гуфтааст, "баҳри дафъи ҳаводис ба кор ояд". Тамошои табиатро дӯст медорам. Ва албатта, бо ҳамроҳии завҷаам ба тарбияи фарзандон машғул мешавам.

- Оё баъди раиси кумитаи Шӯрои Оли интиҳоб шудани падар дар оила дигаргунӣ ба амал омад?

- Ҳеч гуна тағйирот ба амал наомад ва омаданаи ҳам аз имкон берун буд. Дар хонаводаи ман ҳама мӯътақид бар онанд, ки ҳар кас бояд худаш қисматашро муайян кунад.

Ҳине ки маро Раиси кумита интиҳоб карданд, рӯҳияи онҳо тағйир наёфт. Чунки онҳо ҳаргиз ба имтиёзҳои махсус умед набастаанд ва ин чизро интизор ҳам нестанд. Фарзандонамон ҳар яке роҳи худро интиҳоб кардаанд. Як духтарам иқтисодчӣ, духтари дигарам духтур ва писарам шарқшинос, дигар фарзандонам донишҷӯю мактабхонанд.

- Акнун меоем ба сари мавзӯ. Шумо дар вазъияте раиси кумита интиҳоб шудед, ки авзои сиёсии ҷумҳури пуризмтироб ва ниҳоят муташанниҷ буд. Ва оқибати ин нооромӣҳо ба чӣ анҷом ёфт, ҳоҷат ба тавзеҳ нест. Вале ман мехостам, ки Шумо андешаи хешро нисбати ин фоҷиаҳо иброз доред.

- Рӯзҳои моҳи май шабеҳ ба рӯзҳои баҳманмоҳи хунинанд.

Ва ин рӯзҳо тиратарин сафаҳоти таърихи миллати тоҷик аст, ки ҳаргиз фаромӯш нахоҳанд шуд.

Аммо воқеот аз чӣ ибтидо гирифтанд? Чаро мардум аз ҷони худ натарсида, ба кӯчаҳо рехтанд? Онҳоро ба майдо-нҳо чӣ овард, кадом қувва кашид? Пеш аз ҳама қашшокию тангдастӣ, иқтисодиёти фартуту қонуншиканиҳои бешумор, худписандию ҳавобаландии як зумра мансабдорон, ки аз ранҷи мардум зиндагии шоҳона доранд, вале худро аз онҳо канор мегиранд.

Сабаби дигар ҳам ҳаст, ки он марбути қонунҳои нимҳому беамали мо мебошад ва ба фикри ман, ин бояд яке аз сабабҳои асосӣ бошад. Чунки мо ҳоло аз амру фармон, ки хоси давлати барбодрафтаи тоталитарӣ аст, дил қанда наметавонем. Гузашта аз ин, бадбахтона, дар бисёр мавридҳо ҳанӯз ҳам амру фармон ҷои қонунро иваз мекунад.

Афсӯс, ки қисме аз роҳбарон то ҳол дигаргуниҳои ҷомеа-ро дарк накардаанд ё дарк кардан намехоҳанд. Натиҷааш маълум: қонҳои ҷавон талаф шуданд.

- Таи ду соли охир Шумо сеюмин раиси ин кумита ҳастед. Зуд-зуд иваз шудани раиси кумита ба низоми кори он ҳалал намерасонад?

- Бешак, ин ба низоми кор ҳалал мерасонад. Ба фаҳмиши ман, кори кумитаи қонунгузорию ба кори эҷодӣ баробар кардан мумкин аст. Чӣ ҷои гап, осудагии одамон ба қону-нҳои дуруст вобастагӣ дорад. Ва қонуни хубро фақат бо дар-ки баланди масъулият ва равандҳои зиндагӣ эҷод кардан мум-кин аст. Барои ин кормандони кумита соҳиби фазлу дони-ши баланд, тифоқу меҳрубон бошанд. Хушбахтона, дар ку-митаи мо ҳамин хел шахсони варзида кор мекунанд ва ҳама-ашон таҷрибаи амалӣ доранд.

- Алҳол ба кумита чанд нафар шомиланд?

- Даҳ нафар. Ва бовар кунед, онҳо кори зиёдеро ба анҷом мерасонанд. Маълум аст, ки тамоми асноду қонунҳое, ки дар Шӯрои Олӣ қабул мешаванд, ба кумитаи мо иртибот доранд. Чунки кумита вазифадор аст, ки лоиҳаи қонунҳоро тайёр карда, ба Шӯрои Олӣ пешниҳод кунад ва доир ба қонунҳое, ки аз тарафи дигар мақомот пешниҳод мешаванд, хулосаи худро бигӯяд.

- Пас бори масъулият беиштар ба дӯши кумитаи шумо меафтад?

- Бале, ин масъулияти бузургро тақозо мекунад. Бахусус, ки ҷумҳурии мо таҷрибаи кофии қонунбарории миллии худро надорад ва то солҳои наздик қонунҳо ҳарф ба ҳарф аз қонунҳои марказ бе риояи хусусиятҳои анъанаҳои миллию маҳаллӣ нусхабардорӣ мешуданд.

Маълум аст, ки Раиси ҷумҳури мо ба шартномаи Хелсинки имзо гузоштааст. Оё ҳама медонад, ки ин чӣ шартнома аст? Дар он зикр ёфтааст, ки ҳуқуқҳои инсон аз ҳама волотару мукаддастаранд. Аммо бо таассуф бояд гӯям, ки дар ҷумҳурии мо баъди имзои ин шартнома ҳам сари ҳар қадам ҳуқуқи инсон поймол мегардад.

Ман чунин ақида дорам, ки пеш аз ҳама мо бояд тамоми асноди қонунгузории хешро ба қонунҳои умумибашарӣ мувофиқ гардонем ва қонунҳои худро вобаста ба дигар шудани муносибатҳои сиёсӣ иқтисодӣ таҳия кунем. Хулоса, қонунҳои муҳимму таъхирнопазир дар пешанд.

- Корро дар кумита аз чӣ сар кардед?

- Аз омӯзиши нақшаи таҳияи қонунҳои нав ва арзу шикоятҳои шаҳрвандон. Чунки кумита дар ду бахш фаъолият мекунад. Бахши якуми он фаъолияти қонунбарорӣ, бахши

дуюм назорат ба иҷрои қонунҳои қабулшуда мебошад, ки инро бе омӯзиши арзу шикоятҳо дарк намудан маҳол аст.

Бовар кунед, ҳангоме бо мӯҳтавои номаҳо шинос шудам, дарк намудам, ки саросари ҷумҳуриро бесаводии ҳуқуқӣ ва беаҳамиятиву қонуншиканиҳои зинаҳои гуногуни мақомоти давлатӣ фаро гирифтааст. Ва фаҳмидам, ки чаро мардум лаб ба шиква мекушоянд аз воқеаҳои ноором мегардад.

Як мисоли оддӣ. Дар бораи иҷора қонун қабул шудааст. Муносибатҳои тарафайн дар он возеҳ зикр ёфтанд. Вале дар ҳаёт он чӣ хел амалӣ мешавад? Раиси колхоз заминро ба иҷора медиҳад. Чун соли дигар мебинад, ки зиндагии деҳқон беҳтару даромадаш зиёдтар ва аз ҳама номақбулаш, барои раис ӯ мустақилу саркаш шудааст, деҳқонро ҳамон аз замин маҳрум месозад. Барои ин баҳонаҳои зиёд меёбад. Ашхоси ҷабрида рост ба Шӯрои Олӣ арзу шикоят менависанд. Беҳабар аз он ки мушкили онҳоро на Шӯрои Олӣ, балки судҳо мувофиқи ҳамон қонунҳои иҷора бояд ҳаллу фасл кунанд. Аммо шикояти онҳо боз аз ҳамон сохти кӯҳнаи пештара, ки ҳама чизро фақат марказ ҳал мекард, сарчашма мегирад. Дар иртиботи ин гуфтаниам, ки то дар шуури мардум таҳаввулоти ҷиддӣ рӯй надиҳад, мо ба чизе муваффақ шуда наметавонем.

- Мардум бисёр шикоят мекунад?

- Худатон қазоват кунед. Қонуншиканиҳое, ки сари ҳар қадам дар зиндагии мо рӯй медиҳанд, ба чӣ оварда мерасонанд? Танҳо соли 1991 ба кумита тақрибан 600 арзу шикоят ворид шудааст. Онҳоро таҳлил карда, муҳтасар чунин гуфтан мумкин: қонуну қарорҳои мо дар ҳаёт қариб ки татбиқ намешаванд. Ва "парлумони бесалоҳият" гуфтани мардум ҳам аз ҳамин ибтидо мегирад. Ҳоло ман вазифаи мукаддаси кумитаро дар ташаққули механизми амали бечунучарои қонунҳо мебинам. Бинобар ин тамоми кӯшиши кумита ба

дарёфтани амали воқеии қонунҳо равона шудааст.

- Ҳоло дар бораи тақсимои мушаххаси ҳокимият дар идо-
ракунии давлат ҳамагон ҳарф мезананд. Яъне се шохаи ҳоки-
мият: қонунбарорӣ, иҷроия ва судӣ бояд кори худро кунанд.
Ин тақсимот дар ҷумҳурии мо дар кадом вазъ аст?

- Ба иртиботи ин масъала гуфтаниам, ки дар ҷумҳурии мо
ҳокимияти қонунбарорӣ ва иҷроия амал мекунад, вале ҳоки-
мияти сеюм - ҳокимияти судӣ алҳол ҳамчун ҳокимият аз
тарафи ҷомеа то дараҷае эътироф нашудааст. Чаро ки аф-
кори ҷамъиятӣ ҳанӯз ба қабули ин ҳокимият омода нест. Ва
ин ҷо боз ҳамон расми амру фармон гунаҳкор аст. Маълум,
ки солҳои пеш агар шахс гуноҳ мекард, қабл аз ҳама ҷазои
ҳизбӣ медоданд. Агар ӯ ягон ҷинояти иқтисодӣ содир ме-
кард, бо вай бештар кумитаи назорати халқӣ саруқор дошт.
Баъдан, ин шахси торочгар бо як огоҳӣ ё ҷаримае аз ҷавоб-
гарӣ раҳо меёфт. Пас дар бисёр мавридҳо ба ӯ на додситонӣ
кор дошту на мақомоти дигар.

Гоҳо мешуд, ки нисбати торочгарон парвандаи ҷиноӣ тар-
тиб медоданд. Аммо мақомоти муҳофизати ҳуқуқ, ки дар
бисёр мавридҳо дучори фишори ҳокимони маҳаллӣ буданд,
масъаларо на ҳама вақт мувофиқи талаботи қонун ҳаллу
фасл менамуданд.

Ҳоло қонуни хубе қабул гардидааст, ки он ба таҳкими
ҳокимияти сеюм нигаронида шудааст. Тибқи ин қонун су-
дяхои ноҳиявӣ шаҳрӣ дар Шӯрои вилоятӣ ва судяхои ви-
лоятӣ дар Шӯрои Олӣ интиҳоб мешаванд. Ин чунин маъно
дорад, ки судяхо ба ҳокимияти маҳаллӣ тобеъ нестанд ва
корро мувофиқи талаботи қонун бояд анҷом диҳанд, на бо
амру фармони шахсони мансабдори маҳалло.

Аммо бо таассуф бояд гуям, ки судяхо ҳоло ҳам бештар
бо усули пешина, аз рӯи дастурҳои кӯҳна кор мекунанд. Бо-
иси хушнудист, ки лоиҳаи нави Қонуни ҷумҳурӣ дар бораи

судҳо омода аст ва мавриди омӯзиши кумитаи мо қарор гирифтааст. Шояд амали ин қонун ҳокимияти сеюмро ҳокимияти воқеӣ гардонад.

- *Алҳол кумита сари кадом масъала қор мекунад?*

- Масъалаи асосие, ки имрӯзҳо кумитаи мо ба он машғул аст, лоиҳаи Сарқонун мебошад. Гарчанде гурӯҳи муаллифон заҳмати зиёд кашидаанд ва кори онҳо лоиқ ба таҳсин аст, вале дар лоиҳа қисматҳои баҳсталаб низ кам нестанд. Албатта, ин масъалаи сарнавиштсоз аст, биноан ба муҳокимаи умумихалқӣ гузошта шудааст. Ва аминам, ки камбудихо ислоҳ хоҳанд шуд.

Баъди қабули Сарқонун бояд мо бисёр қонунҳои мавҷударо ба он мутобиқ гардонем.

- *Барои беҳтар иҷро шудани қонунҳо чӣ бояд кард?*

- Пеш аз ҳама қонунгузорӣ бояд аз раванди ҷомеа сарчашма гирад. Яъне вобаста ба таҳаввулоти ҷамъият мо бояд қонунҳои таҳия кунем, ки онҳо ба инкишофи иқтисодиёту иҷтимоиёт мусоидат намоянд, на ин ки санги сари роҳ шаванд.

Қонунҳо бояд ҷанбаҳои демократӣ дошта бошанд, бо назардошти хусусиятҳои миллию маҳаллӣ эҷод шаванд ва манфиати инсонро ҳимоя кунанд.

Ҳалли ин масъала мушкilotи зиёд дорад. Масалан, маркази махсусе дарқор аст, ки қонунҳоро омӯзад, онҳоро таҳлил кунад, муқоиса намояд, сабаби иҷро нашудани онҳоро санҷад, ғояҳои нав пешниҳод созад. Вале, мутаасифона, чунин марказ дар ҷумҳурии мо мавҷуд нест. Ва бе чунин маркази ҳуқуқӣ созмони давлати ҳуқуқбунёд аз имкон берун аст. Мо бояд аз тақлиди кӯр-кӯронаи қонунҳо сарфи назар кунем.

Умуман кор дар Шӯрои Олӣ, бо усули кӯҳна ҷараён до-
рад. Таҷҳизоти техникий муосир, бойгонии компютерӣ, ин-
чунин китобхонаи махсус нест.

Вақте ба корманди мо ягон қонун ё санад зарур мешавад,
даҳ ҷевонро тағурӯ мекунад. Ҳол он ки дар сурати мавҷуд
будани бойгонии компютерӣ ба он ҳамагӣ чанд дақиқа сарф
мегардаду халос.

- *Кумитаи шумо дар тафтиши воқеоти моҳи май ширкат
дорад?*

- Бевосита ба тафтишу санҷиш машғул нестем, вале ба
комиссияи таъсисшуда мадад мерасонем, ки тафтиш тезо-
нида шавад ва ҳақиқат рӯи об барояд.

- *Мӯҳтарам Абдулло Ҳабибов, Шумо дар боло перомуни
бесаводиш ҳуқуқӣ ҳарф задед. Ба андешаи Шумо, чӣ бояд кард,
ки мардум дорои маърифати ҳуқуқӣ гарданд? Кадом роҳу ва-
силаҳоро метавон истифода бурд?*

- Ба ёдатон бошад, се сол пеш бо амри марказ (собик Ит-
тиҳоди Шӯравӣ) ба таълими саросарии ҳуқуқӣ пардохта
будем. Ва дар ҳама ҷо университетҳои халқиро ҷамъиятӣ ва
курсҳои таълимӣ кушода шуданд, вале натиҷае ба бор на-
оварданд. Ин амал онро мемонд, ки шахсро дар лаби дарё
шинонда, аз боби шиноварӣ маълумоти назариявӣ медиҳӣ.
Ҳол он ки агар он шахсро чанд бор бе ягон сухан ба дарё
партоӣ, худ аз тарси ғарқ нашудан дар чанд рӯз шиновари
моҳир мешавад. Яъне то ба дарё надароӣ, шиноварӣ на-
омӯзӣ. Ин ба он маънист, ки то одамон маҷбур нашаванд,
бо ҳеч гуна тарғиботу ташвиқот маводи даркорӣ ба ҳифзи
ҳуқуқи хешро, каме бошад ҳам, нахоҳанд омӯхт. Чунки то
ҳол қонун на ҳуқуқҳои шахс ва инсон, балки сохторро ҳимоя
мекард.

Вақте хусусигардонии моликият амалӣ мешавад, яъне вақте ки ҳар фард соҳиби моли худ мегардад, он гоҳ аз паи дониستاني ҳуқуқҳои хеш мешавад. Алахусус ҳангоме ба моликияти манфиаташ хатаре эҳсос гардад. Дигар шудани муносибатҳои истехсолӣ ва моликият афқору шуури мардумро низ маҷбур месозад, ки тобеи воқеият бошанд.

Ақбари Саттор
(рӯзномаи "Садои мардум", 10 июни 1992)

БАРАКА ЁБӢ, ГЕНЕРАЛ ҲАБИБОВ!

То интихоби нави вакилон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии кишвар рӯзҳои башумор мондаанд. Мардуми мо ба суҳанони боварибахшу қатъии Президенти Ҷумҳуриямон Эмомалӣ Шарифович Раҳмонов тақия намуда, номзадҳои арзандаро ба ин мақоми баланд пешбарӣ карданд. Имрӯз мардум хуб медонад, ки киरो бояд интихоб карду чиро бояд аз вакилони худ талаб дошт. Оре, мардум барои он афроде, ки бо тақия ба нирӯи силоҳ соҳиби ин мандат мешуданд, ё оғҳое, ки бо чормағзи пуч бағали интихобкунандагонро пур мекарданд, дигар овоз намедихад!

Имрӯз ба курсии пуршарафи вакили Маҷлиси Олии кишвар танҳо оғҳое соҳиб мешаванд, ки қабл аз ҳама эҳсоси баланди милливу ватандӯстӣ, дониши комил дошта, мутахассиси варзида бошанд ва он чиро ки далели пешбарии худ кардаанд, дар амал татбиқ намуда тавонанд.

Яке аз ҳамин гуна номзадҳои арзанда аз ҳавзаи якмандатии рақами 3-и ноҳияи Роҳи Оҳани пойтахт сиёсатмадори варзида Абдулло Ҳабибов мебошад, ки айни замон вазифаи мудирӣ шӯъбаи маъмури-ҳуқуқии дастгоҳи раиси шаҳри Душанберо ба ӯҳда дорад. Оре, ҳамон Абдулло Ҳабибове, ки аз шахрванди оддӣ то кормандони воломақоми кишвар ба ному фаъолияташ хуб ошно ҳастанд. Марде, ки бо нерӯи ақлу заковат ва донишу кӯшиши худ ба вазифаҳои баланди роҳбарӣ расидааст, марде, ки ҳамеша барои осудагии мардуми худ кӯшиш кардааст...

Ҳолномаи мухтасар:

Таҳсил - Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ);

Такмили дониш: 1979-1982 - Академияи илмҳои ҷамъиятии назди Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии Иттиҳоди Шӯравӣ (ш. Маскав), номзади илми таърих;

Соли 1966-1973 - дар бахшҳои гуногуни ташкилоти ҷавонони ҷумҳурӣ аз котиби кумитаи ноҳиявии комсомолӣ то мудирӣ шӯъбаи идеологии Кумитаи Марказии комсомолӣ ҷумҳурӣ қор кардааст. Баъд дар дастгоҳи Шӯрои Вазирон адои вазифа намудааст.

1974-1979 - инструктор, ҷонишини мудирӣ шӯъбаи КМ ҲК Тоҷикистон;

1982-1983 - котиби комитети шаҳрии Душанбегии ҳизби коммунисти Тоҷикистон;

1983-1991 - сардори шӯъбаи сиёсии Вазорати умури дохила;

1992-1993 - раиси Кумитаи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба қонунгузорӣ, тартиботи ҳуқуқӣ ва ҳуқуқи инсон;

1994-1995 - ҷонишини раиси Кумитаи гумруки назди ҳуқумати ҷумҳурӣ;

1995-1997 - мудирӣ шӯъбаи дифоъ, тартиботи ҳуқуқии дастгоҳи иҷроияи Президенти Тоҷикистон;

1997-1998 - муовини якуми вазири дифоъ;

Аз соли 1999 мудирӣ шӯъбаи маъмурӣ-ҳуқуқии дастгоҳи раиси шаҳри Душанбе. Рутба - генерал-майор.

Бо ифтихорномаҳои Президиуми Совети Олӣ, чаҳор медали собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ва бо фармони Президенти Тоҷикистон Э.Ш. Раҳмонов бо медали "Хизмати шоиста" сарфароз гардидааст.

Худи ҳамин ҳолномаи мухтасар далели рӯшани қору фаъолият ва зина ба зина боло рафтани эътибори Абдулло Ҳабибов дар назди халқу ҳукумат мебошад.

Оре, оне ки кори омӯзгорӣ кардаасту зина ба зина рушду такомул ёфтааст, бо мардуми худ кор карданро хуб медонаду зиндагии онҳоро ба умқи дил дарк мекунад...

Абдулло Ҳабибов аз қасри Президент бо табъи болида берун шуду назараш ба сарвҳои баландболои майдони он афтод. Ин сарвҳо гӯё дина поёнтар аз қади ӯ буданд. Рӯзҳо чӣ қадар зуд мегузаранд. Абдулло ба сарвҳои баландболо нигаристу беихтиёр яке аз роҳбарони Тоҷикистон Ҷаббор Расулов ба хотиранд омад.

Он рӯзҳоро Абдулло Ҳабибов ҳеҷ гоҳ аз хотир намебарорад. Он айёмеро, ки маҳз бо тавсияи Котиби якуми КМ ҲК Тоҷикистон Ҷаббор Расулов ӯро ба Донишқадаи олии Ҳизби Коммунистии Иттиҳоди Шӯравӣ ба Маскав фиристоданд. Шодравон Ҷаббор Расулов одати ачибе дошт - мутахассисони ҷавонро шахсан ба ҳузури худ пазируфта, ба онҳо саволу ҷавоб мекарду дар бисёр мавридҳо фикру мулоҳизаи онҳоро шунида, ба эътибор мегирифт.

Он рӯз Абдуллои ҷавонро низ роҳбар бо чанд саволи кӯтоҳу пурмаънӣ санҷиду шахсан тавсияномаҳо барои таҳсил дар Академияи ҷамъиятӣ ба дасташ дод ва бо самимияти фаромӯшнопазире гуфт: - Ман дар интиҳоби шумо хато накардаам, ба шумо боварӣ дорам, кӯшиш кунед, ки сазовори боварӣ бошед!

Абдулло Ҳабибович Академияро ба итмом нарасонда, ўро бозхонданд, чаро ки ў котиби комитети Душанбегии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон интихоб шуда буд. Академияро дар пайвастагӣ бо қори амалӣ хатм намуд. Ва ҳамин тавр, ба оҳиштагӣ боло марафту маравад.

Боре аз назди дарвозаи шӯъбаи корҳои дохилии ноҳияи Фрунзе мегузаштаму тавачҷуҳамро бархӯрди милисаи ҷавони дарбон бо мӯйсафед ба худ кашид. Мӯйсафед хеле норухат кадом масъалаеро аз милиса пурсидан мехост. Ҳамин лаҳза буд, ки мошини хидмати Абдулло Ҳабибов намоён шуду милисаи ҷавон осемасар мӯйсафедро аз наздаш дур кардан хост. Ин бархӯрди посбону мӯйсафед аз нигоҳи Ҳабибов дур наафтоду ба милиса нигоҳи сахту норозиёна афканд. Милиса сархам истода, ҳарфе намегуфт. Абдулло Ҳабибов ба мӯйсафед салому ҳолпурсӣ карда, ўро ҳамроҳаш ба шӯъба даровард.

Пас аз чанде мӯйсафед бо табъи болидаву шукуфта берун баромад. - Барака ёбӣ писарам, хока гирӣ, зар гардад! - дуои хайр мекард ў бо овози шунаво генералро. Он рӯз эҳтироам нисбати ин марди шариф ба чанд афзуд.

Абдулло Ҳабибов аз тарафи Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ба мақоми номзадӣ пешбарӣ шудааст ва ҳадафҳои ин ҳизб, ки беш аз 75 ҳазор нафар аъзо дорад, ҳама барои некӯахлоқии халқ нигаронида шудаанд.

Абдулло Ҳабибов, пеш аз ҳама, барои татбиқи амалии барномаи ҳизб нерӯи худро ба харҷ доданист. Бале, ў дар мавриди некӯахлоқии халқ то ба имрӯз хизматҳои кам накардааст. Маҳз фаъолияти ҳамаҷонибаи ў барин мардони покизаниҳод буд, ки дар байни кормандони ҳуқуқ тартибот аттестатсия гузаронида шуду кадрҳои лаёқатманд сари кор омаданд.

Дар давоми соли гузашта кормандони Управлениаи корҳои дохилии шаҳри Душанбе якҷоя бо Комендатураи ҳар-

бии шаҳри Душанбе ва дивизияи 201-ум қариб 3 ҳазор нафар хизматчиёни ҳарбиро, ки бо силоҳ ва бе иҷозатномаи ҷои хидмат дар шаҳр гаштугузор мекарданд, ёфтаву мавриди пуршиш ва тарбия қарор доданд.

Мувофиқи қарори раиси шаҳри Душанбе Маҳмадсаид Убайдуллоев бозорҳои шаҳрамон "Баракат", "Шоҳмансур", "Қарияи Боло", "Саховат", "Дехқон" ва шӯъбаҳои онҳо, ки қаблан дар ихтиёри "Точикматлубот" буданд, ба ихтиёри Ҳукумати пойтахт гузаронида шуданд.

Дар як муддати кӯтоҳ тартибу низом дар бозорҳо дуруст ба роҳ монда, маданияти бозордорӣ баланд бардошта шуд. Ҳамчунин қарори махсуси Ҳукумати шаҳр дар мавриди бозорҳо баромад, ки роҳнамоест барои шаҳрвандон ва меҳмонон, ки кадом молро аз кадом бозор ба даст оранд. Дар пиёда кардани ҳамаи ин ҳадафҳо саҳми Абдулло Ҳабибов кам нест.

Рӯзи кории Абдулло Ҳабибов баробари сапедадам оғоз ёфта, ӯ бо тақозои вазифа шаҳрро чарх мезанад ва ба шӯъбаҳои корҳои дохилии ноҳияҳо ва комендатураи ҳарбӣ даромада, аз милисаи қаторӣ то ба генералҳо ҳамсӯҳбат шуда, аз вазъияти шаҳр огоҳ мегардад.

Ҳангоме ки дар дафтари кориаш ба ӯ мусоҳиб гардидам, шоҳиди он шудам, ки Абдулло Ҳабибович "ба ҳар корафтода коромӯзу ба ҳар дилсӯхта дилсӯз аст".

Дари кабинеташро бо навбат кушода, яке оиди ҳуччатгузорӣ маслиҳат мепурсиду дигаре аз лоиҳаи қарор, саввумӣ дар бораи ҳуччатҳои хусусигардонӣ савол медоду чаҳорумӣ ахбори воқеаҳои шабонарӯзии шаҳрро месупурд.

Абдулло Ҳабибович бо як тамкину субот ҳар ҳуччату аснодро ба таври дақиқ аз назар гузаронида, баъди таҳриру таҳқиқ ва ислоҳ ба дасташон супурда, маслиҳат ва супориш медод ва ҳамзамон ба ҳар як занги телефон кӯтоҳ ва пухта ҷавоб мегуфт.

Ў рӯзи кории муқаррарӣ надорад. Қабл аз сапедадам аз хона баромада, ҳине бармегардад, ки сокинони шаҳр чароғи хонаҳояшонро хомӯш карда, дар тараддуди хобанд. Фарзандон ва ҳамсари меҳрубонаш Ҳикоятмоҳ, ки омӯзгор аст, кайҳо ба ин рафтуомад одат кардаанд.

Абдулло Ҳабибович падари даҳ фарзанди солах - шаш писару чор духтар аст, ки ҳашт нафарашон соҳиби маълумоти олий буда, бо ихтисосҳои гуногун ба халқу Ватан чун волидайн бо дили софу ниҳоди пок хизмат мекунанд.

Давлату Сайфулло ҳуқуқшинос, Шахлою Гулшан духтур, Далеру Шараф хизматчиёни ҳарбӣ, Фирӯзаю Парвина иқтисодчӣ ва Авазу Парвиз донишҷӯянд.

Ҳадафҳои Абдулло Ҳабибович аз барномаи пешазинти-хоботии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон бармеоянд ва дар амал манфиати ҳамаи табақаҳои ҷомеаро ифода ва инъикос менамоянд, ки аз ҷумла чунинанд: муттаҳид кардани қувваҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ, ки роҳу равиши демократӣ, ҳуқуқбунёдӣ ва хусусияти дунявӣ давлатро ҷонибдорӣ менамоянд. Риояи принципҳои волоияти қонун, баробарии ҳама ва ҳар кас дар назди қонун, сафарбар намудани қувваҳои барои пурзӯр кардани мубориза алайҳи ҷинояткорӣ ва коррупсия, таҳким бахшидан ба қонуният ва тартиботи ҳуқуқӣ, муҳайё намудани шароит барои амнияти шаҳрвандон, иштироки фаъолона дар муборизаи зидди терроризм ва муомилоти ғайриқонунии маводи нашъаовар, силоҳ ва ғайра.

Имрӯз, ки номзадҳои ӯро ба вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олий пешниҳод кардаанд, маҳз бо далели ҳамин соҳибтаҷрибагиву қордонии ӯст.

Пуштибонӣ ёфтани чунин мардони қор аз тарафи мардум фоли нек дар пешравию гул-гулшуқуфии кишвар мебошад. Дар парламент ҷой гирифтани Абдулло Ҳабибов барин мардони бомаърифат сабаби кам гаштани сафи қонуншиканону силоҳбадастони ғайриқонуний ва мақом пайдо кар-

дани қонун дар ҷомеа хоҳад гашт.

Аминем, ки мардуми ноҳияи Роҳи Оҳан пуштибонии худу овози худро аз Абдулло Ҳабибович дарег намедоранд ва ин боис мешавад, ки як марди соҳибтаҷрибаву рӯзгордида, ки набардҳои зиёди зиндагиро дида, дар сангарҳои он тарбия ёфтааст, рӯи қор меояду барои пешравиҳои ҷомеаи мо, амалӣ шудани қонунҳои одилона, хушиҳои зиндагии мардум ҳама донишу нерӯи худро ба қор мебарад.

Ба ин марди шариф овоз диҳед. Ё лоиқ он аст, ки намоян-даи шумо дар Парламенти мамлакат бошад!

Аминем, ки ҳазорон нафар хизматҳои минбаъдаи ўро дар таҳкими сулҳу осоиш, дӯстию рафоқат, тантанаву адолат ва беҳдошти рӯзгори мардум дида, аз таҳти дил меғунд: "Барака ёбӣ, генерал Ҳабибов!"

Мунаввари Сафар
("Садои мардум", 19 феввали 2000)

ЧЕХРАИ ШИНОС

Ин чехраро даҳсолахост, ки мешиносам. Камобеш ним аср муқаддам Абдулло Ҳабибов ба Университети давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, ҳоло Донишгоҳи миллӣ омад. Дар шӯъбаи забон ва адабиёти руси факултети таъриху филология аз озмунӣ хеле ҷиддӣ - имтиҳонҳои дохилшавӣ гузашт. Ин ба назари ҳамсолони аз мактабҳои ҳамагонии кишлоқӣ омада мӯъҷизае менамуд. Чунки онҳо бо чашмони худ мекӯшиданд, ки чӣ хел духтарону писарони русу русзабони дохилшаванда аз имтиҳон ғалтида, ҳуҷҷатҳояшонро бозпас меҳостанд. Ҳамин вақт Абдулло ба мушоҳида гирифтаам: сурхинарӯву чашмшахло ва сар то по тоҷики замони Золу Рустам. Баҳсҳои бамаъниро бо ҳар забоне, ки - хоҳ тоҷикӣ, хоҳ русӣ ё ўзбекӣ - сурат гиранд, дӯст медошт; гаҳу-ногаҳ ба онҳо ҳамроҳ мешуд ва фикрҳои қотеъу сара мекуфт. Маълум буд, ки дар оилаи соҳибфарҳанг ба дунё омада, аз волидайнӣ бадониш, оламди-

да, одамомзуда парвариш дидааст. Ӯ боз хандаи орому латифе мекард, ки он байти Камолиддин Биноиро ба ёд меовард:

*Устухони сар, ки ҳар дандон ба монанди дар аст,
Хандае дорад касе, к-ӯро гуруре дар сар аст.*

Паррончак шудем. Ва донишҷӯёни дирӯза ба умеди пайдо кардани лона аз паи орзуву умедҳои худ рафта, ба ҳар гӯшаи кишвар пош хӯрданд. Абдулло соли дар мактаби миёнаи ба номи Турдиеви ноҳияи Маскав омӯзгорӣ карда, байни муаллимону хонандагон баробари даҳ сол обрӯ ёфт. Пирону хурдоварони ноҳия дӯсташ доштанд. Фаъолону ҷамъатчиён аз хираду дониш ва фаросату футуввати ӯ назди ҳокими ноҳия сифат карданд. Ва ҳоким бештар аз сифатҳои шунидааш Абдулло Ҳабибовро дарёфта, ӯро ба кор бо ҷавонон ҷалб намуд, - мудири шӯъбаи кумитаи комсомол шуд. Ҳар дам ба сари ӯ нақше мезад, дар дилаш инқилобе мехест ва дар кор мечӯшид. Дар натиҷаи чунин заҳмати содиқонааш ҷавонони ноҳия барои аз бар кардани донишҳои мактабӣ ва касбу ҳунариҳои ба кишвар зарур бештар талош маварзиданду муттаҳидтар мегардиданд.

Баъдан, ки Абдулло котиби кумитаи ҷавонон интихоб шуд, таҷрибаи қору амали ӯ дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ тавассути фиристодаҳо ва матбуоти даврӣ паҳн мегардид. Ва муддати мадиде аз байн нарафта, ӯро барои кор бо Кумитаи Марказии ҷавонони ҷумҳурӣ даъват карданд. Мудири шӯъбаи идеологӣ ҳам буд. Ва аз омӯзишу таҳқиқи проблемаҳои ҷавонони ҷумҳурӣ натиҷае бардошт, ки сарварони Кумитаи Марказӣ ҳайрон шуданд. Хулосаву пешниҳодҳои ӯ, хусусан доир ба тақмили шабакаи таълим дар омӯзишгоҳҳои ҳунариҳои коргарӣ касеро бетараф нагузошт. Ба омӯзишгоҳҳои техникӣ ҳамон дастпарвароне аз мактабҳои

меомаданд, ки бадхону ба ибораи маъмули замон, "қафомонда" буданд. Ва ин ҷо Абдулло Ҳабибов таклифе пешниҳод кард. Бо сайъи ӯ дар баъзе омӯзишгоҳҳо имтиҳонҳои дохилшавӣ ҷорӣ гардид. Баъзе директорон аз ҳисоби ҷавонони донишманду серғайрат ва нисбат ба мардуми кишвар дилсӯз иваз шуданд. Инчунин таълими ихтисосҳои нави техникӣ ҷорӣ гардид.

Ва боз, муҳимтар аз ҳама, ин роҳи ҳалли проблемаи хубтар гардонидани базаи таълимӣ-техникии омӯзишгоҳҳои ҳунариро ошкор намуд. Гап сари он аст, ки атрофи ин проблема солҳо баҳсу талашҳо мерафту натиҷае ба даст намеомад. Ҳалли ин масъала маблағҳои калони давлатӣ талаб мекард. Абдулло Ҳабибов роҳи аз байн бардоштани ин мушкилиро пешниҳод намуд. Корхонаҳои саноатӣ, ҳамчунин муассисаҳои нақлиётӣ ташкилотҳои сохтмонӣ ба ихтисосҳое, ки дар омӯзишгоҳҳои ҳунари таълим дода мешуданд, эҳтиёҷ доштанд. Дар аксар заводҳои мошинсозӣ ҷойҳои холии коргарӣ бисёр буданд. Вале аз омӯзишгоҳҳои ҳунари дастпарвароне меомаданд, ки ба дарди корхона намуҳӯрданд. Онҳо на малака доштанд ва на маҳорати касбӣ. Билохир ё роҳбарони корхона аз онҳо даст мебардоштанд, ё худашон аз худ норозӣ бадар мерафтанд.

Абдулло Ҳабибов дарёфт, ки ба таълиму тайёр кардани коргарҷавонони соҳибихтисоси фардо зарур корхона на камтар аз омӯзишгоҳ манфиатдор аст. Ӯ роҳи танзими манфиати дучонибаро дар ҷорӣ кардани шефигарии корхонаву омӯзишгоҳ дид.

Ҳунаромӯз аз нахустин рӯзҳои таҳсил на танҳо роҳи синфхонаву устохона, балки ҷои кори ояндаи худро дар корхона ёфт. Рӯзу соатҳои таҳсил байни омӯзишгоҳу корхона танзим шуд. Билохир корхонаҳо мададгори омӯзишгоҳҳо шуданду базаи мустақами таълимӣ ба вучуд омад.

Сипас ӯро ҳамчун ҷавони ояндадоре, ки дар минбаъд шояд

кишвар аз ӯ манфиат бардораду дорони мардуму давлат афзояд, ба Кумитаи Марказии ҳизбии ҷумҳурӣ даъват намуданд. Ва котиби аввали Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунистии Ҷумҳурӣ Ҷаббор Расулов ӯро зери парасторӣ гирифт. Абдулло Ҳабибовро аз вазифаи ҷонишини мудирӣ шӯъба барои таҳсил ба Академияи умумиттифоқии илмҳои ҷамъиятӣ пешниҳод намуд. Котиби аввал эътимоди комил дошт, ки Абдулло дар шаҳри Маскав аз сӯҳбату озмоишҳои академикҳову профессорон бо сарбаландӣ мегузарад. Ва ин беҳуда набуд. Аз донишҳои ҷамъиятии ӯ олимони озмоишгар конеъ гардиданд.

Соли дуоми таҳсил бо талаби роҳбарони ҳизбу ҳукумати ҷумҳурӣ ба Душанбе бозгашт ва вазифаи котиби ҳизбии шаҳри Душанберо ба ӯҳда гирифтӣ таҳсилро дар академия ғоибона идома дод. Баробари ташвишу тараддудҳои иҷроӣ вазифаи хеле бамаъсулият ва ҳалли масъалаҳои маънавӣ, моддиву иҷтимоӣ пойтахт, ободониву шукуфоии он, ки бисту чор соати шабонарӯз камӣ мекард, фурсат ёфта, рисолаи илмӣ ҳам навишт; онро дар Академияи фанҳои ҷамъиятии умумиттифоқ бо муваффақият ҳимоя кард. Ба Абдулло Ҳабибов унвони номзади илми таърих доданд.

Баъдан ӯ вазифаҳои мудирӣ шӯъбаи сиёсии Вазорати қорҳои дохилӣ, раиси Кумитаи қонунгузорӣ, тартиботи ҳуқуқ ва ҳифзи ҳуқуқи инсонӣ Маҷлиси Олӣ, ҷонишини раиси Кумитаи гумруки назди Ҳукумат, мудирӣ шӯъбаи ҳуқуқ ва тартиботи қонуни дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷонишини аввали вазири Мудофиаи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ӯҳда дошт.

Чунон ки мебинем, Абдулло Ҳабибов дар зинаҳои гуногуни сохтори давлатӣ ифои вазифа дошт бо дасту дилу дидан пок. Пайваста ба андешаи нек қору зиндагӣ ба сар бурд. Тавассути ростваӣ, роствгӯӣ ва хушназарӣ рози дилҳои бисёр қасонро ошқор намуд. Ва ин ҳислати хуби инсонӣ ҳама

чо ба вай обрӯ овард. Дар давоми қариб якуним соли чонишини вазири мудофия будан ба мартабаи генералӣ расид.

Афзоиши некӣ дар чаҳон аз файзу баракати некхоҳону некгароён аст. Ҳоло Абдулло Ҳабибов дар чунин замони бархӯрди ақидаҳо ва то дараҷае серташвиш мудирӣ шӯъбаи ҳуқуқӣ ва маъмурии дастгоҳи раиси шаҳри Душанбе асту ба сархорӣ фурсат надорад. Ва аз серкорӣ не, балки аз камии вақт шикоят мекунад.

Яке аз ташвишҳои муҳими ӯ аз силоҳдорони ғайриқонунӣ битамом тоза кардани шаҳри Душанбе аст. Соли рафта тавассутӣ давутозҳои ӯ вобаста ба ҳамоҳангсозии амалиёти кормандони раёсати корҳои дохилии пойтахти кишвару командатураи шаҳр, инчунин дивизияи 201-ум беш аз 3 ҳазор хизматчиёни ҳарбие, ки бе иҷозатномаи ҷои хизмат бо силоҳ гаштугузор мекарданд, боздошта шуданд ва онҳо мувофиқи қонун ҷазоҳои сазовор гирифтанд.

Замоне огаҳӣ ёфтем, ки Абдулло Ҳабибов номзад ба вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудааст, хушнуд гардидем. Месазад, ки интихобкунандагони ноҳияи Роҳи Оҳани шаҳри Душанбе ба ҷонибдорӣ ӯ аз самими дил овоз диҳанд.

*Раҷаб Мардон
(рӯзномаи "Ҷумҳурият", 24 феввали 2000)*

ОВОЗАҲО БЕАСОСАНД

23

июни соли равон конфронси нӯҳуми ташилотҳои шаҳри душанбеги Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон баргузор шуд, ки боиси гуфтугузурҳо гашт.

Бархе аз намояндагони аҳзоби сиёсии кишвар, бахусус рӯзноманигорон суол гузоштанд, ки сабаби маҳз дар ҳамин давра ва ба тарзи таъҷилӣ гузаронидани ин ҷаласаи ҳизбии пойтахт дар чӣ буд? Барои рӯшани андохтан ба ин тахмину гумонҳо бо шишироқчи ин конфронс, вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Абдулло Ҳабибов мусоҳибае доштем.

- Мӯҳтарам Абдулло Ҳабибович, бигӯед, ки фазои сиёсии мамлакат имрӯз дар чӣ ранг буда, хеле фаъол гаштани аҳзоби сиёсии кишвар ба кадом хотир аст? Умуман назари Шумо чун як сиёсатмадор ба рафти омодагӣ ба маърақаҳои муҳимми дар пешистода чӣ гуна?

- Фазои сиёсий имрӯз дар Тоҷикистон ором аст. Танҳо шаш

ҳизби сиёсӣ кӯшиши дар интихобот ширкати фаъолони доштан ва дар Парламент ҷойҳои бештареро соҳиб шудан доранд. Пайдо гаштани воситаҳои озоди ахбори омма, таҷрибаи андӯхтаи аҳзоби сиёсӣ ва торафт қатъитар ворид гаштани кишварӣ мо ба ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки албатта, сиёсати пешгирифти роҳбари давлатамон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба ин мусоидат мекунад, имкони гуногунии фазои сиёсии кишвар ва гуногунии андешаву афкорро таъмин менамоянд.

Омодагӣ ба маъракаи интихоботии оянда фаъолияти ин аҳзоро бештар гардонидааст ва Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ фаъолияти хешро марбут ба ин маърака оғоз намудааст. Аз нигоҳи ман, муҳокимаҳои дастаҷамъии лоиҳаи Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон" аз ҷониби аҳзоби сиёсӣ ва намояндагони пешқадами ҷомеа дар ҳаёти сиёсии мо қадами қатъитаре ба сӯи ҷомеаи демократӣ маҳсуб гашта, дар мадди назари аъзон ҳамаи ҳизбҳо буд.

- Шумо овозаҳоро дар мавриди таъҷилан конфронс гузаронидани ташкилотҳои душанбегии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон чӣ тавр шарҳ медиҳед? Оё воқеан ин конфронс ба таври оқил баргузор шуд ва агар "ҳа", бо кадом сабаб?

- Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, тавре ки ҳама медонанд, яке аз ҳизбҳои нерӯманди Тоҷикистон аст. Дар Парламенти касбии кишвар дорои овози аз ҳама бештар, дар миёни аҳзоби сиёсии дигар аз ҳама серузвтар мебошад. Мусаллам аст, ки воқеоти муҳимми сиёсии дар пешистодаи мамлакат дар маркази тавачҷӯҳи ин ҳизб набуда наметавонад. Қабули Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикис-

тон "Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон" имрӯзо яке аз масъалаҳои муҳими рӯз ба шумор меравад. Дар иртибот ба ин ва маъракаи ояндаи интихоботӣ миёни аъзои ҳама аҳзоби сиёсии кишвар ҷамъомаду ҷаласаҳо баргузор мегарданд, ки ҳеҷ чои тааҷҷуб ва гумону овозаҳо буда наметавонанд. Конфронси ташкилотҳои шаҳрии душанбегии Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ нақшавӣ буда, овозаҳо дар атрофи таъҷилан гузарондани он асос надоранд.

- Ин конфронс кадом масъалаҳоро дар бар гирифт? Чаро боиси тавачҷӯҳи дигарон қарор ёфт?

- Рӯзномаи конфронс вазифаҳои аввалиндараҷаи созишноҳои ҳизбӣ дар марҳалаи интихобот буда, чунин ҷаласаҳо дар ҳамаи ноҳияҳои шаҳри Душанбе гузаронида шуданд. Ва азбаски ташкилоти ҳизбии пойтахтии ХХДТ ҳама вақт дар сафи аввал меистад, дар ин ҷо баргузор гаштани конфронси нахустин ҳеҷ чои тааҷҷуб надорад. Дар арафаи интихобот ба фаъолияти ҳамдигар тавачҷӯҳ намудани аҳзоби сиёсӣ ё шаҳрвандони алоҳида кори муқаррарӣ аст ва ман ин ҷо ҳеҷ сабаби муҳиммеро намебинам. Бовар дорам, ки дигар ҳизбҳо низ мунтазам ҷаласаву ҷамъомадҳо доир намуда, нақшаҳои амали ҳешро бо аъзои худ муҳокимаву баррасӣ мекунанд. Ва ҳизби мо истисно буда наметавонад.

- Яъне ин конфронс оғози кори ташкилотҳои ҳизбӣ дар шаҳри Душанбе ва тамоми ҷумҳурии марбут ба маъракаҳои интихоботӣ ҳасту бас?

- Бале. Мақсад тактикаву стратегияи ҳизбро ба талаботи имрӯза ва оянда мутобиқ намудан ва ба маъракаҳои сиёсӣ омодагӣ гирифтанд буд.

- Намояндагони алоҳидаи аҳзоби дигар ва баъзан рӯзнама-нигорону шахрвандон Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистонро ҳизби ҳоким меноманд. Назари Шумо, чун як тан намояндаи ин ҳизб, ба чунин ақида чӣ гуна аст?

- Тибки тағйиру иловаҳое, ки мо, шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид намудем, дар моддаи 8-и он омадааст, ки "Мафкураи ҳеч як ҳизб, иттиҳоддӣи ҷамъиятӣ, динӣ, ҳаракат ва гурӯҳе наметавонад ба ҳайси мафкураи давлатӣ эътироф шавад". Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон низ чун дигар аҳзоби сиёсии кишвар дар чорчӯбаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи аҳзоби сиёсӣ" амал мекунад.

- Оё дар дигар кишварҳо ҳизбе, ки намояндаи дар сари қудрат аст, ҳизби ҳоким номида мешавад?

- Не. Қонуни асосӣ, чуноне ки қайд кардем, ба ин роҳ намедихад. Дар давраи шӯравӣ ҳизби ҳоким ҳизби коммунистӣ буд, чунки дар конститутсияи он давра навишта шуда буд, ки мафкураи ҳизб мафкураи умумидавлатӣ аст.

- Дар интиҳоботи гузашта баъзеҳо ақида доштанд, ки ҳокимиятҳои маҳаллӣ дар бештар овоз гирифтани аъзои Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон саҳм гирифтанд, зеро қариб ҳамаи онҳо аъзои ин ҳизбанд. Дар интиҳоботи қарибулвуқӯъ оё асоси ин гуна гумону шубҳаҳо нешигирӣ мешаванд?

- Албатта. Масалан, дар конфронсҳои баргузоргашта ба вазифаи раиси кумитаи иҷроияи ташкилотҳои ҳизбии ноҳиявӣ ва шаҳри Душанбе шахсоне пешниҳод шуданд, ки онҳо ба ҳокимияти маҳаллӣ ягон иртибот надоранд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки нуфузи ҳизб дар назди интиҳобкунан-

даҳо зиёд аст ва худаш мустакилона, бе мадади каси дигар метавонад соҳиби муваффақият гардад. Бояд зикр кард, ки тибқи моддаи 10-и қонуни ба тозагӣ қабулшуда ҳамаи ҳизбҳо ҳуқуқи баробари дар интихобот ширкат варзидан доранд ва дар ҳайати ҳавзаҳои интихоботӣ намоёндагони худро дошта метавонанд. Дар ин модда омадааст, ки: "Таъсис ва фаъолияти дигар сохторҳо, ки мақомоти интихоботиро иваз мекунанд, ё пурра, ё қисман вазифаи онҳоро анҷом медиҳанд, ё ба фаъолияти қонунии онҳо ҳалал мерасонанд, ё ғайриқонунӣ ба фаъолияти онҳо даҳолат мекунанд, ё мақом, ё салоҳияти онро ба зиммаи худ мегиранд, манъ аст". Яъне дар интихоботи оянда ягон мақомоти маҳаллӣ наметавонад ба рафти интихобот даҳолат кунад. Итминони комил дорам, ки интихобот демокративу шаффоф мегузарад ва ҳизби мо, ки дар байни мардум эҳтироми хоса дорад, аз ҷониби интихобкунандагон дастгирӣ хоҳад ёфт.

- Имрӯзҳо дар атрофи номзадҳои оянда ба Парлумони ҷумҳурии гуфтугузориҳои зиёде вучуд доранд ва аксарият бар он ақидаанд, ки вакилоне, ки дар Парлумони имрӯза соҳиби обрӯву нуфузанд, дар интихоботи оянда ҳам номзادии худро хоҳанд гузошт. Дар ин қатор номи Шумо ҳам ҳаст. Дар ин бора чӣ мегӯед?

- Азбаски ман узви Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон ҳастам ва дар ҳизби мо низоми ҳизбӣ вучуд дорад, ҳаминро мегӯям, ки танҳо он шахсоне, ки ҳизб пешбарӣ мекунад, метавонанд номзадии хешро гузоранд. Яъне ин масъаларо анҷуман ва пленуми ҳизб ҳал мекунад.

Ҳуринисо Ализода
(ҳафтанномаи "Садои мардум",
30 июни 2004)

АЗ ДҶУСТӢ БА Ӯ ИФТИХОРИ ДОРАМ

*Ба муносибати 60- солагии арбоби давлатӣ
Фаррух Муҳиддинов*

Дар урфият мегуянд, ки инсони комилро сахтиву душворихо "месозанд"...

Шириниву талхии ҳаётро Фаррух Муҳиддинов дар ятимхонаи Тебалаи ноҳияи Совет (ҳоло Темурмалик) чашида буд. Вай дар қатори даҳҳо нафар ятимону бепарасторони ин ятимхона меҳнатдӯстию фидокорӣ, ростқавлию садоқату часоратро аз мураббӣёну устодонаш омӯхтааст. Баъди хатми мактаби ятимхона ба Институти автомобилу роҳи шаҳри Маскав дохил шуда, онро хеле хуб хатм намуда, ба ватан бармегардад ва дар соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқи ҷумҳурӣ фаъолият мекунад.

Ӯ инсонест, ки мардум яктан дар воқеъ меҳнатқарину поквичдон эътирофаш кардаанд. Шояд ин гуфтаҳо дар назари аввал суҳанҳои умумиву забонзада намоянд. Вале ҳар

касе, ки дар ҳақиқат Фаррух Муҳиддиновро мешиносад, дарк мекунад - ин баҳои сазоворест ба шахсияти ӯ.

Ёд дорам, ки зимистони соли 1982 дар ноҳияи Фрунзеи (ҳоло Сино) пойтахт кубури газгузари марказӣ фурӯ рафта, хатари таркиданро ба вучуд овард. Аз ин рӯ газу барқи аз нисф зиёди шахрро маҷбур хомӯш карданд. Зиёда аз ду шабонарӯз мардум бе газу барқ монд. Сокинони шахр ба ташвиш омаданд. Ман ҳамчун котиби кумитаи хизбии шаҳри Душанбе ба кори бартараф намудани садама бояд назорат мекардам.

Фаррух Муҳиддинов дар ин давра ба ҳайси сардори трести "Инждорремстрой"-и шаҳри Душанбе доир ба масъалаҳои коммуналӣ ифои вазифа мекард ва бартараф намудани оқибати ин садама бар дӯши ӯ воғузур буд.

Ҳарчанд дар ҷои садама нооромӣ ва ташвиши зиёд омехта бо даҳолати сардорони идораҳои гуногуни болоӣ то андозае бесарусомонӣ ба миён оварда бошад ҳам, симои ҷиддиву табиати ороми Фаррух Муҳиддинов аз сифатҳои кордонӣ, боварӣ ба худ ва маҳорати роҳбарӣ доштани гувохӣ меод.

Коргароне, ки шабу рӯз аз паи ислоҳи ин садама буданд, аз муносибати хуб ва ташкили тамоми шароити кор барои онҳо бо ҳиссиёти хоса ва шахсан дар бораи ӯ қаноатманд ҳарф мезаданд. Дар натиҷа дар мӯҳлати кӯтоҳтарин ба Муҳиддинов муяссар шуд, ки садамаро бартараф намояд.

Чунин шахсони меҳнатдӯсту кордон, ростқавлу фидокор, бомаҳорату масъулиятшиносро дар он давра шахсони боэтимод баҳодиҳӣ мекарданд. Ва ман дар симои ӯ маҳз чунин шахсро дарёфтам.

Баъдҳо дар тӯли зиндагӣ, дар давраҳои мушкилтарини ҳаёт ӯ борҳо исбот намуд, ки шахсият аст, дар зиндагӣ маъқеъ, талабот ва принцип дорад. Мумкин ин ба касе маъқул набошад, лекин ӯ ҳамин асту бас.

Соли 1996 вазъият дар саросари ҷумҳури муташанниҷ буд. Масъалаи роҳҳо аҳамияти муҳимми сиёсӣ ва стратегӣ дошта маҳсуб мешуд. Аз набудани роҳ ба Помир, ки дар натиҷаи тарқондани кӯпруки болои дарёи Хингов дар Тавилдара ба миён омад, як қисмати кишвар аз пойтахт канда шуда буд.

Дар расонаҳои хабарӣ маводҳои чоп мешуданд, ки хусусияти игвоангезона доштанд. Менавиштанд, ки ҳукумати кунунӣ танҳо як қисмати Тоҷикистонро идора мекунад. Масъалаи таъмири кӯпруки Тавилдара ба миён омад. Вале дар он вақт ба он ҷо рафта низоҳат хавфнок буд. Чунки ин мавзӯ дар тасарруфи қувваҳои муҳолиф қарор дошт.

Фаррух Муҳиддинович дар он давра дар вазифаи Вазири нақлиёт ва роҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон кор мекард.

Бегоҳӣ дар утоқи кориам занги телефон шуд. Гушакро бардорам, садои Фаррух Муҳиддинов. Пурсид: Ҳарбиён чӣ аҳвол доранд? Ман ҷавоб додам, ки дар хизматанд. Сипас аз вазъияти минтақаи Тавилдара пурсон шуд. Ман гуфтам, ки он қадар ором нест. Вай гуфт, ки фардо ба он тараф меравад.

Рӯзи дигар Фаррух Муҳиддинов бо гурӯҳи сохтмончиён бе муҳофиз ба он ҷо рафта, аз паи таъмири кӯпрук ва кушодани роҳ шуд. Бисёриҳо ба он ақида буданд, ки гумон аст ӯ аз он ҷо зинда баргардад. Дар ҳақиқат на ҳар кас ҷуръат мекард, ки ба ин тавр амалҳои худқурбонӣ барои манфиату ояндаи миллат даст занад. Вале мардуми маҳал ва ҳатто яроқбадастон ба ин ҷонфидоиву меҳандӯстии ӯ эҳтиром гузошта, барояш дасти кӯмак дароз карданд ва роҳ кушода шуду обрӯи вай боз афзуд. Афзуд аз ҳосили кор, зеро ӯ ҳамчун як инсонӣ созанда, ки 21 соли ҳаёташро ба сохтмону ободу зебо намудани шаҳри Душанбе ва аксари роҳҳои ҳаётан муҳиму барои кишвар тақдирсоз бахшида буд, наметавонист ба сӯхтани он сохтанҳо бетафовут нигарад. Вай ин сӯзишро дар

чигари хеш эҳсос менамуд, зеро ӯ чун падаре буд, ки як тифлаки худро роҳгардон месозаду то ба камол расиданаш хуни чигар мешавад, чунки ин ободихоро бо дастони худ эҷод карда буд.

Ман дар ин давра дар вазифаи муовини аввали вазири мудофия адои хизмат менамудам ва баъдтар дар ҳайати комиссия барои ба Душанбе овардани баталиёни муҳолифин, дар асоси Созишномаи истиқрори сулҳ, бо гурӯҳи афсарони вазорат ба Тавилдара рафтам. Дар сӯҳбат аз мардуми ин маҳал, сарбозону афсарони муҳолифин танҳо ситоиши инсонгариву ватандӯстӣ ва меҳнатдӯстиву кордонии Фаррух Муҳиддиновро шунида, ифтихор аз чунин як дӯстам мекардам.

Бале, инсони хоксору заминӣ ва шахсияти донишманду босавод, роҳбари кордону дилсӯз ва ҷўяндаву созанда аст Фаррух Муҳиддинов. Маҳз ҳамин хислатҳои некаш ўро то дараҷаи муовини сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон бурд.

Нӯҳ сол чун аъзои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марҳилаи хеле душвор бе ягон каму кост кор карда, ба эътирофи ҷомеа ноил гаштан на ба ҳар кас муяссар мешавад.

Эҳтироми бузурге ба мардуми ноҳияи Шохмансур дорам, ки тӯли панҷ сол чун вакили интиҳобкардаи онҳо дар Парламенти касбии кишвар фаъолият кардам. Дар ин солҳо ҳамчун вакили халқ бо раиси ноҳияи Шохмансур Фаррух Муҳиддинов ҳамкориҳои зиёде доштем. Аз забони мардум дар ҳақиқат танҳо ҳарфи неку эҳтирому эътироф шунидам, зеро ӯ дар ҳалли ҷузъитарин масъили сокинони ин ноҳия шахсан иштирок мекунад, ба дарди мардум мерасад. Аммо дарди дили худашро Фаррух Муҳиддинович баъд аз ташвишҳои бешумор ва тезиву тундиҳои рӯзи кор шабонгах, дар хилват, бо навои думбура марҳам мебахшад. Ӯ думбура мезанаду навои торҳои ҷонофарин асабашро осоиш дода, ба фардои рахшон хидояташ мекунад.

Дар бораи Фаррух Муҳиддинов ҳамчун як чехраи шинохта, як шахсияти эътирофгашта, як марди бо заҳмати ҳалол обрӯ пайдонамуда ҳар қадар бигӯям, кам аст. Боқӣ барояш тани сиҳат, хонаи ободу нерӯи аз ин ҳам бузурги созандагӣ таманно дорам.

Абдулло Ҳабибов

(аз китоби "Роҳнаварди манзили дилҳо",
Душанбе, 2005)

ХУНЁГАРИ ДАРЁДИЛУ ГАВҲАРШИНОС

*Ба муносибати 70-солагии Ҳофизи халқии Тоҷикистон,
барандаи Ҷоизаи давлатии ба номи Абӯабдуллои Рӯдакӣ,
шодравон Одина Ҳошим*

*Аз бахти баланди хеш дар хонаи худ
Одинаву тору чанг дорад Кӯлоб!..*

Одина Ҳошим. Хунёгари машрикро тасхир намудаву дар ёдҳо мондагори тоҷик. Он инсонии заминие, ки бо лаҳни малакӣ ба дилҳо шӯру шарари дунёи санъатро ворид намуда, ба ақлҳо чавҳари маъниву қимати ганҷи суҳан ҷо кардааст. Ва олами зоҳирро ба паҳноии назокати навову садои бихиштӣ бурдаву навозиш додааст.

Ҳар гоҳе ки озими зодгоҳи зебоманзараш, деҳаи Нимда-раи Даштиҷум мегашт ва мазори аҷдодону бузургони ин маконро зиёрат мекард, ба лаби дарёи Қандоб мефуромад, ё

ба қуллаи кӯхи Арча мебаромаду фалак мезад.

Ниёиши фалаки ӯ ба гӯши афлок мерасиду он наътҳои омехта бо дардҳои мардуми Хатлону Қаротегин, Ҳисору Бадахшону Зарафшон ва садсолаҳо пештар сароидаи Ҳофизу Саъдӣ, Бедилу Ҷомӣ, Рӯдакиву Саной, Ҳилоливу Хайём ва даҳҳо родмардони пояндадори сухан ба лафзи тоҷикӣ ҷӯр мегашту дурри маънӣ мерехт. Месуруду мегирист ӯ, фурӯ мерафт ба умки маъниҳои ирфонӣ ва хуни дил меҳӯрд, ки наметавонад ин маъниҳои поку бихиштиро аз саҳнаҳои баланд бисарояд, ба гӯши ҳамагон бирасонад, зеро мамнӯъ буданд дар аҳди шӯравӣ. Ва гоҳе аз тахайюр лаб мегазиду даст ба пешонӣ мезад, ки "Худовандо, ҷӣ маъниву мазмуноҳои олиҷанобро ба унвони "ақидаҳои динӣ" дар умки зеҳни мардум ҷо шудан намегузоранд! Ҷӣ ҳазинаи пурғановати бузургони миллати мо пӯшидаву ниҳонӣ мемонаду насли ояндаи мо аз он бархурдору баҳравар намегардад!"

Ва ашк мерехт гоҳе ки дар толор беадабии нафареро меид, ё аз дарки маънӣ дур будани касеро эҳсос мекард. Мегирист, мехост фарёд бизанад, фалак бисарояд, ки эй мардум, рӯ ба фарҳанг биёред, ки роҳи наҷот аст. Аммо...

Ва ин буд, ки ҳарчанд дар маҷмӯъ Одина Ҳошимро чи дар Тоҷикистону чи берун аз он дӯст медоштанду арҷ мегузоштанд, ӯ аз ин дунё ормонӣ рафт.

Армони ин булбули Машриқзамин аз нигоҳи ман он буд, ки барояш дар аҳди шӯравӣ имкони созгоре надоданд, то ӯ дунёи ҳунарашро бо маънии то маш бикӯшояду пешкаши аҳли дил гардонад. Яъне бо сабаби он садгузориҳои сиёсии сохти шӯравӣ дунёи ирфонии ин бузургмарди гавҳарниҳод нокушода монд. Ва он ҳунари ирсиву аҷдодӣ, он истеъдоди худододи бесобиқаи Одина Ҳошим ба он тариқае, ки метавонист аз он болотар бошад, шароити мусоид пайдо накард. Ва ногуфтаҳои зиёде, ки дар ҳазинаи дили ӯ ва истеъдоду

Аз чап ба рост: Д. Раҳмонов, З. Валиев, А. Ҳабибов, О. Ҳошимов.

хунараш маҳфуз буданд, мутаассифона, ба ояндагону бозмондагон вогузор нагаштанд. Одина Ҳошим чун кӯҳҳои кашфношудаи Тоҷикистон ганҷҳои дастнахӯрдаи зиёде дошт, ки мо дигар наметавонем, бо сад дарегу афсӯс, аз алмосҳои он хазинаи имрӯзи хунарро ганӣ гардонему қимати санъат бифзоём.

Бароям дар бораи Одина Ҳошим сухан гуфтан душвор аст. Зеро агар бигӯям, ки лаҳни худододаш назир надошт, инро гуфтаанд. Агар бигӯям, ки санъати тоҷикро ба оламиён муаррифӣ кард, фикри нав нест. Ва агар бигӯям, ки ӯ ҳофизе буд маҳбубу машхур ва хелеҳо дӯстдоштанию парастиданӣ, такрори дигарон мешавад.

Ҳарчанд барои васфаш беҳтарин сифоту калимот ҳам бигӯям, дилам тар намешавад, ки тавониста бошам асли маъниро перомунаш бигӯям ва боз очизона ӯро пеши назар меораму хиҷолатзада мемонам. Зеро ӯ кони ганҷи маънии сухан буд ва дар ин ҳолат бо беҳтарин абёти бузургон метавонист онеро бигӯяд, ки дигарон бо садҳо ҷумла наметавонистанд ифода намоянд.

Оре, Одина Ҳошим сухани асили гузаштагони моро ба ояндагон бозгӯ карду мутаассифона, худ низ хеле бемаҳал дар қатори бузургони зиндаёд ҷо гирифт.

Шояд дар бораи ин ҳофизии нотақрору садои қавияш дигарон дар ин ҷашни муборакаш зиёд ёдовар шаванд. Шояд ҳамкасбону шогирдонаш, санъатшиносону мусиқидонҳо аз хунари волояш сӯҳбатҳо биороянд, вале кам нафарон аз дунёи воқеии дили ин бузургмард огаҳӣ доштанд, зеро на ба ҳар кас муяссар гаштааст, ки аз сӯҳбатҳои хосаи ӯ баҳраманд бошад.

Шояд кам нафарон огоҳӣ доштанд, ки ӯ чун як инсонии ниҳоят ҳассос, соҳиби дили бузургу маънидон ҷӣ лаҳзаҳои мураккабро аз сар гузаронд. Шояд бисёриҳо намедонанд,

ки чӣ баргҳои ин шахчанори санъат дар айни шукуфоии хунараш аз дами сарди ҳаводис ҳазон гаштанду фурӯ рехтанд... Шояд намедонанд, ки захмҳои ноаёни замонаш, тӯхмату ноадолатиҳои гурӯҳӣ, қасдҳои нотавонбинонаи эшон ба дили танҳо ба рӯшаниву ҳақиқату адолат бовардоштаи Одина кора карду ўро ба дардҳои бедаво мубтало ва ба олами фано раҳнамун сохт. Вале ў фано нагашт. Баръакс, онҳое ки бо даврашон ва ҷабрашон худро фано сохтанду имрӯзҳо дар гӯшаи фаромӯшӣ нопадиданд, қудрати дарке надоранд, ки бузургонро "кушта" намешавад, онҳо ҷовидонианд.

Бисёриҳо гоҳи Одина Ҳошимро ёд кардан аз шеърдонӣ, суханшиносӣ, дарки жарфи маъонӣ, аз аскиягӯиҳош, соддадилиҳош, дунёи хосаи кушодаву завқи баландаш ҳарф мезананд. Ва мегӯянд, ки ў шефтаи маъниҳои ирфонӣ буди сиёсатдону сиёсатмадор набуд, аз ин корҳо дур мегашт, дар ин соҳа қудрате надошт.

Вале магар ў мунодии сиёсати фарҳангии мо дар шарқу ғарб набуд? Ў буд, ки бо садои дилошӯбаш ба маъниҳои бикри гузаштагони мо, ки нишони хираду бузургии миллати тоҷик мебошанд, дубора ҷон мебахшид ва онҳоро бозгӯ мекард.

Бад-ин васила собит менамуд, ки ин миллати гавҳарниҳод асрҳои аср даъват ба сулҳу ягонагӣ ва хираду маърифат дорад.

Маҳз Одинаву одинаворҳо буданд, ки сарвати маънавии миллати моро ба оламиён намоиш доданд, муаррифӣ карданду тавассути онҳо моро шинохтанд, эътирофи ақлгароии тоҷикон намуданд.

Ман шоҳиди бо суруд, бо сухан ва адабиёти классикӣ тарғиб намудани ў дар маърақаҳои сиёсии интиҳоботӣ дар ноҳияи Маскав (ҳоло Ҳамадонӣ) будам. Ва аз он дар таҳай-

юр мешудам, ки ин қадар сиёсатмадорона вай метавонад нозук ба дили мардум роҳ биёбад.

Ҳарчанд медонам, ки санъат низ як шоҳаи сиёсат аст ва метавонад дар ин самт корҳои зиёдеро анҷом бидиҳад, ҳоса аз санъати сиёсати сулҳофари ин марди хунар огоҳам ва ба ёди ӯ эҳтиром мегузорам.

Ва орзу мекунам, ки дигар хунармандони кишварамон низ ба оламиён чун Одинаи Ҳошим - мунодии сулҳу субот ва вассофи бузургии миллати мо - ошно бошанд. Ва битавонанд бо торҳои хушоҳанги асбобҳои миллӣ ва лаҳни хушу пазируфташон ба торҳои сиёсат оҳангҳои некиву субот ва осудагиву амнияти сайёраро биомезанду садои ҷӯри ин торҳо дили одамонро хуш бинавозад ва ба онҳо ҳаловату оромӣ бахшад. Ва сурудаҳои онҳо ба ақлу зеҳнҳо тафаккури созанда биафзоянд, то бо хизматҳои худ эътирофгаштаву ҷовидонӣ бимонанд чун Одина Ҳошим.

Абдулло Ҳабибов
(маҷмӯаи "Рӯзи Одина", Душанбе, 2007)

УМРЕ ДАР ХИЗМАТИ МАРДУМ

Фараҳмандам, ки худро шогирди ходими шинохтаи давлатӣ Гулчаҳон Бобоевна Бобосодиқова медонам. Дар солҳои ҳамкорӣ бо ин шахси наҷиб мо бехтарин омилҳои зиндагӣ - ростқавлӣ, садоқатмандӣ, ҳисси масъулият дар назди миллату давлат ва хоксориро омӯхтем.

Гулчаҳон Бобоевна дар вазифаҳои гуногун ва мансабҳои баланди ҳизбию давлатӣ қор кардааст. Ва дар ҳар ҳоле, ки ифои вазифа кардааст, он вазифа ва мансаб аз ҷаҳати шахсият ва қарбонии масъулияти баланд ва сарғалабии ӯ зебу зинат ёфта, баъътибор гаштааст. Мансабу вазифа аз вучуди ӯ шукӯҳу шаҳомат мегирифт, на ӯ аз мансабу вазифа. Ва ин фазилатест, ки ба инсонҳои асил Худованд насиб мегардонад.

Ба ҳама равшан, ки хизмати Гулчаҳон Бобоевна дар интиҳоб, тарбия ва ҷобачогузории кадрҳо, махсусан аз ҳисоби занҳо назаррас мебошад. Эҳтироми шахсияти инсон, кадр-

шиносиву кадрдонӣ, серталабию одамшиносӣ аз услуби кори Гулчаҳон Бобоевна буд. Ӯ ҳамеша таъкид мекард, ки мо бояд дар шахсияти ҳар як инсон кирдори ҳамидаи ӯ, қобилияту истеъдоди ӯро дидаву дарк карда тавонем. Ва ӯ ин талаботашро дар амал татбиқ ҳам мекард.

Дар мо иборае буд чун "мактаби Бобосодиқова". Бе иштибоҳ, он солҳо системаи интиҳоб, тарбия ва ҷобачогузори кадрҳоро ӯ дар сатҳи баланд амалӣ менамуд. Садҳо нафар беҳтарини беҳтаринҳо аз фаъолону кормандони сохторҳои комсолию хизбӣ ба туфайли кӯмаку дастгирии ин роҳбари ғамхор соҳиби илму маърифат гаштанд, дар мансабҳои гуногун барои манфиати ҷумҳурӣ адои хизмат карданд ва бисёри онҳо ҳоло ҳам содиқона хизмати ватанро иҷро менамоянд.

Ҳар мартабаеву манзалате, ки дар зиндагӣ Гулчаҳон Бобоевна ба даст овардааст, натиҷаи заҳмату машаққатҳои ӯст.

На то давраи роҳбарии Гулчаҳон Бобоевна, на баъд аз ӯ нуфузу эътибори ташкилоти ҷавонони ҷумҳурӣ то он дараҷа баланд набуданд, ки дар замоне ӯ сарварӣ мекард. Ҷустуҷӯ, навоварӣ, дар ҳаёт санҷидан услуби хоси Бобосодиқова буд. Дар он давра таҷрибаи кории ҷабҳаҳои гуногуни сохторҳои комсомолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дастраси тамоми ташкилотҳои ҷавонони Иттиҳоди Шӯравӣ гашта буд.

Баробари ҳалимиву меҳрубонӣ Гулчаҳон Бобоевна нисбат ба худ ва дигарон хеле серталабӣ карда, ҳамеша аз ҳамкорон иҷрои банизом, хушсифат ва саривақтии корро меурсид.

Ҳоло низ ин шахси шинохта тамоми нерӯи ақлонии худро барои пешрафти кишварамон сарф мекунад. Манфиати худро кам ба назар мегирад ва зиндагии хеле хоксорона дорад, ки ҳамкоронашро низ ба ҳамин роҳ тарбия ва ҳидоят менамуд.

Ӯ дар тӯли умри худ он қадар нафъе ба диёраш овардааст, ки ба чандин умри инсонӣ мерасад, зиндагиашро пурра ба-

рои пешрафту беҳбудии Ватану миллат бахшидааст.

Гулҷаҳон Бобоевна шахсият аст, ӯ дар зиндагӣ ба мавқеи мустаҳкам ва эҳтироми умум бо заковати Худодод ва орифагии хеш ноил гардидааст.

Абдулло Ҳабибов, генерал-майор

"ДҶҶСТОНИ РУСИЯ" БА МАДАДИ ТОҶИҚОН МЕОЯНД

Маросими муаррифии Ҳаракати ҷамъияти "Дӯстони Русия" дар хонаи Дӯстӣ ҳафтаи гузашта баргузор шуд. Ҳаракати мазкур, ки дар Вазорати адлияи Тоҷикистон сабти ном шудааст, бо ҳадафи ҳифзи муносиботи дӯстонаи Тоҷикистону Русия, ҳифзи забони русӣ чун сарвати бебаҳои кишвар рӯи қор омадааст. Мусоҳибаи махсусро бо Абдулло Ҳабибов, раиси Ҳаракати "Дӯстони Русия", роҷеъ ба таъсиси ҳаракат ва ҳадафҳои он анҷом додаем, ки манзури хонандаи арҷманд мекунем.

- Мӯҳтарам Абдулло Ҳабибов, дар шароите, ки давлати Тоҷикистон Русияро шарикӣ стратегӣ медонад, таъсиси чунин як ҳаракат чӣ зарурат дошт ва ҳадафи асли аз таъсиси он кадом аст?

- Дар ҳақиқат аз нигоҳи аввал шояд таъсиси ҳеч гуна ҳаракат лозим нест, чунки муносибатҳо байни Русияву Тоҷикистон таърихи куҳан ва решаҳои амиқ доранд ва мумкин аст агар гӯем, ҳеч гуна қувваи ҳаракатдиханда ҳам лозим набошад. Лекин биёед, аз як чиз хулосабарорӣ кунем: агар то солҳои 90-уми асри гузаштаро ба инобат гирем, 70-80 дарсади мардуми Тоҷикистон забони русиро медонистанд, имрӯз шумораи онҳо хеле кам шудааст. Сабаб дар чист? Сабаб дар он аст, ки мактабҳои русӣ барҳам хӯрданд, замина, яъне русзабонҳо дар Тоҷикистон хеле кам мондаанд ва муошират бо ин забон коштааст. То дирӯзҳо рафтуомад ҳам дар чунин аҳвол буд. Ва фикр мекунам, ба ин масъала эътибори зарурӣ намеред.

Акнун, вақте ки тоҷикон ба Русия барои кор мераванд, аз 10 нафар танҳо ду нафар тоҷик метавонанд ба забони русӣ ҳарф зананд. Дар натиҷа теъдоди зиёди корчӯёни тоҷик ба мушкили рӯ ба рӯ шуданд, ки ин як тарафи масъала аст.

Дуввум, дар ҳамин даҳсолаи гузашта муносибатҳои Тоҷикистону Русия дар як ҳолати калавиш қарор гирифт, гоҳе ба авҷи аъло мерасид ва гоҳи дигар сард мешуд.

Саввум, мегӯянд, ки фазо ҳеч гоҳе ҳолӣ намеронад ва ҷои холиро ҳама вақт ишғол мекунанд. Имрӯз агар дар Тоҷикистон, мисол, Русия ҳузур надошта бошад, дигар кишвар мегояд ва бо мафкура ва гоҳҳои худ, бо равиҳои худ. Аз ҳамин нуқтаи назар мо ба хулосае омадем, ки дар тамоми вазъияти мушкилтарин ва тақдирсози таърихи наву навтарини тоҷикон дасти мадади неки русҳо ҳаст. Ва ин ҷои пинҳон қардан надорад, инро таърих ба исбот хоҳад расонд.

Агар ба хотир биёрем, дар солҳои 20-и асри XX, вақте дар Осиеи Миёна марзбандии миллӣ шурӯъ шуд, дар миёни 11 нафар ҳайати комиссияи давлатии махсус ягон нафар тоҷик набуд. Яъне тоҷиконро қариб ба ҳисоб намегирифтанд, меҳрос ва ҳаққи тоҷиконро гӯё пинҳон медоштанд. Дар ҳамин

вазъият ҳам моро русҳо дастгирӣ карданд, қабл аз ҳама олимони рус - ба роҳбарияти давлати Шӯравии онвақта гузориш дар бораи таърихи ин миллати қадимтарини Осиёи Миёна пешниҳод карданд ва билохира тоҷикон соҳиби давлати худ шуданд.

- Аммо бархе аз соҳибназарон сабаби бенасиб мондан аз сарзаминҳои аҷдодӣ, ба мисли шаҳрҳои қадими Бухорою Самарқанд, ва дар як маҳдудии марзӣ қарор гирифтани тоҷиконро аз сиёсати нодурусти русҳо медонанд. Ҷамчунин, гуфта мешавад, ки Тоҷикистонро русҳо танҳо ба хотири дифои манфиатҳои Русия аз кишварҳои туркзабони миштақа ва ҳаракати пантуркизм таъсис додаанд, он ҳам дар сарзамине маҳдуд...

- Гап дар ин ҷост, ки вақте дар китобхонаю бойгонии Маскав бо ҳуҷҷатҳо шинос шудам, он ҷо санадҳои пайдо кардам, ки дар солҳои 1920-21 дар Санкт-Петербург як ҷамъияти наҷоти тоҷикон аз тарафи донишмандони ҳамонвақта ташкил мегардад, ҳатто он ҷо як харитае ҳам доир ба ҷи гуна пеш кардани тоҷикон ба кӯҳистон буд. Ҷамон ҷо як иқтибос оварда шудааст, ки вақти баҳисобгирии аҳоли дар Самарқанду Бухоро шумораи тоҷикон хеле кам будааст. Маълум буд, ки марзҳо аз рӯи шумораи аҳоли ва омори дастрас мушаххас мешуданд.

Он вақт, ба шумо маълум аст, ба мардум фишор оварда чунин ишора карда буданд, ки ту агар дар Самарқанду Бухоро ва навоҳии он ҷо зиндагӣ кардан мехоҳӣ, бояд миллатро ўзбак нависӣ, агар тоҷик бошӣ, пас бояд барои зиндагӣ ба тарафи Бухорои шарқӣ (Тоҷикистони имрӯза) биравӣ. Барои ҳамин мардуми аз таъсири ояндаи ин кирдор ноогоҳ, ба хотири ҳифзи хонаи бобой ва амнияти оилаи хеш аз миллати аслии худ даст кашида, миллаташонро ўзбак на-

виштанд. Бо вучуди он ки як калима ҳам ўзбакӣ намедонистанд. Дар натиҷа ин ҷо омори қалбакие, ки бо кӯшишу фишори саркардаҳои ўзбак ба даст омада буд, масъаларо ҳал кард.

Вақте оморро диданд, ки дар ҳақиқат дар Самарқанду Бухоро шумораи хеле зиёди ўзбак зиндагӣ мекунад, ин сарзаминҳоро ба қаламрави Ўзбекистон дохил карданд.

- Чаро маҳз Абдулло Ҳабибов сарвари ин Ҳаракат интиҳоб гардид, дар ҳоле ки мо мебинем - бисёре аз созмонҳои марбут ба ин ё он кишварҳоро ҳаммиллатони худи онҳо идора ва сарварӣ мекунад?

- Ин икдоми худи ман буд ва ҳам дӯстон тавсия карданд. Ҳамчунин миллатгарой ба ман ҳеҷ гоҳ хос набуд.

Дуюм, ман ҳатталикон таърихро ҳам омӯхтаам ва медонам, ки агар русҳо аз мо пуштибонӣ намекарданд, давлати тоҷикон имрӯз вучуд намедошт ва дӯстӣ бо онҳо барои мо, тоҷикон, ногузир аст.

Сеюм, ба воситаи русҳо ва забони онҳо мо метавонем вориди дунёи фарҳанги ҷаҳонӣ шавем, чунки заминаи дониши забони англисӣ ва арабӣ дар Тоҷикистон хеле заиф аст. Аз ин рӯ барои даст ёфтан ба фарҳанги ҷаҳонӣ тавассути ин забонҳо мо ҳоло имконият надорем.

Ба воситаи забони русӣ, ки заминаашро мо дорем, имконияти ворид шудан ба тамоми сайтҳои интернету гайраро дорем.

Дигар ин ки, Русия як давлати хеле бузургу кудратманд аст. Мадуми рус ҳам ҳиндуаврупой ҳастанд ва забонашон аз хонаводаи забони мост. Онҳо ҳам мисли мо ориёӣ ҳастанд ва мо муштаракоти зиёди таърихӣ дорем.

- Вале ин ки як шахсияти низомӣ ва сиёсии кишвар дар сари

чунин ҳаракат меистад, на як чеҳраи фарҳангӣ, боиси нигарониши бархе наметавонад бошад?

- Фикр мекунам, ки ҳама гуна ҳаракат, бидуни он ки ҳадафи сиёсӣ доштанаширо эълон ҳам намекунад, ин аввало сиёсат аст. Дар ҷое ки даҳ нафар барои як мақсад ҷамъ мешаванд, ин сиёсат аст. Бигузор онҳо фарҳангӣ бошанд, ё ин ки деҳқон бошанд. Лекин вақте дар як ҷо ҷамъ омада, муттаҳид мешаванд, - сиёсат аст. Дигар ин ки, ман дар баробари як шахси сиёсӣ будан аз фарҳанг ҳам бохабар ҳастам, чун ихтисоси аввалам филологияи рус аст. Номзади илми таърих ҳастам. Ва фикр мекунам, бояд ҳеҷ гуна эрод дар ин маврид гирифта нашавад, ки чаро Ҳабибов роҳбари ин ҳаракат аст.

Мо як ҳадаф дорем ва агар имконият шаваду Худованд ба мо қувват диҳад, ба воситаи ин ҳаракат мо мавқеи Ватани азизамон - Тоҷикистонро боз ҳам мустаҳкам кардан мехоҳем.

- Барои таъсиси ҳар гуна ҳаракат ва ё созмон маълум аст, ки маблағ сарф мешавад, вале барои ба фаъолият пардохтан маблағи беиштар лозим аст. Ҳаракати шумо аз кучо маблағгузори мешавад?

- Мо аъзои ҳаракат дорем, ки ҳаққи узвият мепардозанд, агарчанд маблағи чандон зиёде нест, вале барои таъминоти ҳамон билети узвият кифоят мекунад. Ҳамчунин, тибқи Оинномаи Ҳаракат, пеш аз ҳама, мо чорабиниҳои гуногуни фарҳангии пулӣ баргузор мекунем. Масалан, ходимони санъати Русияро даъват мекунем, ки дар Тоҷикистон концерт диҳанд. Ва фоизи суди он ба ҷамъияти мо тааллуқ хоҳад дошт. Дигараш - ташкилотҳое, ки ба ҳаракати мо мепайванданд, ҳамчун аъзои ҳаракат низ ба мо кӯмаки молӣ расонда метавонанд. Сеюм, мешавад, ки ба воситаи хайрия ба ҳаракат

пул ворид шавад. Яъне агар мо ба фаъолият шурӯъ намоем, фикр мекунам, чанд сарчашмаи даромад барои густариши кори ҳаракат пайдо мешавад.

Аз дигар тараф, дар Оинномаи мо навишта шудааст, ки Ҳаракат метавонад ба фаъолияти тичоратӣ низ пардозад. Ба илова, ин ҳаракат созмони фарҳангист.

- Тоҷикистон як кишвари пурмуҳаббат аст ва махсусан изҳори муҳаббати беандоза нисбат ба Русия ҳамеша буд, вале голибан ин муҳаббат бечавоб мемонд... Аҳди ҳамешагии Русия бо мо дар баробари як зарра изҳори таваҷҷӯҳи давлати Ўзбекистон шикаста мешавад? Шумо дар ин маврид чӣ назар доред?

- Фикр мекунам, ки дар муносибати байнидавлатӣ ҳам рақобати хеле зиёд ҳаст. Ва қувваҳои зиёд дар Русия ва дар дигар давлатҳои гирду атрофи мо ҳастанд ва намехоҳанд Тоҷикистоне, ки дар давраи Шуравӣ аз охир ҷои дуюмро ишғол мекард, имрӯз ин қадар овозадор ва нуфузаш баланд бошад. Мову шумо шоҳид ҳастем, ки Президенти мо дар тамоми минбарҳо сухан мегӯяд ва як инсонӣ хеле эътирофшуда аст, ки ин барои баъзеҳо қобили қабул нест, махсусан барои дигар давлатҳо, аз ҷумла давлатҳои ба мо ҳамсоя... Ба ин хотир ман боварии комил дорам, ки ин омилҳо халали зиёд ҳам ба муносиботи Тоҷикистону Русия мерасонанд ва ҳатто кӯшишҳои зиёд ҳам мекунанд, ки муносибатҳои мо хуб набошанд. Ва пайдошавии ҳамин Ҳаракат низ ба ҳамин маъност, ки бо фаро гирифтани тамоми қудрати дипломатияи мардумӣ мо исбот кунем - Тоҷикистон давлатест, ки бояд онро эътироф кард ва ногузир арҷ ҳам гузошт.

- Нақшаҳои аввалини Ҳаракати шумо кадом аст ва роҳи расидан ба ҳадаф наздик аст ё ҳанӯз дур?

- Дар барномаи Ҳаракати мо дар аввал мустаҳкам кардани тақвият додани он муносибатҳое, ки бо Русия ҳафт, ҷой дорад.

Дуввум масъала, ин пайвасти кардани муносибатҳои тоҷирону ташкилотҳои гуногуни Тоҷикистон ба Русия мебошад, ки ҳадаф рушди бахши тиҷорат ва ҷалби сармоягузори ба Тоҷикистон ва дастрасӣ ба технологияи муосир аст.

Сеюм, масъалаи барқарор кардани муносибот бо вилояти ҷумҳуриҳои Русия аст, ин махсусан ба хоҳири расидан ба мушкилии тоҷиконест, ки дар он ҷо кор ва зиндагӣ мекунанд. Ҳифзи ҳуқуқи онҳо ва таъмин намудани шароит барои кори онҳо.

Чорум, масъалаи таъсиси намоёндагиҳои мо дар Русия мебошад.

Моҳи август теъдоди зиёди губернаторони Русия ба Тоҷикистон барои ширкат дар Форуми байни парламентҳо ташриф меоранд. Мо аз ин маврид истифода хоҳем бурд. Мекӯшем, ки ба онҳо воҳӯрем ва он гоҳ масъалагузори хоҳем кард, ки кадом намуд беҳтар аст - ё мо он ҷо намоёндагӣ ташкил кунем ва ё, агар пешниҳоди дигар шавад, як ҳулосаи аниқ бардорем.

Масъалаи муҳим ва асли он аст, ки ҳамватанонамонро, ки дар Русия зиёданд, ҳифз ва дастгирӣ кунем.

Ва охири ҳадафи мо - барои онҳое, ки ба Русия барои кор мераванд, қаблан дар Тоҷикистон омӯзиши забон, касб ва қонунҳои Русияро ба роҳ монанд ва ҷои рафти онҳо мушаххас бошад, то ки ҳам аз ҷиҳати маънавӣ ва ҳам аз лиҳози моддӣ амнияти чунин муҳочирон таъмин гардад. Яъне таваккал кардан набошад...

*Мусоҳиби: А. Умарова
(ҳафтаномаи "Миллат", 6 июли 2006)*

СЕШАНБЕИ ХУНИНИ КЎЛОБ

Рӯзи сешанбе (27 майи соли 2008) амалиёти махсуси нерӯҳои ҳукумати алайҳи як гурӯҳи мусаллаҳ дар шаҳри Кӯлоб анҷом ёфт, ки дар натиҷа ҳафт нафар шаҳрвандони бегуноҳ кушта ва чанд нафар захм бардоишанд.

Имрӯз тамоми мардум, сохторҳои давлатӣ ва бахус мақомоти кудратии кишварро зарур аст сулҳу суботи сиёсиро пойдор нигоҳ доранд.

Амалиёти низомие, ки дар Кӯлоб гузашт, бояд дар доираи андешаи чиддӣ бошад. Чуноне аз васоити ахбор оғаҳ гаштем, Сӯҳроб Лангариев аз соли 2002 то инҷониб гӯё дар чустучӯ қарор доштаст. Ин мақомоти марбута тӯли шаш сол дар кучо чустанд ўро ва ба кучо нигоҳ карданд, ки як шахси гумонбар дар қиноятқорӣ, макони буди бошаш маълумро дастгир карда натавонишанд? Модоме Лангариев гумонбар дар қиноятқорӣ эълон шудааст, метавонишанд ўро хеле пештар ва бе ҳеч шӯру хангома ва хунрезӣ дастгир кунанд. Дар миёни мардуми осоишта ва дар рӯзи равшан пиё-

да кардани чунин амалиёти низомӣ, ки боиси марги одамон шудааст, шаҳодат аз он медиҳад, ки нақшаи амалӣ сохтани амалиёт аз ҷониби масъулини камсавод ва дониши кофӣ низомӣ надошта тарҳрезӣ шудааст.

Мутобиқи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи милиса" ва "Дар бораи ярок" гузаронидани амалиёти низомӣ дар миёни мардуми осоишта манъ аст.

Чаро бори сеюм аст, ки амалиёти низомӣ бо як шеваи номуваффақ анҷом меёбад? Амалиёти гузаронидаи мақомоти ВҚД дар ноҳияи Рашт чиҳати боздошти полковник Мирзохӯча Аҳмадов ва дар вилояти Сугд барои дастгир намудани раиси корхонаи кимиёвии шаҳри Исфара, вакили Маҷлиси вакилони халқи вилоятӣ низ як навъ бебарор анҷом гирифта буданд.

Ин аз он далолат медиҳад, ки тарроҳони амалиёти низомӣ барои гузаронидани чорабиниҳои ҷиддӣ донишу тавоноӣ ва малакаи кофӣ надоранд.

Натиҷаҳои ин амалиёти низомӣ бояд ҳамаҷониба таҳлилу баррасӣ шуда, лозим аст ба он баҳои ҳуқуқӣ дода шавад.

Касоне, ки дар рехтани хуни одамони бегуноҳ сахмдоранд, бояд ба ҷавобгарии ҷиноӣ кашида шаванд.

Абдулло Ҳабибов, генерал-майор
(ҳафтаномаи "Миллат",
29 майи 2008)

ТАЪИНИ ГЕНЕРАЛ ҚАҲҲОРОВ ЗАРБАЕСТ БА КАМАРИ КОРРУПСИЯ

Кабл аз баргузории чаласаи васеи Ҳукумати ҷумҳури дар миёни мардум гуфтугузорхое доир ба роҳандозӣ шудани тағйиротҳо дар блоки вазоратхонаҳои кудратии кишвар паҳн гардида буд. Дар соҳаҳои охир афзоиши ҷинояткорӣ ва амалҳои коррупсионӣ, фаъолияти сусти ҳомиёни ҳукуку тартибот то ҷое мардумро ба ташвиш меовард.

Боиси хушист, ки дар чаласаи Шӯрои амнияти кишвар чанд рӯз пеш ин масъалаҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтанд ва нахустин тағйирот низ ба амал омад. Таъини роҳбари нави Вазорати умури дохила бозгӯи он аст, ки дар сиёсати кадрӣ Ҳукумат таҳаввулоте ба вучуд омад. Ин бори аввал аст, ки аз доираи маҳал берун рафта, як вазири калидӣ дар ҳукумат аз зумраи ашхоси воқеан мутахассис ва аз шумори он кадрхое, ки дар миёни кормандони соҳа эҳтироми

хоса доранд ва эътироф шудаанд, соҳиби таҷрибаи ганӣ ҳас-
танд ва ҳамеша барояшон манфиати давлату миллат аз ма-
нофеи шахсиву гурӯҳӣ боло меистад, таъин гардид.

Ин таъиноти сардори давлат аз ҷониби аҳли ҷомеа ба хубӣ
истикбол шуд. Умедворем, ки чунин тамоюл ва тағйироти
кадрӣ дар дигар соҳаҳо низ роҳандозӣ мешаванд. Таъини
вазирӣ нави умури дохила шаҳодати он аст, ки муборизаи
беамон алайҳи фасоду ришвахорӣ оғоз шуд ва ба сари роҳ-
барии вазорат омадани генерал Абдурахим Қаҳҳоров зар-
баест ба камари коррупсия. Коршиносон ва кормандони
соҳаи ҳуқуқ бар он назаранд, ки тайи ду-се соли ахир фаъо-
лияти умури дохила дар пояи сусти қарор гирифт ва хеле кор-
мандони ботачриба, кордон ва шоиста бо сабабҳои номаъ-
лум сафи милисаро тарк гуфтанд. Қисмате аз кормандони
хуб аз кор барканор шуданд, иддае дигар мӯҳлатҳои тӯлонӣ
дар ихтиёри бахши кадрҳои вазорат буда, ба ҷои онҳо аш-
хоси тасодуфӣ ба мансабҳо таъин гардиданд. Дар натиҷа
кори соҳаи милиса ба вазъи мушкиле қарор гирифт, ки дар
ҳақиқат он боиси ташвишу нигаронист.

Агар ба вазирӣ тозатаъини умури дохила, ки фарди
фидоӣ ва дорои дасту дили пок аст, имкон дода шавад, то
мустақилона дар соҳаи милисаи тоҷик тағйироти кадриро
пиёда созад ва ба ӯ имкони тоза кардани сафҳои милиса аз
одамони тасодуфӣ фароҳам гардад, бо имони комил мета-
вон гуфт, ки дар кӯтоҳтарин фурсат ин вазорати басо му-
ҳим ва калидӣ дар кори оромии вазъи кишвар ва мубориза
бо ҳама гуна зухуроти номатлуби ҷомеа аз иҷрои вазифаву
ваколатҳои барӯҳдааш гузошта бо сарбаландӣ мебарояд.

Генерал-лейтенант Абдурахим Қаҳҳоровро як масъу-
лияти душвору пуршарафе пеш омад. Ӯ бояд бо хизмати

ҳалол исбот намояд, ки танҳо мутахассиси донишманду варзида, ки тамоми зинаҳои корро дар соҳа тай кардааст, метавонад ҳуқуқи маънавии сардор буданро дошта бошад.

Барои ӯ тансиҳатӣ ва дар ин вазифаи масъулу сангин барори кор меҳоҳам.

Абдулло Ҳабибов,
собиқ сардори шӯъбаи сиёсии
Вазорати умури доҳила, генерал-майор
(ҳафтаномаи "Миллат", 5 февралаи 2009)

БАҲМАНМОҲ ДАР МАРКАЗ ТАРҲРЕЗӢ ШУДА БУД

Ҳафтаномаи "Миллат" бо пурсиши: *Баҳманмоҳи хуни
амали тарҳрезиишудаи кӣ буд: КБГ - и СССР, нирӯҳои
демократӣ-миллӣ ё як амали худҷӯи?* - ба чанде аз
шоҳидони воқеа муроҷиат намуд.

Ханӯз дар ибтидои бозсозии Горбачёв ҷомеаи онвақтаи шӯравӣ дар ҳар сурат бовар дошт, ки ворид кардани тағйирот дар системи мафиёзии ҳукумат имкон дорад. Агар пленумҳои аввалини Кумитани Марказии Ҳизби Коммунистии Тоҷикистонро дар солҳои "бозсозӣ" ба ёд биёред, яке аз роҳбарони ҳизби "генератори бозсозӣ", дигарашро қариб ки "мутаҳаррик"-и ин раванд ном мебуданд.

Баъди чанде онҳо дар пойтахти ҷумҳурӣ маҳфиле ба номи "Ҳама дар ҷояш ҳал мешавад" ("Всё решается на месте") таъсис доданд. Ҳадаф аз таъсиси ин маҳфил баргузор кардани

вохӯрии мардум бо роҳбарони воломақом, котибони Кумитаи Марказӣ ва вазирон буд. Бо вучуди он ки аҳолии кишвар дар ин маҳфилҳо рӯи рост аз камбудихо дар соҳаи иҷтимоӣ, мушкилоти худ, камбудӣ дар фаъолияти сохторҳои хифзи ҳуқуқ ҳарф мезаданд, бештарин мушкилоти мавҷуда ҳал намегардид, чорае ҳам андешида намешуд. Ҳатман аз чунин муносибат мардум норозӣ ва дилмонда мешуданд. Дар натиҷа аксарият аз ҳокимони давр норозӣ гардид.

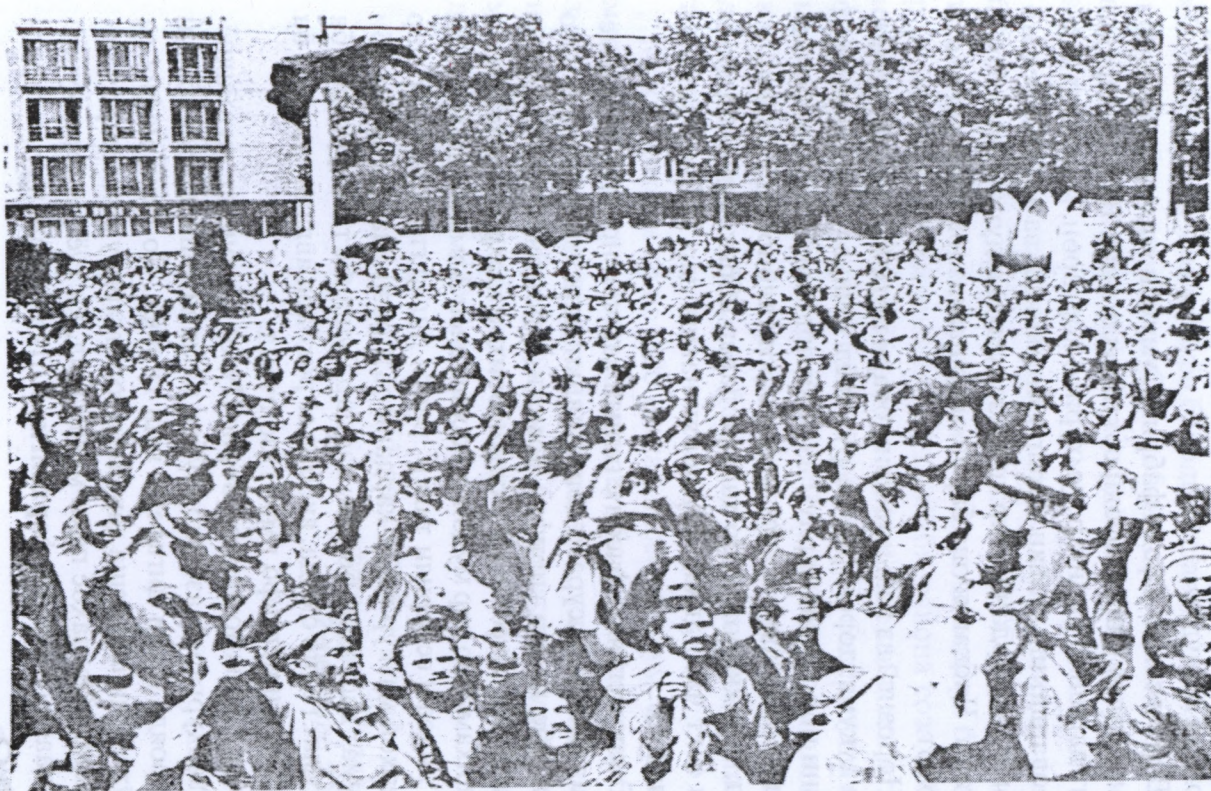
Мулоқоти аъзои Бюрои Кумитаи Марказиро бо донишҷӯён дар Хонаи маорифи сиёсӣ (ҳоло Кохи "Ваҳдат") ба ёд биёред. Дар он мулоқот ҷавонон аз мушкилоти худ ба мисли норасоии хобгоҳҳо, кори номунтазами нақлиёт, ошхонаҳо, таъминоти шаҳрвандон бо гизо, идрорпулии донишҷӯён ва ҳоказо ҳарф заданд.

Ҳокимони давр ваъда доданд, ки ин мушкилиҳо ҳалшавандаанд, вале бо гузашти сол ҳукумат донишҷӯёнро боз гирдиҳам овард ва онҳо аз иҷро нашудани мушкилоти мавҷуда изҳори норозигӣ карданд. Донишҷӯён рӯи рост роҳбариятро ноӯҳдабаро номиданд.

Рӯзномаҳои даврӣ ошкоро аз ин мушкилот ва дигар камбудихои зиндагии мо менавиштанд ва сабабгорони вазъиятро фош мекарданд. Мардум ба роҳбарият бо шубҳа нигариста, фаъолияти онҳоро зер тинкид мегирифтанд. Маҳз дар ҳамин айём нишонаҳои аввалини пошхӯрии ҳукумати мустаъмал падида омад. Ин ҳолат дар тамоми Иттиҳоди Шӯравӣ эҳсос мешуд. Азбаски бештар аз ҳама ҷавонон шайдои афкори домони бозсозӣ гашта буданд, нахустин шуда, боз ҳаминҳо аз як набудани сухан ва амали ҳокимони давр норозигӣ баён карданд.

Воқиян, ҳукумат мардумро дар масъалаи қонун дар барои забони тоҷикӣ ва озодии вичдон бозӣ медоронд.

Вазъиятро ночӯрии иқтисодӣ ҳам аз будаи мураккабтар

Барои озодӣ ва истиклолият. Майдони назди КМ Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон

месохт, фақат 10 фоизи ҳосили пахта дар дохили чумхурӣ коркард мешуд.

Дар он солҳо заводу фабрика, умуман корхонаҳои дорон аҳамияти умумииттифоқӣ сохта мешуданд. Ва барои фаъолият дар онҳо аз дигар чумхуриҳо коргарон, мутахассисонро оварда, ин қувваи кориро бо манзил ва маоши беҳтар таъмин мекарданд. Дар ҳоле ки худи мардуми тоҷик бекор мегашт. Ҷабҳаи ягона барои онҳо пахтазори сӯзон ба ҳисоб мерафт.

Норозигӣ аз вазъи ташвишовари иҷтимоӣ ва бефаъолияти ҳукуматдорон рӯз ба рӯз зиёд мешуд. Хабарҳои изҳорӣ чунин норозигии мардум аз роҳҳои гуногун ба Маскав мерасид. Марказро лозим меомад, ки тадбирҳои қатъӣ андешид, гунаҳкоронро бо ҳадафи дарси ибрат шудан ба дигарон саҳт ҷазо диҳад. Чунин як нақша дар Марказ кашида шуда буд.

Тавре мегӯянд, фасод ё гализӣ дар ҷои ноустувор сар мезананд. Воқеаҳо сурате доштанд, ки маркази таҷрибаи ҷазо Душанбе қарор гирифт. Ҷомеаи гуногунмиллати норозӣ моҳи феврале соли 1990 ба хиёбонҳои шаҳр рехтанд. Ва ин гирдиҳамоиҳо дар муқоиса бо ҳаводиси Алмаато ва Тбилисӣ бар хилофи сценарияи тайёр ранги дигар гирифт. Агар дар шаҳрҳои мазкур пахш кардани эътирози одамон аз ҷониби ҳукумат даст дода бошад, пас дар Душанбе тазоҳургарон ба Ҳукумат голиб омада, якбора се роҳбари аввали чумхурӣ ба Протоколи истеъфо имзо гузоштанд.

Марказ (намояндааш Борис Пуго) чун бидид, ки амалиёти тазоҳургарон аз ҷаҳорҷӯбаи нақшаи кашадашуда берун мебарояд, усули дигарро пеш гирифт. Бо ёрии мафия ва гурӯҳҳои ҷиноятпеша дар шаҳр гонатгариву роҳзаниро ташкил кард. Овозаҳое паҳн мекарданд, ки гӯё русҳоро кушта истодаанд. Биноҳои фарҳангиро оташ мезананду метарко-

нанд. Ҳадаф ин буд, ки тазохуроти Душанбе аз тарафи ҷомеа ҳамчун шӯриши миллатчиён баҳодихӣ шавад.

Бетартибиҳо дар Душанбе голибан аз фаъолияти ҷоҳилонаи ҳуди ҳукумат сар зада, боиси рехтани хуни бегуноҳони зиёде гардид.

Ба мақсади шикастани рӯҳи озодихоҳӣ ва истиқлолталабии халқҳои СССР Кумитаи Марказии КПСС он чи аз дасташ меомад, пеш меандоخت, то ин муборизаи онҳоро ба маҷрои зиддиятҳои байнимиллӣ ва мазҳабӣ равона созад. Бинобар ин аз вайронкории гурӯҳҳои ҷиноятпеша васеъ истифода бурда мешуд. Дар натиҷа намоишҳои бисёрмиллатаи моҳи феврале Душанберо низои байни миллатҳо маънидод карданд. Яъне фоҷиаи февралеи шаҳри мо характери ҷазо дошта, як навъ адаб додан ба халқи тоҷик ва дигар миллатҳо буд.

Моҳи феврале соли 1990 оммаи васеи мардум, ки аз намояндагони халқу миллатҳои гуногун ба ҳам меомад, на бар зидди арманиҳову дигар миллатҳои чун ҳудаф аз ҳукумат норозӣ, балки алайҳи дурӯғу игво, беадолатиҳо, ҳуди системае, ки баъди ду сол Тоҷикистонро ба ҷанги бародаркуш тела дод, ба майдонҳо баромада буд.

*Абдулло Ҳабибов, шоҳиди воқеа
(ҳафтаномаи "Миллат",
12 феврале 2009)*

...Пас аз воқеаҳои феврал, ки гуфтаниш талх аст, но-
гуфтаниш гуноҳ, овозаҳо карданд, ки дар майдон ав-
боишҳо, мастҳо, наишамандҳо беиштар буданд. Аммо
ин тавр набуд. Мардуми мусулмон беиштар буданд.
Онҳо ба ҷуз сухани ҳақ, каломи "Қуръон" ба чизи дига-
ре гӯиш намедоданд. Вақте ки аҳли дин бо онҳо ҳарф
мезад, гӯиш медоданд, ҳатто ба ҷойҳояшон меншиас-
танд. Даст ба дуои хайр мебурданд, "омин" мегуфт-
танд...

Р. Ёрмуҳаммадов
(маҷаллаи "Тоҷикистон"
№3, 1992)

РУСИЯ ҚАТЪИЯТИ ТОҶИКИСТОНРО ТАРАФДОРӢ МЕКУНАД

*Мусоҳиба бо раиси Ҳаракати
ҷамъиятии "Дӯстони Русия",
генерали мустафӣ Абдулло Ҳабибов*

Бархе аз қоршиносон бар ин боваранд, ки ахиран дар Тоҷикистон тамоиле мушоҳида мешавад, ки агар онро бадбинӣ нисбати Русия нагӯем, раванди дӯстӣ ҳам наметавон номид. Албатта, ин гуна дидгоҳ беиштар хоси расонаҳо ва қоршиносони Русия аст. Ин дар ҳолатест, ки дӯстии байни мардуми ду кишвар решаҳои чандинсола дорад ва гароишу тавачҷӯҳи мардуми мо ба самти Русия рӯ ба афзоиш асту ҳеч майли кам шудани мушоҳида намегардад. Албатта, омилҳои ин гароиширо мову шумо медонем. Мардуми Русия ҳам, то ҷое иттилоъ дорем, бадхоҳи мо нестанд. Аммо бо вуҷуди ин, яъне ҳарчанд мо гароиши беиштар ба Русия дорем, дар онҳо вогарой нисбати мо ҳаст. Ин ҳолат-

ро, ба назари Шумо, сабаб чист?

- Ин ҳолат як решаи таърихӣ дорад. Мо бояд ин масъаларо аз паҳлуҳои гуногун арзёбӣ кунем. Аз замоне, ки Тоҷикистон истиклолият ба даст овард, муносибати раҳбарияти кишвари мо бо Русия хеле хуб аст. Аз як тараф, мутаассифона, ҳамсояҳои мо инро нағз қабул намекунанд, чунки солҳои Шӯравӣ ҳам онҳо чунин меҳисобиданд, ки қудрати асосӣ дар Осиёи Миёна ҳастанд ва бояд чунин бимонанд. Чӣ тавр мешавад, ки Тоҷикистон аз онҳо вобаста набошад? Яъне қуввае вучуд дорад, ки соҳибистиклол будани Тоҷикистонро намехоҳад.

Дуҷум, дар дохили Тоҷикистон гурӯҳҳои ҳастанд, ки Русияро он қадар писанд намекунанд ва дар ин фикранд, ки Амрико ё Эрон ё Чин ё дигар давлат аз Русия беҳтар асту ба мо бештар кӯмак мерасонад.

Сеюм, албатта, дар Русия низ қувваҳои гуногун ҳастанд. Хабар доред, ки Русия як давлати озод аст ва ҳар кас фикру ақидаи худро баён мекунад. Аз ҷумла он гурӯҳҳои фашистӣ, ки ҳастанд, нороҳатанд - чӣ тавр мешуда як кишвари хурде, ки то дирӯз ба Русия хушомад мегуфт, имрӯз худро соҳибистиклол медонаду аз Русия мехоҳад - ин давлат чун шарикӣ баробар ба вай муносибату ҳамкорӣ кунад? Дар маҷмӯъ метавон гуфт, ки асоси воқеаҳо ё падидаҳои, ки вақтҳои ахир дар муносибати ду кишвар зухур карданд, ҳамин сабабҳои ҳастанд.

Гарчанде раҳбарияти давлати мо як сиёсати бисёрсамтӣро пеш гирифтааст, ин маънии онро надорад, ки бо як кишвар муносибатро хуб ба роҳ монему ба яки дигараш, ки робитаи чандинасра дорем, қатъӣ робита кунем. Русҳо беҳуда нагуфтаанд - "старый друг лучше двух новых" (дӯсти дерина беҳ аз ду дӯсти нав).

Агар дар ёдатон бошад, қабл аз сафари Президенти кишвар ҷаноби Эмомалӣ Раҳмон ба Маскав овозаҳои зиёде паҳн

гардид. Яке мегуфт: меравад ва дигарӣ мегуфт: намеравад. Ҳатто баъзеҳо мегуфтанд, ки бояд наравад ва аз ин тариқ ба русҳо кудрати худро нишон диҳем. Аммо Президенти кишвар ба унвони як шахси оқилу дурбин ба ин натиҷа расид, ки бояд равад ва бояд бо тарафи Русия сари мизи гуфтушунид нишинад. Чунки Русия як кишвари дӯст аст ва байни дӯстон ҳам гоҳ-гоҳ ҳамдигарро нафаҳмидан мешавад. Ё бояд бигӯяд, ки агар шумо шарикӣ стартегии мо, дӯсти мо бошед, аз манфиати мо пас рӯй нагардонед ва онро ноида нагиред. Албатта, чунин ҳам шуд, ки ин ба нафъи кишвари мо буд. Ва дар воҳӯриё, ки ба наздикӣ байни сарвари давлати мо ҷаноби Эмомалӣ Раҳмон ва ҷаноби Дмитрий Медведев сураат мегирад, ман бовар дорам, ки масъалаҳо бештар ҳалли худро меёбанд ва Русия он тамоили дӯстонаеро, ки нисбати Тоҷикистон дошт, идома медиҳад ва корҳо дар оянда беҳтар ҳам мешаванд.

- Шумо дар баёни омилҳое, ки то ҳақде ба сард шудани рабобити Тоҷикистон ва Русия таъсир доштанд, ишора кардед ва гуфтед, ки яке аз онҳо вучуди гурӯҳҳои фашистӣ дар Русия аст. Ба фикри Шумо, иллати ба вучуд омадани ин гурӯҳҳои тундрави миллатгаро ё ҳамон тоссарҳо дар Русия чист?

- Ба назари ман, тавре, ки мо дар Тоҷикистон дар бораи худшиносии миллӣ гап мезанем, дар бораи ҳудогоҳии миллат гап мезанем, яъне аз сарвари давлат шурӯъ карда, то кормандони расонаҳо ҳамарӯза дар ин бора гап мезананд, ҳамин гуна дар Русия низ дар матбуот ва телевизион баррасӣ мешавад, яъне мебинед, ки чунин тамоил ҳаст. Яъне бояд як ифтихори миллӣ дар дилҳо пайдо шавад. Лекин дар ин вазъият баъзе қувваҳо ва гурӯҳҳое ҳастанд, ки аз самти муайянкардаи роҳбарияти давлати Русия берун мераванд ва дастаҳои фашистӣ ташкил мекунанд, ки онҳо аз дидгоҳи ху-

дашон дар паи нишон додани иқтидору бузургии русҳо ҳас-
танд. Лекин сиёсати давлат ин гуна нест.

Аз тарафи дигар, замони Шӯравӣ дар ҳуди Русия аз бай-
ни кишварҳои дигари Осӣён Миёна Тоҷикистонро бештар
мешинохтанду тоҷиконро бештар эҳтиром мекарданд. Са-
баби асосӣ ин буд, ки мардум маданияти мо, адабиёти моро
медонистанд ва медиданд, ки мо то чӣ ҳад фарҳанги боло
дорем. Аммо имрӯз оё ягон китоби шоир ё нависандаи то-
ҷик ба русӣ тарҷума ва нашр шудааст? Оё ягон филми наве,
ки тоҷику Тоҷикистонро битавонад ба хубӣ муаррифӣ ку-
над, дар Русия ба намоиш гузошта шудааст? Мутаассифо-
на, не! Муносибати маданияи қариб вучуд надорад. Дар ҳола-
те, ки мардумро пеш аз ҳама маданияту санъат ба ҳам на-
здик мекунад. Аз ин хотир барои ҷавони рус, ки аз фарҳанги
мо хабар надорад, тоҷик баробари як эфиопӣ ё анголӣ аст.

Дуоим, расонаҳои мо навиштанд ва менависанд, ки дар
Русия ниҳодҳои қудратии кишвар нисбат ба тоҷикон хушу-
натро раво мебинанд ва онҳоро азият медиҳанд. Аммо биё-
ед, як оморро баррасӣ кунем. Дар тамоми Тоҷикистон соли
гузашта 11600 ҷиноят содир шудааст. Аммо дар ҳамин муд-
дат дар Русия аз тарафи шаҳрвандони мо тақрибан 7000
ҷиноят содир шудааст.

*- Албатта, узр мецоҳам, аксари ин ҷинояте, ки мегӯед, та-
халлуфҳои ночизест, мисли як рӯз дертар ба қайд даромадан
ва ё роҳро нодуруст гузаштан ва хилофҳои аз ин аст, ки онро
ҷиноят гуфтан намешавад.*

- Бале, мешавад гуфт, ки қисми ин ҷиноятҳо қонунвайрон-
кунӣ бошанд. Лекин қисми зиёдаш ҷиноятҳои вазнинанд.
Дар бисёри мавридҳо ҳуди шаҳрвандони мо нисбат ба ҳам-
ватанони худ ҷиноят содир мекунанд. Мақсад, ба ин чизҳо

ҳам ниҳодҳои қудратии Русия баҳо медиҳанд ва ҳам ҳуди аҳолии ин кишвар. Вақте як тоҷик ба Русия мераваду лафзи русиро медонад, савод дорад, аз қонунҳо ва ҳуқуқи худ бохабар аст, дорои муносибати хуб бошад ва қонунҳои Русияро вайрон накунад, ба вай ҳеч қорманди ниҳоди қудратии Русия қоре надорад. Ба ҳамин хотир ман як чизро таъкид карданам.

Дар Тоҷикистон қадом вазорат дар маҷмӯъ ба кишвар наздики дувуним миллиард доллар ворид мекунад? Ҳеч қадом! Аммо муҳоҷирони меҳнатии тоҷик ҳамин миқдор маблағ раво мекунад. Барои ҳамин бояд дар Тоҷикистон як вазорат (қумита)-и махсус ташкил дод, ки ба масъалаи муҳоҷирон машғул шавад. Яъне муҳоҷирон бояд соҳиб дошта бошанд ва барои раво кардани шаҳрвандонамон ба Русия мо бояд аввал онҳоро омода кунем, бояд касб, муносибат, ҳуқуқ, забон ва ғайра биомӯзонем. Хуллас, ба фикри ман, ташкил кардани як ниҳод, ки имрӯз машғули масъалаи муҳоҷирони меҳнатӣ бошад, хеле зарурист.

Як мисоли дигар. Ду сол аст, ки дар Душанбе нишастҳои байнипарлумонӣ доир мешаванд. Ин қор бо ташаббуси сарвари давлат ва раиси Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Маҳмадсаид Убайдуллоев ташкил шудааст. Дар ин нишастҳо губернаторҳои Русия ҳам меоянд ва мегӯянд, ки мо ҳозирем ҳар як тоҷикеро, ки нисбатан ноҳаққӣ раво дида шудааст, шахсан қабул карда, мушкилашро ҳал намоем. Ҳатто дар хеле шахрҳои Русия дар назди мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ шахсони махсус ба ин қор машғуланд... Воқеияти дигар. Дар байни онҳое, ки аз Русия раддимарз (депортатсия) шудаанд, соқинони вилояти Сугд хеле каманд. Сабабҳои ин, аз як тараф, ба са-

тҳи забондониву ихтисосу аз қонунҳо огоҳии онҳо вобастагӣ дошта бошад, аз тарафи дигар, натиҷаи амали роҳбарони вилояту ноҳияҳо мебошад, ки рафта бо роҳбарони вилояту шаҳрҳои Русия сӯҳбат кардаанд, қарордодҳо бастаанд.

- Шумо фармудед, ки дар Русия ҳам мисли Тоҷикистон тақлиқи бедории миллӣ то ҳадде ба як баҳиши барномаҳои давлат табдил шудааст. Аммо Худоро шуқр, ки дар мо бедории миллӣ шакли хушунатомез нагирифтаву ба ҳадди фашизм ҳам намерасад. Аз тарафи дигар миллати русро намешавад як миллати хушунатгаро гуфт. Ба назари шумо, хушунатгаро шудани тамоили миллигарой дар Русия чист? Яъне аз чӣ боис ин гурӯҳҳо то ҳадди сар буридани як инсон ба хушунат даст мезананд?

- Аввалан, бояд гуфт, ки ҷинояткор миллат надорад. Дуҷум, Русия як давлати федеративӣ аст, яъне дар Русия миллатҳои гуногун зиндагӣ мекунад. Ва он тавр, ки шумо ишора кардед, хушунат дар фарҳангу маданияти русҳо воқеан нест. Аммо бояд як масъаларо ошкор гуфт. Барои раҳбарияти Русия проблемаи хеле бузург масъалаи майзадагӣ аст. Яъне миллати асосии Русия - русҳо рӯз аз рӯз кам мешаванд ва генофонди миллат рӯз то рӯз вайрон мегардад. Ин майзадагии густарда ба як нобудӣ, ба як ҷаҳолат мерасонад. Бо сӯйистифода аз талашҳои давлат дар самти бартараф кардани ин мушкилот гурӯҳҳо ва шахсҳо, чи дар дохил ва чи дар беруни Русия, ҷавононро, ки ҳанӯз ташҳиси дурусте аз ҳубу бад надоранд, гирди як гоя ва гурӯҳе ҷамъ меоранду ба онҳо таълим медиҳанд. Ин омӯзишҳо ҳам ҷисмонӣ ва ҳам мафку-

равӣ мебошанд. Ба онҳо гаштау баргашта такрор мекунанд, ки бояд миллати рус аз ҳама бартар бошад, аз ҳама пурқудрат бошад, аз ҳама боло бошад ва дар ҳамин рӯҳия ин ҷавонони камтаҷриба тарбият меёбанд. Ҷавоне, ки дар ҷунин рӯҳияи бадбинӣ нисбат ба миллатҳои дигар тарбият шудааст, ҳатман ба амалҳои ҷинояткорона даст мезанад. Мутассифона, ҷавоне агар як бор ба ҷиноят даст зад, ҷинояткор мешавад.

Бояд қайд кард, ки ду сол қабл роҳбарияти Русия вучуди ин гурӯҳхоро ё нодида мегирифт, ё ба онҳо таваҷҷӯҳ надошт, ё амалҳои носавоби онҳоро авбошӣ арзёбӣ мекард. Лекин вақтҳои охир ин хатарро, пеш аз ҳама, барои давлати федералии худ эътироф намуда, дар қонунҳои банди махсус ворид карданд. Яъне ин амалро ҳамчун ҷинояти саҳт маҳкум мекунанд.

- Ба ҳар ҳол, ниҳодҳои қудратии Русия, яъне милиса ва амнияти ин кишвар, хеле тавоноӣ доранд, ки битавонанд ин гурӯҳҳои ба ном тоссарро зеро назорат бигиранд ва пеши роҳи фаъолияти онҳоро пурра банданд. Ҷолиб ин ки ҳамон гурӯҳҳои фашистии рус бештар дар шаҳрҳои марказии кишвар амал доранд, яъне ҷуғрофиёи фаъолиятишон он қадар густурда нест.

- Бале, асосан дар шаҳрҳои Москваву Санкт-Петербург, Екатеринбург ва боз чанд шаҳри калони дигар онҳо фаъолият доранд...

- Бо ин ҳисоб пешгирии фаъолияти онҳо набояд зиёда мушкил бошад. Пас чаро то имрӯз ин корро намекунанд? Агар ин ҳолат дар як кишвари Африқо сурат мегирифт, шояд инти-

зор надоиштем, ки ҷилавгирии он зудтар анҷом пазирад. Аммо Русия чунин қудрат дорад ва оё талошҳо ва барномаҳои дар ин ростро ҳастанд?

- Мо бо барномаҳои ҳукумати Русия ва ниҳодҳои кудратии он шинос ҳастем. Онҳо исбот мекунанд, ки аз ҷониби ҳукумат ва ниҳодҳои кудратӣ чораҳои хеле зарур ва қатъӣ дар ин самт андешида шудаанд. Онҳо ин падидаҳо яқин ҳатари милли ҳисоб мекунанд. Чунки агар байни миллатҳои дохили Русия ин бадбинӣ шурӯъ шавад, хеле хатарнок аст. Ва ахиран, дар ҳафтаи гузашта дар барномадаш сарвазири ин кишвар - ҷаноби Владимир Путин низ ин мавзӯро таъкид дошт.

- Шумо фармудед, ки солҳои ахир осори нависандагони ширини мо дар Русия муаррифӣ нашуда. Аммо ба назар мерасад, - зарурати муаррифии ҷуғрофиёи кишвар низ дар сатҳи байналмилал матраҳ аст. Таври мисол, дарёи Вахи яқин рӯди дохилмарзӣ маҳсуб мегардад ва дар рӯи он сохтани нерӯгоҳи қори дохили Тоҷикистон аст. Шояд изҳороти ҷаноби Дмитрий Медведев дар Тошканд низ аз ҳамин ҳолат сарчашма мегрифт? Ба ҳар ҳол, ин изҳороти аксари рӯшанфикрон ва расонаҳои мустақили Тоҷикистон монанди таҳдид ба манфиати милли арзёбӣ карда, ба он воқуниши нишон доданд ва фикр мекунам, набояд онро ба унвони зуҳури русиябадбинӣ арзёбӣ намуд. Суоли ман ин аст, ки бо эътибор ба муҳим ва хеле ҳассос будани баҳси он дар имрӯзу ояндаи минтақаи Осиёи Марказӣ дар ин замина Русия чӣ нақше метавонад дошта бошад?

- Шумо яқин саволро матраҳ кунед, ки чаро Ислон Каримов ин масъаларо ба миён гузошт, дар сурате ки сафари Дмитрий Медведев тамоман ба масъалаҳои дигар вобаста буд?! Роҳбарияти Ўзбекистон мехоҳад, ки Тоҷикистон даст-

нигар бошад, яъне бозори Ўзбекистон бошад, бозори савдои газ, бозори савдои барқ ва маҳсулоти дигар. Аз ин хотир талоши монеа эҷод кардани роҳбарияти Ўзбекистон барои сохтани нерӯгоҳҳо дар Тоҷикистон ғайра асоси мустақкам надорад. Аз сӯи дигар, роҳбарияти кишвари ҳамсоя меҳодад Тоҷикистон ва Русия байни ҳам ихтилофи шадид дошта бошанд. Зеро давлати ҳамсоя дар хавотир аст, ки Тоҷикистон Роғунро бисозад ва ниҳоят роҳҳое, ки моро аз бунбасти коммуникатсионӣ берун меоваранд, сохта шаванд, дигар онҳо фишоре ба сари мо оварда наметавонанд ва "Роҳи абрешим" низ масирашро аз хоки Тоҷикистон оғоз хоҳад кард...

Аз тарафи дигар, аз тамоми оби мавҷуда дар кишвар мо 10-12 дарсадашро истифода мекунем, боқимондааш ба Ўзбекистону (52%) Туркменистону Қазокистон (36%) мерасад. Гузашта аз ин, аз чойҳое, ки дарёҳои мо мегузаранд, дар қаламрави Ўзбекистон қариб дар ҳар як ноҳия обанборҳои азиме сохтаанд ва ин ҳамон чойҳост, ки миқдори зиёди об нигоҳ дошта мешаваду то баҳри Арал намерасад. Аммо агар мо дар обанборҳои Тоҷикистон битавонем обро нигоҳ дорем, ба манфиати Ўзбекистон ва ҳар кишвари дигари поёноб аст. Зеро агар зимистон об захира шавад, дар тобистон имкони бештар қорӣ шудани он вучуд хоҳад дошт.

Дар ин маврид дар бораи нақше, ки Русия метавонад дошта бошад. Ба ақидаи ман, Русия бо нуфузе, ки ҳоло ҳам дар кишварҳои минтақаи Осиёи Марказӣ дорад, ҳамчун меросхӯри собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ нақши довари холисро бозида, барои оддӣ гардонидани равобити ин кишварҳо байни ҳамдигар бикӯшад, инчунин бо ворид намудани сармоияи хеш ба минтақа бидуни ҳеч гуна тарафгирӣ, метавонад мавқеи худро мустақкам созад ва мавриди эътимоди ҳама кишварҳои Осиёи Марказӣ гардад.

- Ҳамеша дар мавриди ҳамкориҳои Тоҷикистону Русия ба мафҳуми ҳамкориҳои низомӣ таъкид мешавад. Аз сӯи дигар, ахиран сару садоҳое дар бораи пойгоҳи низомии Русия дар Тоҷикистон ба вучуд омадааст, ҳадди ақал дар расонаҳо. Ҳатто гуфта мешавад, ки як сабаби боздоранда дар пешорӯи ворид шудани сармоя ба Тоҷикистон вучуди пойгоҳи низомии Русия аст. Ба фикри шумо, будани ин пойгоҳи низомӣ ба ҷойгоҳи Тоҷикистон дар муодилот ва муомилоти байналмилал боз чӣ омиле таъсир мерасонад?

- Биёед, солҳои 90-и асри гузаштаро ба ёд орем. Як гурӯҳ давлатҳо мақсад доштанд, ки Тоҷикистон пора-пора шавад. Амалӣ гаштани ин ҳолат наздик буд ва агар метавонистанд вазъиятеро, ки дар Афғонистон вучуд дошт, ба кишвари мо гузаронанд, Тоҷикистонро дар ҳақиқат пора-пора мекарданд. Дар ҳамон ҳолати хеле душвор нерӯҳои Русия ва нерӯҳое аз дигар кишварҳои узви Паймони Амнияти Дастаҷамъӣ сарҳади кишвари моро ҳифз карданд ва ёрӣ расонданд, ки дар Тоҷикистон оромӣ бошад. Аммо савол ин аст, ки сармоя ба кишвари ором меояд ё ба ҷои ноором? Албатта, ба кишвари ором. Тоҷикистон имрӯз кишвари осуда ва будани қувваҳои низомии Русия дар ин ҷо як кафили амният аст. Дуруст, ки вақтҳои охир бо Амрико, Эрон ва Чин ҳамкориҳо дорем ва баъзеҳо аз ин кишварҳо умеди бештар мебаранд. Аммо оё ин давлатҳо метавонанд кафили амнияти мо бошанд? Аз тарафи дигар, онҳо аз ҳамкорӣ бо Русия манфиати бештар доранд. Таври мисол агар аз Эрон хоста шавад, ки ҳамкорӣ бо Русия ё Тоҷикистонро дар ҷои аввал гузорад, бояд ошкор гӯем, ки албатта Русияро интиҳоб хоҳад кард. Ё мисоли дигар, низомҳои амрикоӣ дар пойгоҳи "Манас" шаҳрванди Қирғизистонро куштанд. Аммо мебинед, ки дар мо ин хел нест, муносибати мо бо низомии Русия хеле хуб аст. Онҳо ҳам мардумро эҳтиром мекунанд

ва аз як нигоҳ, дар тобеияти Сарфармондеҳи кулли Қувваҳои Мусаллаҳи Тоҷикистон, яъне Президенти кишвар қарор до-ранд. Ба ҳамин хотир фикр мекунам, будани ин пойгоҳ ба-рои ҷалби сармоя ба Тоҷикистон ва таъмини оромӣ хеле хизмат мекунад.

- Як баҳши муҳим дар робитаҳои Тоҷикистону Русия - ин баҳси сохтани нерӯгоҳи Роғун аст. Огоҳ ҳастед, ки Роғун кафили таъмини истиқлоли энергетикаи кишвари мо хоҳад буд. Фикр мекунед, билахира Русия дар ин рост ба чӣ тасмим ме-расад ва дар сохтани Роғун чӣ нақше хоҳад бозид?

- Масъалаи сохтани Роғун имрӯз як каме печида шудааст ва ранги сиёсӣ мегирад. Қаблан сохтани онро ба дигарон вогузор карданӣ будем. Имрӯз тасмим гирифтаанд, ки онро худамон месозем. Албатта, ин падидаи хубест ва фикр меку-нам, Роғунро хоҳем сохт. Хуб, инро чӣ тавр бояд амалӣ кард? Аввалан, бо ҷалби сармоя. Консорсиум сохтем, аммо то ҳол фақат ваъда мекунанду мушаххасан касе ҳамроҳ нашудааст. Дар Русия ҳам он ниҳодҳое, ки Роғунро сохтан нахостанд, аз ҷумла РусАл, медонед, ки ширкатҳои нимхусусиву ним-давлатианд ва сиёсати худро доранд. Онҳо мехоҳанд, ки дар ҷаҳон монополист бошанд ва мо дар кишвари худамон бояд ба ин роҳ надиҳем. Ба фикри ман, роҳи ҳалли ин масъала он қадар мушқил нест. Имрӯз дар Русия мутахассисоне, ки дар сохтмони Роғун кор мекарданд, хеле зиёданд ва бовар ку-нед, онҳо ҳанӯз Тоҷикистонро ватани худ меҳисобанд ва омодаанд, ки биёяндӯ дар кори ба поён расондани сохтмони нерӯгоҳи Роғун фаъолият кунанд. Албатта, агар давлат онҳо-ро даъват намояд. Яъне яке аз роҳҳои сохтани Роғун ба ҳамон мутахассисон мурочиат кардан аст. Ба онҳо бояд биг-ӯем, ки биёед, мо дар ин ҷо бароятон шароит муҳайё меку-нем.

Дуюм, аз гапи зиёд гуфтан беҳтар аст дар паи кор бошем. Хоҳ дар омӯзишгоҳҳо ва хоҳ дар мактабҳои олии бояд мутахассисон омода намоем. Чунки хоҳ-нохоҳ фардо ба онҳо зарурат дорем ва хангоме ки кор сар шуд, аз нарасидани мутахассис нолидан ягон фоида намеорад.

Сеюм, ман бовар дорам, Русия дар бунёди нерӯгоҳи барқии Рогун ширкат меварзад ва ин қатъияти моро дар мавриди он ки саҳмияи асосии Рогун бояд дар дасти мо бошад, русҳо ҷонибдорӣ ҳам мекунанд.

- Шумо фармудед, ки русҳо омодаанд ба Тоҷикистон биёянд. Аммо як назарсанҷие, ки ахиран эълон шуд, нишон медиҳад, ки камтарин шумори пурсидашудагон изҳор доштаанд, ки ба Тоҷикистону Қирғизистон ҳозиранд сафар кунанд. Ин ҳолатро чӣ гуна мешавад шарҳ дод?

- Хуб, бубинед, як одам барои чӣ сафар мекунад? Якум, барои аёдати хешу табор. Дуюм, барои тиҷорат. Сеюм, барои истироҳат. Ҳоло робитаи хешу таборӣ ҳаст, меоянду мераванд, лекин хеле кам. Моли тиҷоратӣ ҳам он қадар надорем, ки аз Русия биоянд. Бештар тоҷирони мо аз Русия бор мекашанд. Аммо саёҳат... Мо имконоти хеле зиёд дорем, лекин, мутаассифона, инфраструктура надорем. Имрӯз аз Русия ё дигар кишварҳо ба Тоҷикистон сафар кунанд ҳам, мо мутахассисе надорем, ки онҳоро роҳбалади хуб бошад.

Мо зуд-зуд дар бораи туризм гап мезанем, лекин ягон кори амалӣ дар ин соҳа дида намешавад, ба ғайр аз чанд тәне, ки дар донишгоҳи санъат таҳсил мебинанд, ва онҳо ҳам дар оянда мутахассиси кор дар офисҳо ва меҳмонхонаҳо мешаванд. Лекин омодагии кадрҳо барои соҳаҳои дигар ҳам бояд дар назар гирифт. Ҳоло чанд меҳмонхонаи дараҷаи боло сохта истодаем. Сайёҳон меоянд ва дар ин меҳмонхонаҳо онҳоро ҷо мекунем. Лекин баъд кучо раванд? Кӯҳҳои

баланду табиати чолиб дорем, лекин инфраструктураи истироҳату саёҳат надорем. Сардори давлат борҳо барои рушди ин кор талош карда, дар роҳи инкишофи туризм бо бисёр давлатҳо қарордод баста шуд. Аммо мутахассисони дорон дониш ва таҷриба дар ин соҳа, мутассифона, хеле каманд.

Дар дохили кишвар ҳам, яъне саёҳати дохилӣ умуман ба роҳ монда нашудааст. Бовар кунед, аксари донишомӯзони мактабҳои мо, умуман ҷавонон кӯхҳои диёри худро намедонанд ва онҳое ҳам, ки дар Душанбе ҳастанд, танҳо дараи Варзобро дидаанд. Охир, фақат Варзоб ҳама диданиҳои Тоҷикистон нест. Ифтихори ватандорӣ аз донистану парастидани зебоиҳои ватан мустаҳкам мешавад. Ман дар Эрон дидам, ки гурӯҳ-гурӯҳ талабаҳои мактабро аз тамоми навоҳии кишвар ба оромгоҳи Фирдавсӣ меоварданд.

Дар Лучоб ва боғи ба номи устод Айнӣ оромгоҳи чандин фарзандони бузурги миллати тоҷик ҳаст. Қай чунин мешавад, ки мактаббачаҳо сарчамъ раванду оромгоҳи Садриддин Айнӣ, Мирзо Турсунзода, Лоиқ Шералӣ, Бобочон Ғафуров, Боқӣ Раҳимзода ва дигаронро зиёрат кунанд ва бо ҳаёти ин бузургон бештар ошно бишаванд?

- Маъмулан дар муносибати давлатҳо барномаҳои роҳбурдие вучуд доранд. Бо таваҷҷӯҳ ба он ошноие, ки шумо аз барномаҳои давлати Русия доред, оё ин кишвар дар муносибат ба давлатҳои Осиё Марказӣ ва ба вижа Тоҷикистон чунин як барномаи роҳбурдии мушаххас дорад? Агар дорад, ин барномаи роҳбурдӣ кадом ҷиҳатҳоро фаро мегирад?

- Мутаассифона, бояд гӯем, ки дар ҳақиқат Русия чунин стратегия тарҳрезӣ накарда буд. Чунки доираҳои тасмигиранда назар доштанд, ки кишварҳои Осиёи Марказӣ ҷои рафтани надоранд ва хоҳ-нохоҳ ба Русия вобаста хоҳанд монд. Лекин ахиран фаҳмиданд, ки ҷои муқаддас ҳолӣ наместонад,

онро ҳатман дигарон ишғол мекунанд, бинобар ин барномаҳои зарурӣ таҳия шуда истодаанд ва дар ин самт амалҳо низ анҷом мегиранд. Аз ҷумла як Агентӣ ташкил шудааст, ки машғули кор бо кишварҳои собиқи Шӯравӣ мебошад.

- Хуб, барномаи роҳбурдӣ надоштани Русияро зикр кардед. Аз тарафи дигар, аксари кориносон ба ин боваранд, ки барномаҳои Русия дар Осиеи Марказӣ асосан тактикӣ буда, дар ин замина авлабият вобаста аз масъалаи газ аст. Ширкатҳои бузурге дар Русия мавҷуданд, ки дар доираҳои тасмимгирандаи давлати ин кишвар нуфузи зиёд доранд ва дар хеле маврид манфиати онҳо таъинкунандаи ҷиҳатгирии сиёсии Русия менамояд бошад. Бо тавачҷӯх ба ин вазъият, чун дар остонаи сафари раиси ҷумҳур ба Русия қарор дорем, фикр мекунад - манфиати ҳамон ширкатҳо чӣ қадар имкон дорад, ки ба раванди муносибатҳо, тасмимҳои давлати Русия ва расидан ба тавофуқҳо таъсир расонад?

- Шумо хабар доред, ки дар чанд соли ахир Русия, ба қавле, қоматашро рост кард ва ин аз ҳисоби фурӯши газу нафт буд. Яъне аз ин ҳисоб буҷаи Русия афзуд, бунёдҳои молии гуногун пайдо шуданд. Хазинаи захиравияшон хеле калон аст. Ва Русия дар назди Аврупо ӯҳдадор шудааст, ки онро бо газ таъмин месозад.

Хабар доред, - як хати лӯлаи нав ба номи Набокко сохта мешуд, ки аз он тариқ бояд гази Ўзбекистон ва Озарбайҷон ба Аврупо интиқол меёфт. Русҳо ҳамаи имкониятро ба кор гирифта истодаанд, ки ин тарҳ иҷро нашавад, чунки онҳо мехоҳанд таъминкунандаи асосии гази Аврупо боқӣ монанд. Ин албатта, аз назари манфиати миллии Русия як барномаи асосӣ аст, то дар ин шароити бӯҳрони иқтисодии фарогир битаванад неқӯаҳволии шаҳрвандонашро таъмин намояд.

Аммо, ба фикри ман, он гурӯҳҳо ё ширкатҳои, ки шумо

гуфтед, дигар мисли пешин таъсиргузори асосӣ дар таъини чихати сиёсати Русия намебошанд. Таҳлилҳо нишон медиханд, ки ҳам Дмитрий Медведев ва ҳам Владимир Путин чандон дар зери таъсири онҳо нестанд, баръакс - инҳо тавонистанд ширкатҳои бузург ва олигархҳоро таҳти назорати давлат бигиранд.

Ғайр аз ин набояд фаромӯш кард, ки ягона пойгоҳи низоми Русия дар минтақаи Осиёи Марказӣ дар қаламрави Тоҷикистон аст ва ин масъала минбаъд дар мавзегирҳои роҳбурдии Русия бетаъсир нахоҳад буд.

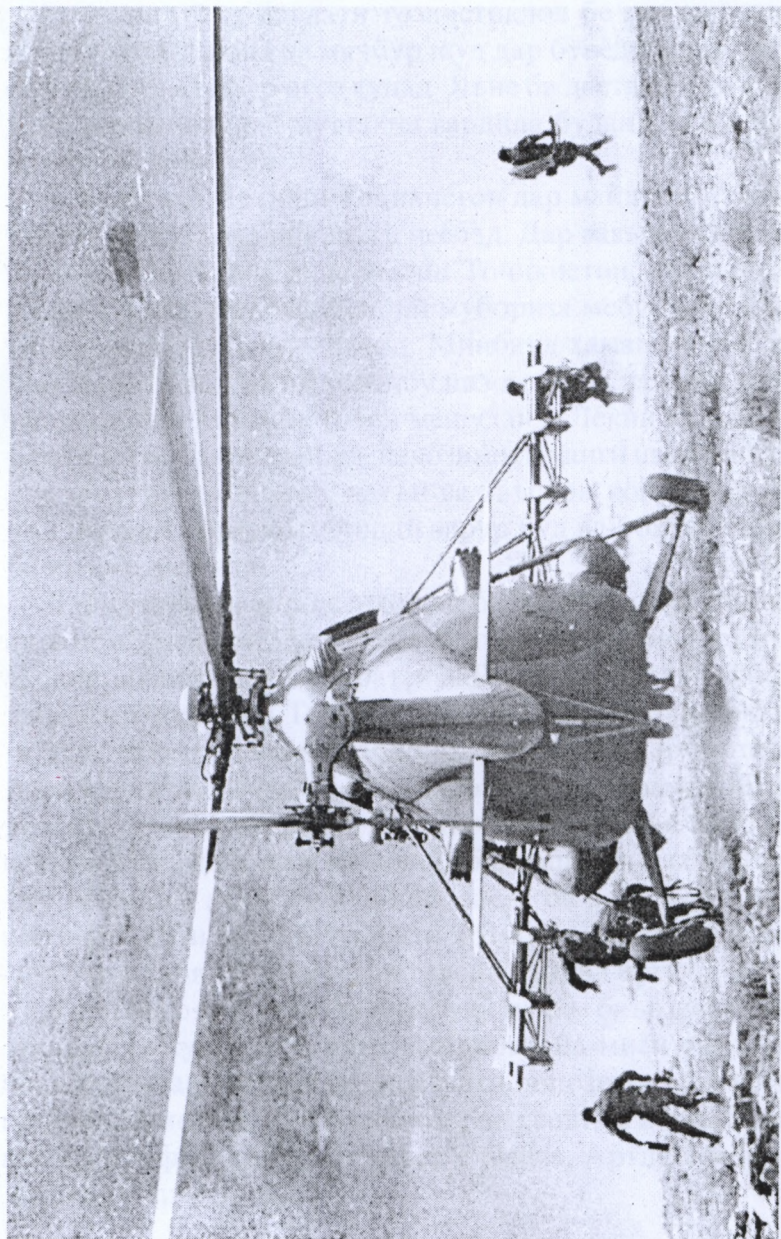
Ман бовар дорам - дар мулоқоте, ки ба қарибӣ байни ҷаноби Эмомалӣ Раҳмон ва ҷаноби Дмитрий Медведев сурат мегирад, хеле масъалаҳо ба манфиати Тоҷикистон баррасӣ ва ҳал хоҳанд шуд.

Зафари Сӯфӣ
(ҳафтаномаи "Озодагон",
19 феввали 2009)

ДУСАД МАРДИ ЧАНГӢ БЕҲ АЗ САД ҲАЗОР...

Артиши миллии Тоҷикистон сирф дастоварди истиқлолият мебошад. Баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ чузъу томҳо бо лавозимоти ҳарбие, ки дар қаламрави ҷумҳуриҳо ҷойгир буданд, ҳамчун мерос ба онҳо аз давлати абарқудрат боқӣ монданд. Лекин Тоҷикистон дар миёни 15 ҷумҳурии шӯравӣ истисно буд.

Роҳбарияти ҷумҳурӣ дар вақташ ба сабаби даргириҳои дохилӣ аз тасмим дар доираи ҳуқуқ (юрисдикция), ё амволи худ шинохтани чузъу томҳои ҳарбӣ, техникаи низомӣ ва умуман қисмҳои мусаллаҳе, ки дар қаламрави Тоҷикистон вучуд доштанд, ба мурочиати ҳамонвақта вазири мудофияи Иттиҳоди Шӯравӣ генерал Шапошников нигоҳ накарда, даст кашид. Ҳамин тарик, онҳо дар хоки Тоҷикистон, бо розигии роҳбарияти ҷумҳурӣ чун тобеи Федератсияи Русия боқӣ монданд. Зеро роҳбарони мо дар ҳарос буданд, ки ин қувваи бузург ба дасти кӣ меафтад ва ба мановеи кадом тарафи даргир истифода мешавад...

Десант дар кӯҳистон

Аз ин рӯ як давлати тозаистиклол бе яке аз рукнҳои асосӣ - артиш монд ва маҷбур шуд дар бунёди қувваҳои мусаллаҳи худ аз сифр оғоз кунад. Яъне ба дастаҳое, ки тарафдори Фронти халқӣ муттаҳид гардиданд, номи Артиши миллӣ дода шуд.

Мунтаҳо, артиши Тоҷикистон дар майдони муҳориба тавлид шуда, ҳоло инкишоф меёбад. Дар вазъияти нооромӣ гурӯҳҳое, ки барои якпорчагии Тоҷикистон, барқарор намудани сохти конституционӣ мубориза мебуданд, ба артиши миллӣ асос гузоштанд. Минбаъд ҳамаи ин гурӯҳҳои пароканда бояд ба як тартибу низом ва ба талаботи қонуноҳои ҳарбии мавҷуда тобеъ мешуданд. Лекин кадрҳои дорои ихтисоси ҳарбӣ набуд, лавозимоти ҷангӣ намерасиданд, дар ин гурӯҳҳо низоми қатъӣ ва таъсири қонун қариб, ки ҷой надошт. Ислоҳоти ҷиддӣ зарур буд ва роҳбари давлат ба ин кор даст зад.

Дар гузаронидани ислоҳот ва ба тартиб овардани сохту таркиби қувваҳои мусаллаҳи ҷумҳурии хидмати гурӯҳи мушовирони низомии Федератсияи Русия, ки бо таклифи Президенти кишвар ба Тоҷикистон омаданд, басо арзанда мебошад. Мутахассисони кордону пуртаҷриба дар тартиб додани ҳуҷҷатҳои лозимӣ, ба талабот ҷавобгӯ намудани ҷузъу томҳои низомӣ, ҷорӣ кардани тартибу интизом, амалӣ гардондани савияи дониш ва баланд бардоштани маҳорати ҷангии аскарону афсарон кӯшиши зиёде ба харҷ доданд. Дар натиҷа хишти аввали иморати артиши мо дуруст гузошта шуд, ки ниҳоят ба як қувваи тавоно табдил ёфт.

Кори басо сангин ва хеле нозуку муҳим баъд аз барқарор гардидани сулҳ ва имзои Созишнома ба миён омад. Бояд шомил шудани гурӯҳҳои мусаллаҳи оппозиция ба Артиши миллӣ ҳал мешуд. Хуб ба анҷом расидани ин амали тақдирсоз ба манфиати давлату миллат омада, Артиши моро боз ҳам қавитар гардонд.

Агар имрӯз мегӯянд, ки Артиши миллии Тоҷикистон дар Осиеи Марказӣ аз артишҳои тавоно ба ҳисоб рафта, метавонад бар зидди таҳдид ва ҳар гуна зухурот истодагарӣ кунад - ин ҳақиқат беасос нест. Чунки шароити ҷанг дар кӯҳистон талаботи хос дорад ва таҷрибаи артиши мо дар ин раванд хеле ғанӣ мебошад.

Назаре ба таърих андозед ва бубинед - як урдуи зиёда аз 100 ҳазорнафараи Иттиҳоди Шӯравӣ, ки бо тайёраю танку тӯпу мушакҳои худ дар дараи Панҷшери Афғонистон ба муқобили Аҳмадшоҳи Масъуд меҷангид, ба ҳеҷ чиз ноил нагашт. Артиши тақрибан ҳаминмикдораи Амрико бо шариконаш низ дар ин кишвар алайҳи толибон ва дастаҳои Алқоида кореро анҷом дода наметавонанд. Сабаби асосӣ дар он аст, ки муҳорибаҳои ҷангӣ дар манотиқи кӯҳистон нозукиву талаботи хоса доранд. Дар чунин ҷойҳо як нафар бо баталион метавонад бичангад ва голиб барояд.

Мо имрӯз бо ифтихор метавонем бигӯем - аз фалокате, ки ба сари миллати тоҷик омад, инак сабакҳои зарурӣ бардоштаем. Суханони пурҳикмати Фирдавсии бузург "Дусад марди ҷангӣ беҳ аз сад ҳазор" ба низомиёни мо низ ҳатман тааллуқ дорад.

Бо вучуди камбудии ислоҳшаванда, мисли пурра таъмин набудан бо лавозимоти ҳарбӣ ва норасоӣ аз ҷиҳати маводи гизо, артиши Тоҷикистон қудрат дорад шаъну шарафи миллат ва истиклолияти Ватани худро ҳар лаҳза хифз намояд. Дар ин роҳи пурифтихор ба аскарону афсарони Артиши миллии кишвар комёбиҳо хоҳонам.

*Абдулло Ҳабибов
генерал майори мустафӣ,
собиқ муовини аввали вазири мудофияи ҷумҳурӣ
(ҳафтаномаи "Миллат",
26 феввали 2009)*

АЗ МУРАТТИБ

Солҳои тӯлонӣ дар дил орзу мепарваридам, ки аз зиндагии мураккаб, аммо басо ибратомӯзи ходими сиёсӣ ва давлатӣ, марди поквичдону часур, маърифаташ фарох ва худ пайваста дар талош аз барои ҳақиқат... генерал Абдулло Ҳабибов китобе нависам. Аз пасту баланди як ҳаёти дурахшон, ки голибан дар роҳи Ватан сарф мешуд, хикояти бадарде густарам... Лекин бо сабабҳои гуногун ман ба ин мурод расида наметавонистам. Гоҳо худам дар зиндагӣ нобарориҳо доштам. Гоҳи дигар аз зиёда ноҳаққиҳо нисбат ба ин марди тавоно ба танг омада, дасту дилам хунук мешуд. Гирудори чанги шаҳрвандӣ-ку болои сӯхта як намақоб буд.

Дар муқоиса ба кулли хешу табор ва ҳама нафароне, ки дар зиндагӣ ба онҳо иртибот ё бинои дӯстӣ доштам, Абдулло Ҳабибов ягона инсонест сазовори сидқан пайравӣ кардан. Зеро бо ҳама тору пудаи шахсияти фавқуллода ҷолиб аст. Сипари мустаҳкамро мемонад дар пешорӯи хатарҳо. Ин буд, ки бархӯрдҳои ногаҳон, кинаҳои беасос, тӯхмату таъқ-

ибот, бахилона маъзул карданхо аз вазифа ва дигар хаводиси ноҳинчори рӯзгор бо тамоми бераҳмии худ натавонистанд рӯҳи баланди ўро шикананд. Охир, дар ниҳод чун дарахти тути зодгоҳи авлодиаш кӯхистони Даштичамъ аст ин фарди фарзона. Ҳар қадар шоҳу баргашро бибуранд, ҳамон қадар навда оварда, беш аз пеш қавитар гардида, сараш мудом баланд, нашъу намо мекунад. Решаҳояш маҳкамтар, танаш пурбортар ва ҳосилаш ширинтар мешавад.

Чӣ тавре дар урфият мегӯянд, аз он айёме, ки ақлам даромадааст, Абдулло Ҳабибовро мешиносам. Ва дар ин умри на чандон кӯтоҳи худ борҳо шоҳид будам, ки муҳолифонаш ўро бо кадом роҳҳо мехостанд муттаҳам кунанд, ба зону шинонанд ҳакирона, рафту аз дасташон ояд, ҳатто ба зиндон кашанд, бе ному нишон созанд. Вақте ин гуна кӯшишҳо барҳадар рафтанд, байни худ ҳукми қатлашро бароварда, силоҳбадасти говзӯреро ба қор андохтанд. Ва дар як шаби тор аз ноҳияи Масква мӯйсафеди 78-сола Ҳабибулло Шарифзода - падари раиси кумитаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба қонуниятҳои конституционӣ, қонунгузорӣ ва ҳуқуқи инсон - Абдулло Ҳабибовро ба Кӯлоб бурда, дар штаби худ ба таҳхона партофтанд. Аҷибаш - ба ин амали ҷоҳилона ҳамон нафароне даст заданд, ки бо акаи Абдулло зоҳиран дар як сангар буданд; гӯё аз ҷодаи барқарор намудани ҳокимияти конституционӣ мегузаштанд; гӯё ба вай, Абдулло Ҳабибов, муносибати "рафикана" доштанд. Ана макр, ана гояти найранг...

Онҳо мӯйсафедро қариб як ҳафта ба истинтоқ кашида, меғуфтанд - ба гардан бигир, ки писари сиёсатбози ту хоини миллат аст. Аммо иродаи ин марди дардошноро, ки бо вучуди солҳои шахспарастӣ зиёда азоб кашидан, ба халқу Ватанаш содиқ монда, яқумр ба фарзандони мардум савод меомӯхт ва аз чунин касби худ ифтихор ҳам дошт, шикастан кори саҳл набуд. Вай дар ҷавоб ба он "меҳанпарастон" ме-

гуфт - Шумо аввал исбот кунед, ки фарзандони ман, ба хусус Абдулло, берун аз доираи манфиатҳои Ватани худ қадаме гузошта бошанд. Ку далел? Дар даст, масалан, ягон рӯзнома, ё ягон навори сабти садову симо доред, ки ман ҳоло хонам, шунавам ё бубинам - чӣ кори бад кардааст Абдулло? Надоред! Ва дошта ҳам наметавонед! Чунки фарзандони ман, Худоро сад шукр, якумр нони ҳалол хӯрдаанд, тарбияи ҳалол дидаанд. Ба мисли имрӯза баъзе муштамзӯрҳо харчопарак нестанд. Аз паи молу манол шуда, номаш "мубориза дар роҳи Ватан", вале оқибаташ - тӯхмату бӯхтон, дуздиву ғоратгарӣ, ба осиеи мардуми худобеҳабар об ҳам намерезанд... Хулоса, ин тараддуди шумо суд надорад, балки мушт ба дирафш задан аст.

Аз чунин суханони омӯзгори пир он бадсириштон, ки ба мақсади маҳз Абдулло Ҳабибовро дар дом кашидан ба гаврагонии падари ӯ даст зада буданд, албатта, ба ғазаб меомаданд. Ниҳоят, аз сайди асосии худ ноумед монда, аз нанги катли мӯйсафед низ рӯй наметофтанд. Аммо дар тақопӯ буд аз барои падар Абдулло Ҳабибов. Бинобар ин Қонхон Ризоев - дар он ҳангом яке аз роҳбарони милиси вилояти Кӯлоб - ба миён даромада, бобои Ҳабибуллоро аз чанги кинаварон рабуд; дилбардорӣ карда, ба хонааш расонд. Вагарна кӣ медонад чӣ мешуд? Ҳатто гумон буд худи Абдулло Ҳабибов ҳам аз макри бадхоҳон эмин монад.

Бале, ба ин марди доно дар роҳи зиндагӣ бисёр мечаспиданд. Якин ҳасад мебурданд. Ба обурӯву эътибораш, ба хирадаш, часораташ, ба рафтору гуфтораш, хулоса - ба сурату сираташ... Мабодо ки ӯ фардо ба мансабҳои боз ҳам баландтар расад! Ин буд, ки зуд-зуд вазифаҳои давлатиашро кашида мегирифтанд. Баҳона меёфтанд, сабаб мечустанд, аз зудбовариаш истифода карда, гӯл мезаданд. Лекин ба эътибори бештар ноил мегардид Абдулло Ҳабибов. Вай собит мекард, ки инсонро мансаб не, балки мансабро инсон зеб

медихад, волотар мегардонад. Ҳамин тарик, ба камол мера-
сид акаи Абдулло. Дар миёни мураккабиҳои ҳаёт чун сарбо-
зе, ки дар баробари қони худ амнияти халқу Ватанаширо низ
бояд ҳимоя кунад, ҳамвора обуютоб меёфт.

Соли 1989, ҳангоме дар Шарораи ноҳияи Ҳисор зилзилаи
шадид рӯй дод, ман дар Кумитаи телевизион ва радиои ҷум-
хурӣ кор мекардам. Азбаски дар шаҳр сарпаноҳи таъин на-
доштам, шабҳои худро аксар вақт дар хонаи Абдулло Ҳаби-
бович мегузарондам. Он рӯзи шуми 23-юми январ ҳам бегоҳ
ба манзилаш рафтам. Вай каме баъдтар аз ман пайдо шуд -
дар ташвиш буд, бо ҳаяҷон мегуфт:

- Ҳамин ки аз зилзила хабардор шудам, бо як гурӯҳ кор-
мандони вазорат зуд ба қои ҳодиса, ба Шарора рафтем. Теп-
паи бузурге кӯчида, маҳшар барпо буд. Очилан штаб тар-
тиб дода, ба кӯмаки зарардидагон шитофтем. Пеш аз ҳама
мачрӯҳонро аз тағи хок берун оварда, то аз дастамон мео-
мад, ёрӣ мерасондем. Лекин афсӯс - қурбониён зиёданд. Аз
баъзе оилаҳо нафаре ҳам зинда намондааст. Аз як хонадон
гаҳворае ёфтем, ки дар дохилаш ба дасту пой баста духтар-
чае хушёр меҳобид. Мо ба вай Шарора ном додем. Воқиян,
аз он оила дигар касе қон ба саломат набурдааст...

Шарора имрӯз муҳассили яке аз донишгоҳҳои ҷумхурӣ
буда, минбаъд меҳоҳад мушқилкушои мардум бошад. Аз ин
рӯ нағз меҳонад. Ҳамчунин медонам, ки рӯзҳои пас аз фочиа
сӯхбати муфассали Абдулло Ҳабибов доир ба зилзилаи
Шарора ва оқибатҳои он, доир ба кӯшишҳо дар роҳи барта-
раф кардани ҳасарот тавассути радио садо дода буд. Ва на-
вори сабташ то алҳол дар бойгонии кумита маҳфуз аст.

Ман ҳодисаи Шарораро ба он хотир ёдовар шудам, ки
Абдулло Ҳабибов дар ин умри пурбаракати худ шоҳиди би-
сёр рӯйдодҳои чи хуш ва чи нохуши ҷумхурӣ буд. Ӯ метаво-
над молмомол аз воқеият ва далелу бурҳони раднопазир ки-
тоби хотираҳо низ нависад. Дар ин чода шояд ҳавсала ҳам

кунад. Албатта, дар вобастагӣ аз хости Худои мутаол...

Аммо дар бораи китобе, ки дар даст доред, фақат ҳамин кадар гуфтаниам - шумо аз саҳифаҳои он ба камтарин паҳлӯҳои дунёи Абдулло Ҳабибович ошно мегардед. Бисёр кӯригреҳҳо ханӯз нокушодаанд; зиёда аз ин, намехоҳанд кушода шавад. Аз бештарин воқиаҳо, хусусан дар иртибот ба ҷанги шаҳрвандӣ... сухан рондан ҳам бимангез, ҳам дилхарош аст. Ҳеч қисса не, бовар дорам, ки рӯзе мерасаду об ба лаби ҷӯй баробар мешавад. Ҳақиқат низ дар мақоми шоистаи худ қарор мегирад. Барои ин сабр лозим аст, таҳаммул мебояд, часорату ҷонфидой мебояд.

Боқӣ ба акаи Абдулло, ки ин ҳама гирудор дар ҳаёт насибаш гардидаанд, ба аҳли хонаводааш, махсус ба ҳамсари бофаросати ӯ апайи Ҳикоятмоҳ, ки даҳ фарзанди соlexро ба камол расондааст, саломатии бардавому шодкомиҳо орзумандам. Инчунин ба ҳар нафаре, ки андешаҳои генерал Абдулло Ҳабибовро аз рӯи ихлос ва ба дидаи ибрат лоиқи мулоҳиза медонад, бахту барор мехоҳам. Дар охир Абулмаъонӣ ҳазрати Бедилро ба ёд оварда, сатрҳои зерини ўро муносиби рӯзгори озодагон медонам:

*Ҳазор айи тасаддуқ кунам ба қатраи шиқ,
Ки айи хобу хаёл асту гам ҳамеша рафиқ.
Чаҳону кори чаҳон ҷумла ҳечу дар ҳеч аст,
Ҳазор бор ман ин нукта кардаам таҳқиқ...*

Бо арзи сипос аз қаробати якмаром ба Абдулло Ҳабибови азиз.

*Ислом Юсуфӣ
(муҳаррири идораи фарҳангӣ- фароғатии
радиои "Тоҷикистон")*

МУНДАРИЧА

Марди фикрат. Саттор Турсун	5
Роҳи ҳақиқат тӯлонист	14
Бод бидихед коҳи кӯҳнаро, бод бидихед...	24
Февральские события - девальвация власти	37
Ни ума, ни чести, ни совести?	57
Аз мероси ҳарбии ИЧШС бенасиб мемонем?	65
Ҳоло ҳам амру фармон аст дар ҷои конун	72
Барака ёбӣ, генерал Ҳабибов!	81
Чехраи шинос	88
Овозаҳо беасосанд	93
Аз дӯстӣ ба ӯ ифтихор дорам	98
Хунёгари дарёдилу гавҳаршинос	103
Умре дар хизмати мардум	110
«Дӯстони Русия» ба мадади тоҷикон меоянд	113
Сешанбеи хунини Кӯлоб	120
Таъини генерал Қаххоров зарбаест ба камари коррупсия	122
Бахманмоҳ дар марказ тарҳрезӣ шуда буд	125
Русия катъияти Тоҷикистонро тарафдорӣ мекунад	131
Дусад марди ҷангӣ беҳ аз сад ҳазор...	146
Аз мураттиб. Ислому Юсуфӣ	151

Абдулло Ҳабибов
Вақте амр қонунро иваз мекунад...

Мухаррирони ороиш - Шараф Ҳабибов,
Юсуф Дўстов

Ҳуруфчини компютерӣ
ва тарроҳӣ- Фирӯза Ҳабибова
Гулчехра Алиева

ISBN 978-99947-710-5-9

Ба матбаа 08.11.2009 супорида шуд.
Ба чопаш 08.12.2009 имзо шуд. Андозаи 60x84 1/16. Қоғази офсетӣ.
Гарнитурани мактабӣ. Ҷузъи наشريю ҳисобӣ 7,5. Ҷузъи чопии шартӣ 10,0.
Супориши №9. Адади нашр 500 нусха.
Нарҳаш шартномавӣ.

Нашриёти "Ватанпарвар"

Ҳабибов Абдулло Ҳабибович

1 майи соли 1940 дар ноҳияи Мӯминободи Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудааст, тоҷик. Маълумоташ олӣ: Донишгоҳи Давлатии миллии Тоҷикистон, Академияи фанҳои ҷамъиятии назди Кумитаи Марказии ҳизби Коммунисти Иттиҳоди Шуравиро (шаҳри Маскав) хатм намудааст. Генерал-майор. Номзади илми таърих.

Дар вазифаҳои зерин кор кардааст: муаллими мактаби миёнаи ба номи С.Турдиев, мудири шӯъба, котиби Кумитаи комсомолии ноҳияи Москва,

муовин, мудири шӯъбаи идеологии Кумитаи Марказии Иттифоқи Ҷавонони Тоҷикистон, референти калони Дастгоҳи Совети Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон, инструктор, муовини мудири шӯъбаи Кумитаи Марказии ҳизби Коммунисти Тоҷикистон, котиби Кумитаи шаҳрии Душанбегии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон, сардори шӯъбаи сиёсии Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо ҳуқуқи муовини вазир), раиси Кумитаи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба қонуният, тартиботи ҳуқуқӣ ва ҳуқуқи инсон, муовини раиси Кумитаи гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, мудири шӯъбаи мудофиа ва тартиботи ҳуқуқии Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муовини аввали Вазири Мудофиаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, мудири шӯъбаи маъмурӣ-ҳуқуқии Дастгоҳи раиси шаҳри Душанбе, мудири шӯъбаи ҳуқуқи Дастгоҳи Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Депутати халқии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум (1990-1995), вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дуюм (2000-2005).

